

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Forstudier

til

en Afhandling om den æsthetiske Idees Udvikling
hos Grækerne i videnskabelig Retning

I

af

Dr. E. Bojesen,

Rektor for Sorø Akademis Skole og Opdragelsesanstalt.

Indbydelsesskrift

til

den aarlige Hovedexamen i Sorø Akademis Skole
i Juli 1862.

Sorø.

Trykt i W. Røhrs Bogtrykkeri.

Den, der vil fremstille en hvilkensomhelst Idees, f. Ex. en Videnskabs, Stilling og Tilstand i en forbigangen Periode enten til en vis given Tid eller i dens historiske Udvikling og Gang, maa først omhyggeligt samle det derhen hørende fuldstændige Materiale og dernæst opstille dette ifølge visse almindelige Synspunkter eller Love, hvorved en i Sagens Natur grundet Orden og Overskuelighed kan fremkomme. Herved kan man foreløbig blive staaende. Men egentlig er dog endnu kun et historisk Overblik, et nødvendigt Forarbejde tilveiebragt. For at komme til sand Indsigt og Viden maa man tilbageskuende betragte den foreliggende Gjenstand fra sin egen Tids Standpunkt og stille sig paa Ideens nuværende Udviklingstrin. Først fra denne Høide vil man see Alt i det rette Lys og blive istand til, i det Mindste saa godt, som det for Øieblikket lader sig gjøre, at bestemme, hvad Betydning ethvert Moment har, hvad relativ Sandhed og Gyldighed der maa tillægges det, og hvad Plads det indtager i Udviklingens Række.

Denne Fremgangsmaade ville vi anvende, idet vi nærmere betragte de Elementer, der i Grækernes Litteratur kunne findes, til en Videnskab, som væsentlig tilhører den nyere Tid og nu almindelig kaldes Æsthetik. Saa levende

og sikker en Sands for det Skjønne der end fandtes hos Grækerne, saa fortræffelige Værker de end have frembragt i Poesi og Kunst, og saa stor en Trang de end overhovedet følte til bevidst Opfattelse under Begrebets Form, saa kunne vi dog med Rette sige, at deres Viden i det Æsthetiske endnu var i sin Barndom. De gave sig kun lidet af med almindelige Betragtninger over det Skjønnes Væsen og derpaa byggede Kunsttheorier, men paa en individuel og konkret Maade udprægede de Skjønhedens evige Love i Kunstværker, som endnu frembyde det rigeste Stof for den nyere Videnskabs Forskning. Hos dem selv finde vi kun Rudimenter til en Æsthetik. Disse viste sig i en tidligere Periode blot i spredte Glimt, i mere eller mindre isolerede og leilighedsvis udtalte Anskuelser, som antyde et vist Standpunkt af Erkjendelsen, men ogsaa senere hen, da Trangen til en klarere og mere sammenhængende Tænkning i denne Retning begyndte at gjøre sig gjældende, fremtraadte de dog kun paa enkelte Punkter og naaede aldrig en fyldig og ordnet Udvikling. Men dette var i sig selv heller ikke muligt. En gennemført Reflexion og derpaa begrundet æsthetisk Videnskab forudsætter dels et rigt Materiale, en Fylde af samlet Stof, hvori det Skjønnes Natur og Væsen i flere Tider og forskjellige selvstændig afsondrede Udviklingsformer har kunnet udfolde sig for Tanken. Den forudsætter tillige en vis Modenhed hos Tænkningen selv, et vist Standpunkt i den philosophiske Erkjendelse. Den græske Oldtids empiriske Stof af Kunstfrembringelser var vel betydeligt i indre Værd, men dog indskrænket til en enkelt Nations Kunst og én væsentlig gennemgribende Kunstform (den saakaldte klassiske). Ligesaa lidet var Tænkningen selv modnet og udviklet nok, til at Jordbunden for en egentlig Videnskab om det Skjønne

kunde ansees for behørig forberedt. Navnlig var det Æsthetiske og det Ethiske endnu ikke klart afsondrede fra hinanden. Men var end den æsthetiske Idee i videnskabelig Retning overhovedet svagere udviklet hos Grækerne, maae vi dog, som ovenfor sagt, erkjende, at baade enkelte lykkelige Blik, der antyde en vaagnende Reflexion, findes adspredte hist og her, og at frugtbare Spirer og betydningsfulde Elementer til en dyberegaaende og mere omfattende Tænkning begynde at vise sig, navnlig hos Plato og Aristoteles. Men naar vi nu ville fremstille disse og udvikle deres relative Betydning ved at betragte dem fra den nuværende Æsthetiks Standpunkt og beraabe os paa dennes Resultater, støde vi paa ikke ringe Vanskeligheder. Vor Æsthetik er en forholdsvis temmelig ung Videnskab. Efter Baumgarten¹⁾ af den wolfiske Skole (1750), der først gav den sit Navn (som tyder paa det Skjønnes umiddelbare Virkning paa Følelsen og mere henviser den til Psychologien end til Philosophien), har først Kant²⁾ fra sit subjektive Standpunkt leveret et betydeligt Bidrag til dens Udvikling. Ved Identitetsprincippet eller Læren om Enheden af det Aandelige og det Naturlige, det Almindelige og Særegne, det Ideale og Reale gav Schelling³⁾ den først et be-

¹⁾ *Æsthetica* 1750. *Æstheticorum pars altera* 1758.

²⁾ *Kritik der Urtheilskraft* 1790.

³⁾ Schelling har ikke blot lagt en væsentlig philosophisk Grundsten til Æsthetiken, men ogsaa paa flere Steder i sine Skrifter behandlet æsthetiske Spørgsmaal (f. Ex. i *Vorlesungen über die Meth. des akad. Stud.*, sidste Forelæsning, i Rede über das Verhältniss der bildenden Künste zu der Natur o. fl. St.). Efter at hans Philosophie der Kunst, et tidligere Arbeide, nu er udgivet efter haandskriftlig Efterladenskab i hans samtlige Værker 5 Bds. 1ste Afd. 1859, kunne vi vel ikke længer sige med Vischer (über das Erhabene und Komische Pag. 12): „Schelling hat zwar nur des Land entdeckt und den Aubau Andern über-

stemt Princip og en fast Grundvold. De betydeligste æsthetiske Systemer skyldes dernæst Solger¹⁾, Schleiermacher²⁾, men især Hegel³⁾ og Philosopher af hans Skole, som Weisse⁴⁾ og flere Andre. Endelig har i vor Tid Vischer⁵⁾

lassen“, men dog indrømme vi, at denne Æsthetik er et ufuldkomment Arbejde. Schellings Lære er mere systematisk udført af Ast. System der Kunstlehre 1805.

- 1) Solger har i forskjellige Skrifter nedlagt sine Forskninger over det Skjønne. De vigtigste ere Erwin og Vorlesungen über Aesthetik, de sidste udgivne efter hans Død af Heyse 1829. Solger var et tænkende Hoved, som Hegel med Rette satte megen Pris paa. (Hegels Aesthetik. Werke X, 1, 89.). Dog er han ikke fri for den Uklarhed, Vaklen og Forvirring, som hans negative Standpunkt førte med sig. Om ham see Kjerkegaard om Ironien Pag. 328—343.
- 2) Vorlesungen über Aesthetik, udgivne efter hans Død af Lomatsch 1842. Werke zur Philosophie 7 Bd. Dette Skrift indeholder dog mere en Fylde af fine og skarpsindige Tanker end en systematisk Behandling, der kunde siges at have bragt Videnskaben videre.
- 3) Vorlesungen über Aesthetik, udgivne af Hotho 1835. Werke X, 1, 2, 3.
- 4) System der Aesthetik. 2 Dele 1830, en i sin Form og Sprog temmelig besværlig Bog, som dog indeholder meget Godt.
- 5) Foruden enkelte særskilte Afhandlinger fornemmelig i hans store og indholdsrige Værk: Aesthetik oder Wissenschaft des Schönen 1846—1857. Denne Bog kan synes at have noget Afskrækkende ved sig. Den er overordentlig vittloftig (omtrent 2500 Sider stor Oktav), og Paragrapherne ere affattede i et temmelig ufremkommeligt Professortydsk; men et alvorligt Studium deraf lønner Umagen. Vischer har saaledes den Fortjeneste at have anvist Tilfældighedens Begreb dets sande og fulde Betydning i Æsthetiken. Hegel forbigaaer det vel ikke, men accentuerer det for lidt og anvender det ikke i den rette Udstrækning. Han berører det nærmest kun for at vise, at det Naturskjønnes Mangelfuldhed peger hen paa en højere Form for Skjønhed, Kunsten. Det Ophøiede og det Komiske, der tidligere afhandlede paa mere eller mindre vilkaarlige Punkter i Systemet (sædvanlig under Kunstformerne eller under Tragedien og Komedien, Hegels Werke X, 3, Pag. 526, eller saaledes, at

fremstillet Videnskaben i fastere Omrids og konsekventere Udvikling end hans Forgjængere. Men disse forskjellige Fremstillinger ere i mangfoldige Punkter saa afvigende fra hinanden indbyrdes og desuden saa lidet gaaede over i den almindelige Erkjendelse og Bevidsthed, at man i denne Henseende næsten ikke tør forudsætte Noget som fast og indrømmet, og at vi paa en Maade endnu kunne sige, hvad Heiberg¹⁾ sagde for over 30 Aar siden i sin Polemik mod Øhlenschläger, at det neppe er muligt at beraabe sig paa en eneste æsthetisk Sætning som afgjort. Af denne Grund har jeg ment at maatte indlede en Undersøgelse om den æsthetiske Idees Udvikling hos Grækerne med en kort Fremstilling af Æstetiken selv, saaledes som det synes mig at svare til dens nuværende Standpunkt. Det er altsaa ikke en ny og eiendommelig Bearbejdelse af Videnskaben, jeg tør love, men en koncis Fremstilling af dens væsentlige Indhold, der i mange Dele slutter sig til

det Ophøiede stilles i Modsætning til det Skjønne, Kants Krit. der Urth. §23, Solgers Æsth. Pag. 180, eller bestemmes som vordende uudviklet Skjønhed), har han rigtigere opstillet som stridende Momenter i det Skjønne selv og altsaa henhørende under det Skjønnes Metaphysik. Dette havde vel tidligere Weisse tildels gjort (Æsth. I, 138), men uden konsekvent Gjennemførelse. Endog Solger synes undertiden at være kommen denne Tanke nær. Fremdeles har Vischer bedre artikuleret Begrebet af det Ophøiede. Endelig har han grundigere end sine Forgjængere gennemforsket Skjønheden i dens hele Omfang, medens de Tidligere væsentlig kun havde betragtet det Skjønne i dets fyldigste Form som Kunstskejønhed.

1) Pros. Skrifter, III, 276 og V, 225. Heiberg taler her nærmest om Æstetikens egen Stilling. Denne har unægtelig siden den Tid (1828) hævet sig ikke lidet, navnlig ved Heiberg selv, ved Hegels og Vischers siden udkomne Værker. Med Hensyn til den almindelige Erkjendelse og den æsthetiske Bevidsthed kan derimod Sætningen gjælde endnu.

Vischer, hvis System unægteligt betegner dens høieste Udvikling for Tiden, men tillige, som jeg haaber, paa alle Punkter skal bære Spor af egen Tænkning¹⁾ og af et alvorligt Studium af de betydeligere Philosophers og Æsthetikeres Værker²⁾. Til denne Udvikling vil jeg da

1) Hvis Nogen vilde spørge, hvorfor denne korte Fremstilling af Æsthetiken fremtræder under Form af et Forstudium, saa vilde jeg svare: fordi den virkelig er det. Da jeg nemlig vilde ordne det Materiale, jeg i længere Tid havde samlet til en Afhandling om Grækernes Æsthetik, blev det mig klart, at jeg først selv burde gjøre et fornyet Studium af vor Tids Æsthetik, hvormed jeg i tidligere Aar havde beskjæftiget mig endel. Jeg gennemgik da først det Vischerske System, hvormed jeg i det Hele paa visse Partier nær fandt mig saa tilfredsstillet, at jeg oprindeligt blot vilde levere en kort Fremstilling deraf som en Basis, hvortil jeg kunde henvise i den følgende Afhandling. Men et saadant blot refererende Standpunkt viste sig snart uholdbart; jo mere jeg bearbejdede Stoffet under Studium og egen Eftertænkning, des mere maatte jeg omdanne og forandre, lægge til og tage fra, saa at jeg ikke længer tør kalde det en Fremstilling af det vischerske System, om det end i Anordningen og mange Enkeltheder slutter sig dertil. Efter denne almindelige Udtalelse har jeg ikke anseet det for fornødent paa enkelte Steder at citere Vischer. Naar jeg derimod, maaskee til dels af en philologisk Vane, jævnlig citerer andre Forfattere og ønsker Citaterne læste, da er det naturligvis ikke for at beraabe mig paa dem som Autoriteter, men fordi de citerede Steder i Regelen udtale Tanken paa en eiendommelig Maade eller belyse den fra en ny Side. Navnet Forstudier beholdt jeg iøvrigt saameget hellere, som det syntes mig at antyde, at denne Afhandling fremtræder uden store Fordringer.

2) Jeg har i det Foregaaende kun nævnet de Forfattere, der have leveret betydeligere Bidrag til Videnskaben i det Hele eller dog behandlet den paa en eiendommelig Maade. Foruden dem ere der naturligvis ikke faae, der paa en mindre selvstændig eller mere populær Maade have fremstillet de æsthetiske Ideer i lettere Former. Dertil regner jeg f. Ex. Carriers *das Wesen und die Formen der Poesie, ein Beitrag zur Philosophie des Schönen und der Kunst* 1854 og Lasaulx *Philosophie der schönen Künste* 1860 (en Bog, hvori der rigtignok er mere Lærdom end Filosofi), Gmür *Aesthetik 1ster Theil* 1859 og Flere.

senere kunne henviser og med Hensyn til den vurdere de Elementer og ligesom Tilløb til Videnskaben, som Oldtidens

Fremdeles er der Andre, som have store Fortjenester af Videnskabens Udvikling i enkelte Retninger. Til disse kunne vi f. Ex. regne Winkelmann, Lessing, Schiller, Jean Paul, Rosenkrantz, Röttscher og Flere. Vor egen Litteratur har endnu ikke leveret noget egentligt sammenhængende Bidrag til det æsthetiske System. Sibberns Bog om Poesi og Kunst indeholder mange skarpsindige og klart udviklede Tanker, navnlig i Retning af det Psychologiske, men den er, som Forfatteren selv ytrer, blot bestemt til at give explikative Betragtninger og ikke nogen spekulativ, systematisk ordnet Æsthetik. Ogsaa Hauch har skrevet flere meget interessante og lærerige Afhandlinger om enkelte æsthetiske Begreber. En Mand syntes fremfor Alle bestemt til at føre Videnskaben videre, den nu afdøde, men endnu ikke efter sin fulde Betydning vurderede og paaskønnede Iohan Ludvig Heiberg. Han besad ikke blot personlig Erfaring som Digter og et rigt Kjendskab til den poetiske Litteratur, forbundet med en ren og udviklet Smag, men forenede dermed ogsaa en sjelden Skarpsindighed og philosophisk Dannelse. Ogsaa har han i sine Skrifter bidraget uendelig meget til at klare vort Blik i det Æsthetiske. Hans Afhandling om Vaudevillen, hans Polemik mod Øhlenschläger, hans Anmeldelse af Svend Dyrings Hus og Tegners Frithjof og en Mængde mindre Afhandlinger og Kritiker indeholde en overordentlig rig Fylde af aandrige og frugtbare æsthetiske Tanker. Heibergs Dannelse var alsidig og omfattede mange Grene af den menneskelige Viden, men det Æsthetiske var dog det Centrale. Man kan vel sige, at hans hele Væsen var gjennemtrængt af den æsthetiske Idee, og det var ikke blot som Digter og Kritiker, at han fulgte sit Kald i denne Retning, men ogsaa hans videnskabelige Livsopgave, som han desværre ikke fik fuldstændig løst, var at levere en Æsthetik svarende til vor Tids philosophiske Standpunkt. Dette har han paa mange Steder udtrykkelig udtalt, og om dette Midtpunkt dreiede sig for en stor Del hans andre Studier. Ligesom hans Afhandling om det logiske System efter hans egne Ord (Pros. Skr. II, 115.) havde det Formaal at bane Veien for en Æsthetik, saaledes stode ogsaa hans optiske og akustiske Studier i nær Forbindelse dermed, hvilket hans Prospectus og korte Optegnelser til et Foredrag af Æsthetiken bevise. Paa mange Steder i hans Skrifter træde Fragmenter af hans System frem, som i hans Polemik mod Øhlenschläger, i hans Afhand-

Litteratur frembyder, og anviser dem deres rette Plads i Ideens Udviklingsproces. Gangen i den hele følgende Undersøgelse vil da blive denne:

I.

Skjønhedens Begreb.

II.

Det Skjønne i sin Realitet.

- a) Det Skjønne i sin objektiv reale Existents eller Naturskjønhed.
- b) Det Skjønne i sin subjektiv reale Existents eller Phantasi.
- c) Det Skjønne i sin subjektiv-objektiv reale Existents eller Kunst.

ling om Malerkunsten i Forhold til de andre Kunster (Pros. Skr. II, 249.), om Skjønhed i Naturen (Pros. Skr. II, 229.), i Indledningsforedrag til det logiske Kursus (Pr. Skr. I, 478—488.) og paa flere andre Punkter. Men desværre er det dog kun Fragmenter; en fyldig og gennemført Udvikling af det Systematiske mangler. Saameget see vi, at han paa ethvert Punkt har villet anvende den hegelske Dialektik; men om nu end denne Dialektik (som vi overhovedet maa ansee for en blivende Erobring i Videnskabens Rige) ved at udføres i de mindste Partier og i den fineste Detail let kunde lede ham ind paa en noget vilkaarlig Brug af Skarpsindigheden, og om vi end ikke ubetinget kunne billige enhver af de rask henkastede og dristigt udførte Paastande, vi jævnlig finde hos Heiberg, saa er dog den hele æsthetiske Anskuelse, der gaaer igjennem alle hans Skrifter, saa aandrig, saa konsekvent og eiendommelig, at vi meget maae beklage, at han aldrig fik sit System bragt i nogen gennemført og sammenhængende Skikkelse.

Skjønhedens Begreb.

Indledning.

Den daglige Erfaring lærer, at der gives visse Gjenstande, som vække et eiendommeligt Velbehag hos os gjen- nem Øiet eller Øret¹⁾, og som vi pleie at kalde skjøne. Den menneskelige Aand, hvis Væsen er Tænkning, føler sig opfordret til ikke at lade det blive ved dette oplivende og velgjørende Indtryk, men begribende at betragte denne Skjønhed og saaledes at finde sig selv i det udenfra Givne. Af Evne og Trang til Tænkning i denne Retning har der dannet sig en Videnskab, som man har benævnet *Æsthetik*²⁾. *Æsthetiken* er altsaa Videnskaben om det

1) Sprogbrugen selv gjør en fin Forskjel mellem de ædlere og lavere Sandser. Vi tale om skjøne Toner, en skjø Udsigt, men aldrig om skjø Mad, en skjø Lugt, skjø at føle paa. Den samme Forskjel iagttager Ordet: smuk, men ikke Ordet: deilig.

2) Da dette Navn egentlig blot antyder det Skjønnes subjektive Virkning, ja strengt taget ikke engang bestemt betegner denne, har man foreslaaet andre Benævnelser. Den simpleste vilde vel være Kallistik, og naar Hegel (*Æsthetik*, Werke X, 1, Pag. 3 og 4.) misbilliger dette Navn, fordi Videnskaben ikke betragter det Skjøne overhovedet, men blot det Kunstsjøne, da maae vi vel spørge, hvorfor han vil indskrænke Videnskabens

Skjønne. Men det Skjønne træder os imøde i flere Former¹⁾. Vi finde det i Naturen, 3: ikke blot i den os omgivende ubevidste og ufrie Natur, men ogsaa i Yttringer af den frie og bevidste Menneskenatur, forsaavidt disse ere uvilkaarlige og ikke ligefrem beregnede paa Fremstillingen af det Skjønne. Dette kunne vi kalde det objektive eller umiddelbart Skjønne. Det aabenbarer sig dernæst i de indre Forestillinger og Billeder, som den menneskelige Sjæl ved en medfødt Kraft formaaer at danne. Dette kunne vi kalde det subjektive Skjønne eller det reflekterte, fordi Phantasiens Billeder i al deres Frihed og Selvstændighed dog maae betragtes som en høiere Reflex af Naturskønheden og aldrig kunne skilles fra deres Naturgrund. Endelig træder det Skjønne frem i de forskellige af Menneskeanden skabte Kunstværker. Denne Skønhed kunne vi kalde den subjektiv-objektive, fordi Sjælens subjektive Billeder i Kunstværket give sig en ydre

Omraade til en enkelt, om end den høieste og mest konkrete Form; thi saa gjerne vi end indrømme, at Kunstskejhed, den af Aanden fødte og gjenfødte Skøjhed, er Skøjhedens fuldkomneste og altsaa sandeste Form, saa kan Videnskaben dog ikke holde sig til en enkelt Del, men maa omfatte det Hele. Ogsaa Hegel kan ikke undgaae at berøre det Naturskønne, men han lader det ikke komme til sin fulde Ret, medens han med en næsten trættende Vidløflighed dvæler ved Kunstformerne, navnlig den symbolske. Men Hegel har overhovedet ikke det rette Øie for Naturskøjheden, og selv Kunstskejheden opfatter han ikke i dens fulde Udstrækning, idet han altfor eksklusivt holder sig til de høieste Kunstideer. Om Videnskabens Omfang dømmer Rosenkranz rigtigere i sin Aesthetik des Hässlichen Pag. 60.

¹⁾ Spørgsmaalet om, hvor det Skjønne findes, kan ikke holdes borte, som Vischer mener (über das Erhabene und Komische Pag. 14.). Den metaphysiske Del eller Ontologien kan ikke svæve i Luften, men maa baseres paa en foreløbig Forestilling om det Skjøjnes forskellige Fremtrædelsesformer.

Tilværelse og saaledes i en høiere Form vende tilbage til Objektiviteten. Den aandelige Kraft, hvorved de indre Billeder dannes, er tillige væsentlig og nødvendig virksom saavel til at opfatte Naturskønheden som til at frembringe Kunstværket. Den er altsaa Skønhedens egentlige Organ, dens Centrum og Princip. Alle disse Arter af Skønhed udgjøre det empiriske Stof, hvoraf de følgende Betragtninger over det Skønnes almindelige Natur og Væsen skulle dannes, og hvad Enhver af personlig Erfaring kjender til det Skønne i disse tre Hovedretninger, maa derfor være den Grundvold, hvorpaa hans Opfattelse deraf bygges.

For at komme til en foreløbig Forestilling om det Skønnes Væsen og dets Forhold til beslægtede Ideer ville vi først raadspørge vor daglige Erfaring. Naar vi betragte en Naturgjenstand, f. Ex. et Træ, kunne der tænkes forskjellige Interesser eller Hensyn, der paavirke os under denne Skuen. En henvender sin Opmærksomhed paa Træets Størrelse og Omfang med Tanken om den Fordel, som han deraf vil kunne drage, f. Ex. ved at anvende det til Tømmer eller Brænde. Denne Tilskuer betragter og begjærer Træet i dets hele konkrete Existents. Det, der ikke sees deraf, det Indre og Roden, har Betydning for ham, forsaavidt ogsaa dette hører med til Stoffylden. Han beregner dets Masse og opfatter det som en Helhed med Hensyn til Kvantiteten. Interessen gaer her paa det Gode α : det relativ Gode eller det Nyttige, og dens egentlige Tyngdepunkt falder ikke i Gjenstanden, men i Subjektet selv. Paa en hel anden Maade betragtes Træet af den Tilskuer, hvis Hu staaer til at kjende dets Natur, dets indvortes Liv. Han agter ikke paa Nyten, begjærer det ikke for sig, men hans Interesse er udelukkende henvendt paa den indre Kraft, der rører sig deri, de Love, hvor-

efter Livsytringerne, Næringen, Væksten og Forplantningen foregaae, de forskjellige Deles indbyrdes Forhold og Functioner i den hele Livsproces. Dets ydre Form tildrager sig nærmest hans Opmærksomhed som et Resultat af den indre Kraft. Han kan derfor ikke lade sig noie med at beskue det i dets ydre Fremtræden. Han vil undersøge dets Rod som den skjulte Livskilde; han vil skjære med sin Kniv i Træet, blotte dets indre Dele, for at see ind i Naturens hemmelige Værksted og opdage Lovene for Livsaftens Bevægelser og Væksten. Træet er ham en Helhed med Hensyn til dets indre Tanke, det organiske Liv, der rører sig deri og afslutter det til en Enhed. Han betragter og undersøger vel Træet, men egentlig er det dog slet ikke dette Træ, men Træet i Almindelighed eller den hele Art, hvis Væsen det ligger ham paa Hjerte at kjende gennem dette bestemte Individ. Hans Stræben gaaer altsaa ud paa at forvandle det Enkelte til noget Almindeligt, den reale Tilværelse til noget Tænkt. Denne Interesse er den theoretiske, som gaaer paa det Ideelle, Sande, Almindelige, paa Begrebet og Tanken. Endelig kunne vi forestille os en tredie Tilskuer, der ligesaa lidet som Theoretikeren bryder sig om Nyttens eller begjærens Træet for sig, men adskiller sig fra ham deri, at han kun lægger liden Vægt paa at kjende dets Materie og indre Struktur; heller ikke Roden bekymrer han sig om, forsaavidt den ikke kommer synlig frem. Derimod seer han med stor Velbehag paa dets ydre Form og Skikkelse; hvad der vækker hans Interesse, er Træets Udseende, dets Yderflade, det, hvori dets indre Liv og Væsen udvortes kommer tilsyne. Han glæder sig over Stammens ranke Væxt, Grenenes harmoniske Forhold, Bladenes rene Grønt, Lysets og Skyggens Vexelspil i dem, den Lethed og Frihed, men dog Symme-

tri og Lovmæssighed, der viser sig i dets hele Bygning. Det er ikke Træets almindelige Natur, der er Gjenstand for hans Betragtning, men netop dette bestemte Træ, der i sin Individualitet og Enkelthed virkeliggjør hele Artens Begreb, og det udgjør for ham en Helhed med Hensyn til sin Form, hvori dets Liv og eiendommelige Natur fuldkommen afspeiles. Da det er Yderfladens Totalindtryk og ikke den materielle Virkelighed, som Vægten ligger paa, vil han ikke blot ikke sønderlemme Træet for at iagttage dets Indre, men han vil ikke engang betragte det altfor nærved; thi derved vilde dels Totaliteten og Forholdenes Harmoni gaae tabt, medens enkelte Dele fremtraadte for stærkt, dels vilde visse Ting komme tilsyne, som ikke vilde behage Øiet, som Smudspletter eller Sprækker, forraadnede Smaadele, Insekter, der nære sig af Træet, og Lignende. Hvad der altsaa tiltrækker ham og sætter ham i en egen oplivet Stemning, det er den fuldkomne Sammensmeltning og Enhed mellem Træets indre Væsen og udvortes Skikkelse, det er Formen, hvori dets Idee er udpræget rent, uden Forstyrrelser og Mangler. Opfattelsen med den ydre Sands, der griber det Mangfoldige og Spredte, falder her sammen med den aandelige Opfattelse, der søger Enhed og Harmoni. Denne Maade at skue Tingene paa kalde vi den æsthetiske, og det forskjellige Standpunkt, hvorfra den theoretiske og æsthetiske Tilskuer betragte Gjenstandene, kan undertiden henvende deres Opmærksomhed paa forskellige Dele af det samme Objekt, idet Theoretikeren betragter det Ydre blot som dets Indres Grændse og Resultat, Æsthetikeren det Indre blot som det Ydres Bærer og usynlige Grund. Naar f. Ex. Botanikeren betragter en Blomst, er Støvveien og Støvdragerne, som Bærere af en vigtig Livsproces, den egentlige Hovedsag; Kro-

nen er for ham nærmest blot et Dække. For den æsthetiske Beskuer er Kronen, der giver Blomsten Form og Farve, det Vigtigste; han veed og forudsætter vistnok, at en indre Kraft og Livsakt er den skjulte Kilde, men det er det ydre, i Øiet faldende Resultat af Livsprocessen, der tildrager sig hans væsentlige Opmærksomhed. — Vi ville nu hente et Exempel fra en høiere Livsform end den vegetative. Naar vi see en ædel og ridderlig Handling udøves, da kan vor hele Interesse koncentrerer paa det Ethiske. Vi kunne opløftes og føle vor Sjæl udvidet ved Beskuelsen af den Renhed i Motiverne, den Dybde i Følelsen, der aabenbarer sig deri. Men vi kunne ogsaa tiltrækkes af det Psychologiske og dvæle ved Betragtningen over, hvilke Sjælekræfter der her have virket, efter hvilke Love og i hvilket indbyrdes Forhold. Endelig kunne vi bevæges ved Beskuelsen af den Adel og Værdighed, der fremtræder i Handlingens Ydre, det ædle Udtryk, der udtaler sig i den Handlendes Aasyn, hans Miner og Bevægelser, hans Stemmes Klang, hans Ords Kraft og Høihed, og her ere vi da paa Skjønhedens Gebet; her glæde vi os atter ved den fuldendte Harmoni mellem det Indre og Ydre, det Aandelige og Sandselige, det Evige og Timelige, Ideen og dens Form.

Ved nøiere at overveie, hvad der ligger i disse Exempler, ville vi allerede deraf foreløbig kunne udlede visse Bestemmelser om det Skjønne, som siden under den nærmere Udvikling skulle godtgjøre deres Gyldighed: nemlig at det Skjønne er noget Aandeligt og Idceelt, udtrykt og bragt til umiddelbar Anskuelse i en enkelt sandselig Form, eller Ideen legemliggjort i det Endelige, som aldeles er gennemtrængt deraf¹⁾; at det vækker et Velbehag, der

¹⁾ Dette Begreb om Skjønhedens Væsen er ogsaa i mange forskellige Vendinger udtalt af de nyere Æsthetikere efter Schelling,

er rent og uinteresseret¹⁾; at det Sandselige vel er et væsentligt Moment deri, ja det, som ret egentlig adskiller det fra det Sande og Gode, der betegner det Indre eller Tingenes ideelle Gehalt, men at Sandselighedens svære og materielle Magt dog er dæmpet og brudt i det Skjønne²⁾, der ikke virker ved sin konkrete Materiatur som en Realitet, men blot ved sin apparente Yderflade som en Idealitet. Det Materielle er altsaa egentlig nedsat til et blot Skin, hvori Virkelighedens forstyrrende Indflydelser fjernes og forsvinde under Opfattelsen af det Hele. Skjønhed er da

som Solger Erwin 1, 170. Das Schöne ist die Einheit des Wesens und der Erscheinung, welche selbst erscheint. Ørsted Aanden i Naturen 2, 60. Det Skjønne er den i Tingene udtrykte Idee, forsaavidt den aabenbarer sig for Anskuelsen. Hegel X, 1, 150. Das Schöne ist die Idee als unmittelbare Einheit des Begriffs und seiner Realität, jedoch die Idee, insofern diese ihre Einheit in sinnlichen und realen Scheinen da ist. Schellings Werke 5, 1. Abth. 362. Schönheit ist da gesetzt, wo das Besondere (Reale) seinem Begriffe so angemessen ist, dass dieser selbst als Unendliches eintritt in das Endliche und in concreto angeschaut wird. Hiedurch wird das Reale, indem er (der Begriff) erscheint, dem Urbild, der Idee wahrhaft ähnlich und gleich, wo eben dieses Allgemeine und Besondere in absoluter Identität ist. Das Rationale wird als Rationales zugleich ein Erscheinendes, Sinnliches.

¹⁾ Udviklet af Kant. Krit. der Urth. § 2—5.

²⁾ Hegel X, 1, 144. Des Sinnliche und die Objektivität überhaupt bewahrt in der Schönheit keine Selbstständigkeit in sich, sondern hat die Unmittelbarkeit seines Seyns aufgegeben, da es nur Daseyn und Objektivität des Begriffs, und als eine Realität gesetzt ist, die den Begriff als in Einheit mit seiner Objektivität in diesem seinem objektiven Daseyn selber darstellt und so nur als Scheinen des Begriffs gilt. Her har Hegel udtrykt sig korrekt i der Schönheit; men naar han et andet Sted X, 51 siger: Das Sinnliche im Kunstwerk im Vergleich mit dem unmittelbaren Daseyn der Naturdinge ist zum blossen Schein erhoben, saa maae vi sige, at det Samme gjælder om Naturgjenstandene, betragtede som skjønne eller beskuede med et æsthetisk Blik.

Enheden af Ideen og den sandselige Form, hvori den fremtræder. Naar vi derfor i vor almindelige Tale kalde det Gode eller Sande skjønt uden Hensyn til den sandselige Form, naar vi f. Ex. kalde en ædel Handling skjønt eller kalde den Naturlov skjønt, der bringer Enhed i en forvirret Mangfoldighed og derved tilfredsstillende Erkjendelsens Trang, eller overhovedet benævne Alt, hvad der gjør et behageligt og oplivende eller ædelt og opløftende Indtryk¹⁾, med dette Navn, saa er det kun en uegentlig Talebrug, der vel kan anvendes i det daglige Liv, men maa holdes ude fra den æsthetiske Terminologi, hvor den, som vi siden skulle see, let kan afstedkomme Forvirring.

Det Skjønne indbefatter altsaa tre Momenter: Ideen eller det Skjønnes indre Væsen, Phænomenet eller Ideens Fremtræden i det Sandselige og Endelige, og Enheden af begge. Hvert af disse Momenter skal her i Tanken betragtes for sig, skjøndt de for den æsthetiske Anskuelse sammensmelte i en uadskillelig Enhed og vanskeligt nok lade sig sondre under Betragtningen.

Ideen eller det Skjønnes indre Væsen.

Den absolute Idee, hvori alle Modsætninger ere ophævede, udfolder sig i Endelighedens Sphære²⁾ i en Mangfoldighed af bestemte enkelte eller relative Ideer, som virkeliggjøre sig i Tilværelsen, og som man derfor har kaldt

¹⁾ I denne Betydning findes det f. Ex. i et Stykke af Geijer: Det Sköna. Samlede Skrifter I, VII, 164.

²⁾ R. Nielsen, den propæd. Logik 259, kalder Materien eller Stoffet det Hylster, hvori Ideernes Mangfoldighed kommer til Verden, og hvori Verdensideen selv realiseres.

Guddomstanker, Tingenes rene og evige Grundformer¹⁾. De realisere sig imidlertid ikke helt og fuldt paa noget enkelt Punkt i Tid og Rum, men kun i Tingenes fortløbende Række, i den uendelige Bevægelse og Udvikling. I deres Sandhed opfattes de middelbart ved et overskuende Blik af den tænkende Aand, men i en enkelt sandelig Skikkelse kunne de umiddelbart træde frem for Anskuelsen under Skjønhedens Form. Den i den konkrete skjønne Gjenstand tilstedeværende Idee er naturligvis en bestemt individuel Idee, men den bestemte Idee er kun en Form, et Standpunkt af den absolute²⁾. I al Skjønhed er da ikke blot en Idee, men Ideen selv tilstede, og denne Tanke maae vi fastholde for at opfatte og vurdere Skjønhedens Rige i dets fulde Omfang som omfattende det Største og det Mindste, Ideens høiere og lavere Aabenbaringsformer. Da Ideen er Begrebet i dets Realitet, i dets helt og rent udviklede Indholds Fylde³⁾, og altsaa en selvstændig Tilværelse og gennemført Objektivitet hører til Ideens Væsen, maae vi fra Ideernes og dermed følgelig fra Skjønhedens

¹⁾ Carriere, Wesen und Formen der Poesie Pag. 7. Die Ideen sind die Gottesgedanken, welche als Ur- und Musterbilder der Dinge die unter der Gestalt der Ewigkeit und Nothwendigkeit erkannte Form des Seienden darstellen.

²⁾ Schelling, Aesth. 370. Das Absolute ist schlechthin Eins, aber dieses Eine absolut angeschaut in den besonderen Formen, so dass das Absolute dadurch nicht aufgehoben wird, ist Idee, og 390 Die besonderen Dinge, sofern sie als besondere zugleich universa sind, heissen Ideen. Derfor siger Solger i Erwin 161 ein solches einzelnes (Schönes) ist daher eine Welt für sich, ein Weltall (Mikrokosmos).

³⁾ Hegel X, I, 137. Idee nun überhaupt ist nichts anders als der Begriff, die Realität des Begriffs und die Einheit beider, og 140 Idee ist die konkrete Einheit des Begriffs und der Objektivität. Solger, Aest. 55. Die Idee ist der Standpunkt der Einheit des Begriffs und des Besonderen.

Sphære afsondre alle blot logiske Tankebestemmelser, som Kvantitet, Kvalitet, Aarsag, Virkning, Identitet, Forskjel, Substants og Accidents, kort alle Kategorier og Hensynsbestemmelser; thi vel indeholde disse ikke blot subjektive Tankeformer, men virkelige til Grund for al Existents liggende Bestemmelser, men de ere i sig selv dog blotte Abstraktioner uden særkilt objektiv Tilværelse. Ideernes Verden omfatter altsaa den hele konkrete Tilværelse. I den lavere uorganiske Verden gjør Begrebet sig vel gjældende som Enhed i Mangfoldigheden, men ufuldstændigt, enten saaledes at Differentserne savne en særskilt materiel Existents, som i Metallerne og de chemiske Forbindelser overhovedet, hvori Mangfoldigheden eller den udprægede Artikulation mangler, eller saaledes at de i en særegen adskilt Existents sammenholdes ved et System, f. Ex. Solsystemet, hvor altsaa den fuldstændige Enhed og Sammensmeltning savnes¹⁾. Den fuldkomne Enhed findes først i de organiske Legemer, hvor Livet fremtræder. Her ere Differentserne bestemte og udprægede, men tillige fuldstændig negerede og ophævede ved Begrebets Kraft; her modsætter den ideelle Enhed sig Delenes selvstændige Existents, men udpræger tillige som Entelechi deres Former og Forhold og afslutter dem til en for sig bestaaende Totalitet²⁾. Enhe-

¹⁾ Hegel X, 1, 151.

²⁾ Hegel X, 1, 152. Zur wahren Existents des Begriffs gehört, dass die real Verschiedenen, die Realität nämlich der selbstständigen Unterschiede und der ebenso selbstständig objektivirten Einheit als solcher, selber in die Einheit zurückgenommen werde; dass also ein solches Ganzes natürlicher Unterschiede einer Seits den Begriff als reales Aussereinander seiner Bestimmtheiten explicire, andrer Seits jedoch an jedem Besonderen dessen in sich abgeschlossene Selbstständigkeit als aufgehoben setze, und nun die Idealität, in der die Unterschiede zur subjektiven

den af den idelle Enhed (Sjælen) og den yderlige Udfoldning og Adskillelse i Former (Legemet) er Livet, og den bestandige Sætten og Ophæven af denne Modsigelse er Livsprocessen. Uagtet vi altsaa ikke nægte, at noget Ideelt ogsaa kommer til Frembrud i den uorganiske Natur, at ikke blot visse Naturtanker og en vis elementær Skjønhed udtaler sig i dens simpleste Former, men at den i sine større, mere konkrete Forhold og disses gjensidige Paavirkninger kan opfattes med et ideelt Blik og frembringe et æsthetisk Indtryk, saa kunne vi dog overhovedet med Hegel¹⁾ sige, at Ideernes og dermed Skjønhedens Verden ret egentlig først begynder med Livets Riger. Ideen bestemmer sig her som Art og virkeliggjør sig i Individerne, først som ubevidst Livskraft hos Planten, hvor den ytrer sig som et indre skabende og dannende Princip, der under Ernæring, Væxt og Forplantning afslutter Organismen til en Helhed. Hos Dyret hæver Livet sig til et høiere Standpunkt, fremtræder som Sensibilitet og Irritabilitet, som Instinkt og Drift og udtaler sig i vilkaarlige Bevægelser, vilkaarlige Lyd og mangehaande sjælelige Ytringer. Det høiere Standpunkt af Ideen kan udtrykke og udtrykker i visse Maader ogsaa en høiere Skjønhed, saa at f. Ex. et Dyr kan være og er i en vis Henseende skjønnere end en Plante, forsaavidt det betegner en høiere Udvikling af Livets Idee. Imidlertid staae vi dog ikke her paa et rent physiologisk Standpunkt; i Skjønhedens Rige er Ideen ikke eneherkende, men deler Thronen med en anden Magt,

Einheit zurückgekehrt sind, als ihre allgemeine Beseelung an ihnen heraustreten lasse.

¹⁾ Hegel X, 1, 153. Die todté unorganische Natur ist der Idee nicht gemäss, und nur die lebendig organische eine Wirklichkeit derselben.

med hvilken den forbinder sig til en uadskillelig Enhed. Paa enkelte underordnede Trin af en høiere Idee kunne saaledes Formerne endnu være saa raae og lidet udviklede eller saa vaklende og usikre (navnlig paa enkelte Overgangsstadier), at de ufuldkomnere svare til deres Begreb end visse mere udviklede Former af en i sig selv lavere og fattigere Idee, og saaledes kan man vel sige, at visse Træer og Planter ere skjønnere end visse Dyr. Gjennem en fremskridende Udvikling, hvor det Sjælelige bestandig træder klarere frem, hæver Ideen sig omsider fra det dyriske Livs Fattigdom, Mørke og Forvirring til Aandens α : Bevidsthedens og Personlighedens Høide ¹⁾, og med denne indtræder da ogsaa en langt fuldkomnere Skjønhed, forsaavidt Ideen kan finde sit adækvate Udtryk i det Ydre. I Aandens Regioner naaer Ideen sit rette og egentlige Hjem, og derfra kastes der nu ogsaa et Lys tilbage paa de tidligere Stadier, der faae den Betydning at vise Ideen i dens Udfoldning og antyde Personligheden som vordende. I Naturen selv frembryder ligesom en Ahnelse, en ubevidst Hendragen mod Frihedens og Personlighedens Rige ²⁾. Just

¹⁾ Hvad Vischer siger om Selvbevidstheden og Personligheden: „sie scheidet sich von den tieferen Stufen wesentlich dadurch ab, dass sie selbst ebensosehr Stufe als eine absolut neue Welt ist“, det Samme antyder allerede Aristoteles, idet han lader Nous fremtræde som det øverste af Sjælens Udviklingstrin, men tillige som afbrydende de øvrige Sjæleevners organiske Række og ligesom kommende udenfra. See Bogen de anima og de generatione animal. 2, 3. See ogsaa Sibberns Psychologi 1ste Del § 9 og 10.

²⁾ Heiberg om Skjønhed i Naturen Pr. Skr. II, 234. „Denne Bestræbelse i Naturen (mod Ideernes Verden) erkjender selv den sunde Menneskeforstand, idet den finder Naturen skjøn saavel i Almindelighed som i mange af dens enkelte Frembringelser, kun at den sunde Menneskeforstand ikke betragter dens Skjønhed som en ubevidst Stræben efter Kunst, men snarere som noget i sig selv fuldendt og hvilende“.

derfor kunne vi føle os beslægtede med Naturen, henrives, fordybe, ja tabe os i Beskuelsen af den uorganiske Verdens Masser, nøgne Bjerge, Havet, Skyhimlen og Stjernehimlen, eller af Plantens og Dyrets drømmende Liv, i det vi dunkelt fornemme, at Naturen og Aanden have samme Udspring, den absolute Idee, at de ere nær beslægtede, ja i deres inderste Væsen Êt¹⁾. Med Mennesket har Naturen ikke blot naaet et høiere Udviklingstrin, men en ny Tingenes Orden, et nyt Princip er indtraadt. Livet har hævet sig til et Punkt, hvor en Luftning fra en høiere Verden kommer det imøde. Naturen gaaer nu ikke længer ud paa selv at danne nye Former for høiere Organismer. Det bliver overladt til Mennesket som Naturens voxne og myndige Søn²⁾ selv at arbeide videre frem i denne Retning og give det individuelle Liv en kraftigere Intensitet ved at danne høiere, mere omfattende Organismer, hvori den enkelte Personlighed taber sig som et Led af det Hele. Frihedens og Personlighedens Rige udvider sig saaledes til større Kredse, der slutte sig sammen om et ethisk Centralpunkt, og Ideerne fremtræde nu som aandelige Livsprinciper, som de store sædelige Magter, der ordne og styre det menneskelige Liv og samle under sig en Mangfoldighed af aandelig beslægtede Personligheder, hvis Liv de lede og bestemme, og hvori de virkeliggjøre sig, ganske ligesom Arten i Individerne. Men disse Magter, skjøndt de i deres indre Væsen ere Êt, og skjøndt de have deres rette Hjem i Fredens evige Rige, ere dog ingenlunde komne for umid-

¹⁾ Ørsted det Skjønnes Naturlære Pag. 16. „Natur og Aand ere Êt, seet fra forskjellige Sider. Vi ophøre saaledes at undre os over deres Harmoni.“

²⁾ Sibberns Psychologi 1ste Del Pag. 57.

delbart at bringe Fred og Enighed paa Jorden. Under deres Individuation i Endelighedens Sphære glemme de deres fælleds Oprindelse; ensidig forfølge de deres egen Interesse, de udelukke hinanden, bekæmpe hinanden snart med Magt snart med List, ja geraade ofte i en Strid, der sætter Himmel og Jord i Bevægelse. Men i den absolute Idee er al denne Strid ophævet; her samle de ensidige partikularistiske Potentser sig i ét Brændpunkt, det høieste Gode eller Gud.

Da nu Ideen ogsaa er det Skjønnes indre Væsen og Gehalt, er det Gode, det Sande og det Skjønne forsaauidt identiske. Derimod bliver det relativ Gode, det Nyttige og Hensigtsmæssige, der tjener andre Øiemed og ikke udgjør noget Selv, noget eget Led i Ideens Udviklingsrække, for lavt og uselvstændigt til at faae Plads i Skjønhedens Rige. Dog kunne ogsaa disse ydre tjenende Elementer betragtes fra en æsthetisk Side, dels fordi det nære Forhold, hvori de staae til hele Livet, kan kaste et Glimt af Ideens Lys paa dem, dels fordi det Skjønne selv kan træde i Forbindelse med dem, adle dem og hæve dem til en friere, ideellere Existents¹⁾. — Ideens Rige er da hele

¹⁾ Dette vilde jeg egentlig kalde den adhærerende Skjønhed: et Navn, som Kant først har betjent sig af i sin Kritik der Urth. § 16, men, som det synes, paa en meget vilkaarlig Maade. Fri Skjønhed kalder han nemlig den, som Naturen eller Kunsten ligesom efter et Lune frembringer (han oversætter det heller ikke ved libera, men ved vaga pulchritudo), uden at der forudsættes et Begreb om, hvad Gjenstanden skal være. Til frie Skjønheder regner han f. Ex. Blomster, Fugle og Skaldyr med glimrende Farver, Arabesker, Musik uden Text. Blot adhærende Skjønhed derimod er den, der forudsætter et teleologisk Begreb, f. Ex. et Menneskes (en Mands, en Kvindes, et Barns), en Hests, en Bygnings (en Kirkes, et Pallads's). Da

Naturens og Livets Rige, og det Skjønnes Væsen er, at det bringer os hele Tilværelsens og Livets Indhold og Fylde

nu Skjønheden gaar paa Formen, saa er det Teleologiske et fremmed, urent Hensyn, og en Popegoies Skjønhed er af høiere Art end en Hests, ja et Menneskes. Det er en selsom Begrebsforvirring, der bringer den store Tænker til saadanne Konsekventser. Fordi Skjønheden opfattes umiddelbart, uden Begrebets Form, synes han at tænke sig det som Skjønhedens sande Væsen at være uden Begreb, blot tilfældig og gehaldløs. Jeg mener, at netop den modsatte Betegnelsesmaade vil være den rette. Just den Skjønhed, der i Formen udtrykker sit Begreb, som altsaa har sit Centrum, sit Værd, sin Hensigt i sig selv, er den frie Skjønhed (*libera pulchritudo*). Blot vedhængende eller tjenende Skjønhed finde vi derimod hos de Gjenstande, hvis Hensigt ligger udenfor dem selv, hvis Væsen er Brugen og Nyttens, f. Ex. Klæder og Husgeraad, almindelige Bygninger, der forskjønes ved Forziringer, i en anden Sphære al Tendentspoesi fra politiske og nationaloekonomiske Noveller til Kogebøger paa Vers. Naar Hauch i en interessant Afh. „om den saakaldte adhærerende Skjønhed“ udstrækker Begrebet videre og kalder Blomsternes og Insekternes Farvepragt, Fuglenes Sang, Ornamenten paa Architekturværker, hele Skuespil-kunsten, Musik, Maleri og Poesi i Kirkerne adhærerende Skjønhed, synes Begrebet mig ogsaa her altfor vagt opfattet, og man kan derfor ikke undre sig over, at han tilsidst kommer til det Resultat, at egentlig al menneskelig Kunst selv i sine høieste Frembringelser kan betragtes som adhærerende, fordi den hefter sig til et høiere Liv. Insekters og Blomsters Farver og Fuglenes Toner ere et Udtryk af deres Væsen (undertiden, som Hauch har vist, et Udtryk af en forholdt Vitalitet i visse Perioder af Livet), som vi vel ikke kunne deducere, men som dog maa antages at staae i et bestemt Forhold til deres Naturtanke og ikke at være en ligesom vilkaarlig paaklistret Pynt. Rene Farver og Toner høre desuden til den saakaldte elementære eller abstrakte Skjønhed, der vel gjør et behageligt Indtryk paa Øiet og Øret, men ikke i sig selv kan regnes til Skjønhed i Ords sande Betydning. Virkelige Kunstværker i Musik eller Maleri blive ikke tjenende, fordi Maleriet anbringes i en Kirke, eller Musiken opføres i en Salon til ørkesløse Tilhøreres Tidsfordriv. De beholde altid deres Væsen i Frihed. Ved et Bord derimod, en Stol, en Seng, en Pokal og lignende

frem for Anskuelsen i en med Ideen kongruent, af Ideen inderlig gjennemtrængt Form.

Phænomenet eller Ideens Fremtræden i et Ydre.

Vi have nu nærmere betragtet det ideelle Gehalt eller Væsenet, der falder sammen med det Gode og det Sande. Men i det Skjønne fremtræder Ideen sandseligt og individuelt og kommer derved ind under Tilfældighedens Omraade. Ideen (Arten) er den formende Magt; den skaber sig indenfra et Ydre, men den realiserer sig kun gjennem Individider; kun gjennem den enkelte konkrete Existents træder Ideen ind i Virkelighedens Sphære. Alt Virkeligt er individuelt, alt Individuelt tilfældigt¹⁾. Individets Fremkomst og hele Existents beroer nemlig paa et Sammentræf

Gjenstande, som Kulturlivet frembyder i Mængde, er Nyttens det Væsentlige, den smukke Form det Tilfældige og ligesom udenfra Kommende. I visse Tilfælde flyde rigtignok Grundserne over i hinanden, f. Ex. naar ved en Ærespokal eller Æressabel Skjønheden aabenbart er den tilsigtede Hovedsag, og Nyttens noget rent underordnet, eller naar kunstneriske Ornamenters saaledes anbragte paa et arkitektonisk Kunstværk, at de snarere kunne betragtes som en speciellere Udfoldning af Grundtanken, en finere Udførelse af Værket selv end som en udenfra tilsat Prydelse. Men i Almindelighed vil den anførte Bestemmelse strække til.

- 1) Hegel X, I, 190 har ikke forbigaaet dette Punkt, men dog hverken fremhævet det i dets fulde Betydning eller stillet det paa dets rette Plads. Han siger saaledes: Mit der Unmittelbarkeit des Einzelnen tritt die Idee in das wirkliche Dasein ein. Durch dieselbe Unmittelbarkeit nun aber wird sie zugleich in die Verwicklung mit der Aussenwelt verflochten — og siden: Und da sich hier die Idee überhaupt nur auf dem Boden des Äusserlichen realisirt, so erscheint zu gleicher Zeit auch das ausgelassene Spiel der Willkür und des Zufalls, so wie die ganze Noth der Bedürftigkeit losgebunden. Es ist der Bereich der Unfreiheit, in welcher das unmittelbar Einzelne lebt.

af Betingelser, der ligge i Naturforhold eller i Artens Samværen med flere Arter af Tilværelse, hvori Ideen i andre Retninger har virkeliggjort sig, og da Ideen i Individet kun har realiseret en enkelt Side af sit Væsen, fremtræder den nu som den Magt, der sætter de enkelte Existentser i uendelige Forhold til hinanden. Disse Forhold og Betingelser, der fra mange Sider trænge ind i Individets Sphære og bryde dets tilsyneladende Negativitet og Afslutning mod andre Individder, stille det blot for allehaande ydre Indflydelser, Forviklinger mod Omverdenen og Paavirkninger af Naturmagten. Saaledes kan f. E. et menneskeligt Individts Fødetid og Fødested, klimatiske Indflydelser, Forældrenes Natur og Stilling, Tidsaanden og Tidshistorien, Statens Love og Sæder, kort den hele Naturgrund, hvorpaa hans Tilværelse hviler, modificere og individualisere Artens Begreb i en uberegnelig Mangfoldighed og Afvexling. Disse tilfældige Livsbetingelser, Naturforhold og Relationer, hvorunder Individerne bevæge sig, udgjøre et bestandigt Livsincitament¹⁾, et stadigt Stof til Bearbei-

¹⁾ Dette er Tilfældigheden som en opvækkende og stofgivende Magt, men den kan ogsaa være en forstyrrende og tilintetgjørende. Tingenes uendelige Relativitet, den absolute Ideas Udfoldning og Virkeliggjørelse i en Flerhed af Ideer (Arter), som hver for sig gennemfører sit i sig selv fornuftige Maal og følger sine Love, kan virke ødelæggende, idet disse Kræfter, der i Ideen ere i fuldkommen Harmoni, i Virkelighedens og Endelighedens Sphære geraade i en Trængsel, et fjendtligt Sammenstød baade i den naturlige og aandelige Verden, f. Ex. naar Stormen ifølge Lovene for Lufttrykket sonder slaar et Skib, eller Kulden ifølge andre Naturlove dræber en Plante, eller en kraftigere Plante berøver sin svagere Nabo Livsbetingelserne, Lys og Luft. Medens Tilfældigheden altsaa i den første Skikkelse er det Element, hvori Skjønheden lever og aander, er den i det andet en farlig Fjende deraf, en blind skaansellos Magt, hvorved Individet enten aldeles gaar under eller taber

delse, og ligesom Planten og Dyret ytrer sin Livskraft ved at gribe, behandle og assimilere de forskjellige uorganiske og organiske Stoffer, som fra alle Sider leveres det udenfra, saaledes bearbejde de selvbevidste Individuer ved Viljens Kraft det i Tilfældigheden givne ydre og indre Stof og forvandle det til noget med dem selv Homogent eller omdannes og forvandles selv deraf under en stadig Vexelvirkning af Ideens (Artens) almindelige Lov og Individualitetens Tilfældighed, ja hele Livet er en uafbrudt Vexelvirkning mellem disse Momenter, der bestandig sætte og ophæve hinanden. Denne Tilfældighed, hvis Indtrædelse i det Enkelte er uberegnelig, men som udgjør den halve Del af Tilværelsens og Virkelighedens Væsen, kan naturligvis ikke savnes i Livets reneste og ædlest Udtryk, som vi kalde det Skjønne¹⁾. Tilfældigheden maa altsaa ikke udelukkes fra det Skjønne, men optages deri som et uundværligt Element. Et Phænomens fuldkomne Kongruents

Præget af Arten, som den første Tilfældighed blot varierede eller dog i al Fald bevarede i dens Grundtræk.

¹⁾ Hegel X, I, 150. Die durch den Begriff gesetzte Nothwendigkeit darf nicht in der Form der Nothwendigkeit selbst hervortreten, sondern muss sich hinter dem Schein absichtsloser Zufälligkeit verbergen. Carriere Wesen etc. pag. 7. Das Schöne tritt stets als ein Unberechenbares, Incommensurables auf; es entsteht im freien Spiel mannigfaltiger Kräfte, die sich selbstständig von innen entfalten und das Allgemeine und eine Gesetz nicht aufheben, sondern unter wechselnden äusseren Bedingungen auf eine eigene Weise erfüllen, welche nicht logisch erschlossen, sondern nur durch Erfahrung erkannt werden kann. Schelling Phil. der Kunst 383. Schönheit ist die Indifferenz der Freiheit und Nothwendigkeit in einem Realen angeschaut. Wir nennen z. B. schön eine Gestalt, in deren Entwurf die Natur mit der grössten Freiheit, jedoch immer in den Formen, den Grenzen der strengsten Nothwendigkeit und Gesetzmässigkeit gespielt zu haben scheint.

med Ideens Nødvendighed, den abstrakte Idealisme vilde indeholde noget Dødt, Stift og Karakterløst; den vilde ikke fremkalde det Skin af Ideens Virkeliggjørelse, der væsentlig hører med til Skjønhed. Først naar det Almindeliges Nødvendighed og det Individuelles Tilfældighed gjennemtrænge hinanden indtil Enhed¹⁾, faaer det Skjønne sin virkelige Farve, Præget af en uendelig Eiendommelighed, Frihed og Liv; det blot Normale og Regelmæssige er derimod farveløst og blegt, fordi det ene af Livets Momenter, Tilfældigheden, ikke er kommen til sin Ret. De, som derfor i det Skjønnes høieste Form, Kunsten, overspringe eller ikke tilstrækkelig accentuere Tilfældigheden, frembringe kun tomme Idealer, matte Billeder uden Friskhed og uden Individualitet. Det Skjønne er da ligesom en chemisk Forbindelse, en Enhed af det Almindelige eller Normale og det Eiendommelige eller Karakteristiske, ofte med nogen Overvægt paa en af Siderne, men altid i uadskillelig Enhed. Den forskjellige Accentuering eller Overgriben af det ene eller det andet af Momenterne²⁾ finde vi i Naturen, f. Ex. i regelmæssig smukke eller eiendommelig udprægede Ansigtstræk, i Kunsten i de mere almindelig-ideale eller speciel-karakteristiske Kunstværker og navn-

¹⁾ Enheden af det Ideelle og Tilfældige har allerede Solger saaledes udtrykt i sin Aesth. I, 110: Was der Zufall der Einzelheit mit sich bringt, ist hier (∴ im Schönen) zugleich das Ewige und Nothwendige und Ursprüngliche, so dass die wesentliche sich selbst genügende Einheit Gottes unversehrt durch jeden auch noch so kleinen Theil des Wirklichen und Einzelnen hindurchleuchtet.

²⁾ Naar det Individuelle og Vilkaarlige under en egensindig Lunes Spil gaaer til den yderste Grændse eller vel endog streifer lidt ind paa det Hæsliges Gebet, kaldes det bizart eller barokt. Dette kan dog under en sikker Begrændsning ved sin Kjækhed gjøre en god Virkning.

lig i de store Modsætninger imellem den klassiske og den romantiske Kunstform. Men Enheden maa altid være tilstede, hvis Kunsten ikke skal frembringe blege Taagebilleder paa den ene Side eller Karrikaturer ¹⁾, ufrige Partikulariteter istedenfor frie Individualiteter paa den anden ²⁾. — Paa Grund af denne Tilfældighedens Betydning og Magt kan der ikke gives noget almindeligt, overalt gjældende Kjendemærke eller Norm, hvorefter det Skjønne bestandig skulde kunne opfattes og vurderes, men man maa iagttage den særegne Maade, hvorpaa Modsætningerne i de tvende ligeberettigede Momenter, Almindeligheden og Nødvendigheden og paa den anden Side Individualiteten og Tilfældigheden, paa ethvert Punkt ere forsonede til en Enhed gennem hele Naturens og Aandens Rige fra de lavere og fattigere til de høiere og rigere Organismer. Paa et lavere Trin er Almindeligheden (Artsbegrebet) fremhævet, men Individualiteten svag og lidet udviklet; det er ikke saameget Individuer, der frembringes, som Exemplarer; paa et høiere Trin fremtræder ikke blot Idcen som en bindende Magt, som en indholdsrigere Enhed, der behersker en Fylde af Momenter, men jo kraftigere denne Enhed er, des stærkere voxer tillige den individuelle Tilfældigheds Frihed og Eienommelighed, saaledes som f. Ex. hos Mennesket de ethiske Momenter i utallige Blandingsforhold virke sammen med de

¹⁾ Hvor det Individuelle saaledes overdrives, eller et enkelt Moment i den Grad udhæves, at Misforhold derved opstaaer, fremkommer Karrikaturen.

²⁾ Det er bekjendt af Æsthetikens Historie, at der tidligere har været ført en alvorlig, men med megen Ensidighed, Misforstaaelse og Uklarhed blandet Strid, om det Ideale eller det Karakteristiske burde være Kunstens Princip. Jeg henviser derom til Solger Æsth. 159—162, Hegel X, 1 pag. 24 ff, Vischer I, 111.

naturlige til at danne de forskjelligste og mest udprægede Individualiteter, som, naar de ere udrustede med store Kræfter, paa éngang kunne være aldeles originale eller eiddommelige og tillige Slægtens ægte Repræsentanter, der kraftigst udtale Menneskeheden Tanke.

Men naar vi nu bestemme det Skjønne som Ideens Enhed med Formen, saa kunde man spørge, om da ikke alle Naturexistenser eller dog alle organiske Naturlegemer, forsaavidt de ikke ere vanskabte eller fordærvede ved Sygdom eller udvortes Vold og Lemlæstelse, kunne kaldes skjønne hvert i sit Slags. Dertil maae vi svare, at Naturen direkte tilsigter Liv, Virksomhed, Mangfoldighed, men kun sekundært og indirekte Skjønhed, at den forstyrrende Tilfældighed idelig forvansker Naturformernes Renhed ved utallige, ofte langsomme Indvirkninger, som vi ikke pleie at henhøre til Vold eller Lemlæstelse, at enhver Planter og ethvert Dyrs Former naturligvis svare til disse Organismers specielle Vilkaar og Livsbetingelser, men ikke altid i samme Grad ere et ydre Udtryk af hele Artens Idee. Til Planteverdenens Skjønhed i dens Modsætning til den uorganiske døde Natur horer væsentlig et Udtryk af Liv, Fylde og regelmæssig Frihed. Hvor nu Planterne paa Grund af Naturforholdene have et vissent, tørt, mat eller stift og kantet Udseende, der ere de ikke skjønne. Ligesaa lidet er ethvert Landskab skjönt. Hertil kræves først Afvexling, Frihed for Monotoni og Ensformighed; thi Skjønhed er ikke en abstrakt, men en konkret Enhed, Enhed i Mangfoldigheden; dernæst en vis naturlig Harmoni, Samling og Begrændsning, fordi Enhed og Overskuelighed horer til Skjønhedens Væsen. Hvor disse Momenter mangle, er Skjønhed ikke tilstede. Til Dyrets Skjønhed i Modsætning til den vegetative Natur horer Livlighed, Bevægelighed, Harmoni mellem de forskjellige

Organer og Dele, hvori Naturen har sondret det dyriske Legeme, og et vist sjæleligt Udtryk. De Dyr, hvis Bevægelse er dorsk og træg, og hvis hele Typus tyder paa Udulighed til Bevægelse¹⁾, de, hvis enkelte Dele eller Lemmer ikke ere tydeligt sondrede for Øiet, de, i hvis Skikkelse en enkelt Livsvirksomhed, f. Ex. Ernæringen, har faaet et overveiende Udtryk og uddannet de derhen hørende Organer til en uforholdsmæssig Størrelse, fremdeles de, der have plumpe Lemmer og dorske Øine uden Spor af Liv, Kraft, Mod eller Klogskab, endelig visse Blandings- og Overgangsformer, hvori Ideen dunkelt og forvirret er udtalt, savne Skjønhed. Til M e n n e s k e t hører væsentlig et Udtryk af Aand, Følelse, Villie, Frihed, Selvbeherskelse. Hvor dette mangler, hvor Formerne ere klodsede og plumpe, hvor der er Præg af dyriske Lidenskaber, Raahed og Brutalitet eller af Lavhed, Nedtrykthed, Stupiditet, Slaphed, Tomhed, der er Uskjønhed. Et Udtryk af Aandens Frihed kan iøvrigt forædle de i sig selv uskjønne og raa materielle Former, medens Ufrihed og Laster kunne udviske de skønneste Træk. Visse Laster afpræge sig ligesaa bestemt i det Ydre som Idiotisme eller Afsindighed.

Vi bestemme altsaa det Skjønne som den fuldkomne Enhed af Idee og Form, af det Almindelige og Individuelle, det Nødvendige og det Tilfældige, bragt for Anskuelsen i en enkelt konkret Skikkelse, og vi maae betragte det som Ensidighed at fremhæve enten den ideale eller den individuelle og karakteristiske Side som Skjønhedens egentlige Væsen. Men ligesom disse Bestemmelser hver for sig ere for snævre, idet de ikke optage Skjønhedens hele Fylde i sig, saaledes ere andre for udstrakte. Naar man nemlig

¹⁾ Hegel X, I, 169.

har villet definere det Skjønne som Orden, Forhold, Harmoni, Enhed i Mangfoldigheden, saa har man unægtelig udtrykt en Grundbestemmelse i al Skjønhed; thi Ideen er tilstede i det Skjønne og dermed ogsaa en i Mangfoldigheden fremtrædende Enhed, der i det Sandselige maa udtale sig gennem Maal, Ordning, Forhold. Skjønheden som de endelige Tings Form har naturligvis disse Tings Kvantitets- og Kvalitetsbestemmelser til sit Element¹⁾. Den er da ikke en Egenskab ved Siden af de andre Egenskaber, men et indenfra af Tingens Idee sat²⁾ Maalforhold i de naturlige Kvantitets- og Kvalitetsbestemmelser. Harmoni og Enhed kan altsaa vel nævnes som en væsentlig Bestemmelse; som Definition er den derimod for vid. Fordringen til Orden og Enhed gjælder i langt større Udstrækning end det Skjønnes og træder ligesaa stærkt frem i andre Ideers Sphærer. Men den er tillige for snæver og omfatter ingeniunde hele Skjønhedens Rigdom; den naaer i al Fald kun op til den saakaldte abstrakte Skjønhed, den Skjønhed, der vel gjør et vist rent og behageligt Indtryk, men dog kun er af en underordnet Natur. Dertil høre regelmæssige geometriske eller stereometriske Former, rette Linier, symmetriske Figurer, rhythmiske Bevægelser, rene Farver, rene Toner³⁾. Alt dette kan vel betegne visse

¹⁾ Weisses Æsthetik I, § 18, p. 125.

²⁾ Hegel X, I, 145. Der Begriff erlaubt es der äussern Existenz in dem Schönen nicht für sich selber eigenen Gesetzen zu folgen, sondern bestimmt aus sich seine erscheinende Gliederung und Gestalt.

³⁾ Allerede Kant siger i Kr. der Urth. § 14, at hvis man med Euler antager, (hvad der nu er uomtvistet i Videnskaben), at Lyset ligesom Luften frembringes ved Svingninger (i Ætheren), saa blive Farver og Toner ikke blot Fornemmelser, men formel Bestemmelse af Enheden i en Mangfoldighed og kunne saaledes regnes til Skjønheder. Dette er nærmere udviklet af Ørsted (Aanden

Grundtanker i det Skjønne, visse almindelige og elementære Betingelser for Ideens Udtryk; men det staaer dog under den egentlige Skjønheds Rige. Det er som et ubenævnt Tal uden konkret Indhold; det er for fattigt og enkelt til at udtale Ideens Fylde og kan derfor vel vække en vis rolig Anerkjendelse, men ikke begeistre, røre eller

i Naturen), der med stor Energi i mange forskellige Afhandlinger har gennemført den Sætning, at Naturskønheden er den i Tingene liggende skjulte objektive Fornuft, som umiddelbart opfattes af den subjektive Fornuft. Den skjulte Fornuft er Begrebet, som er tilstede i al Skjønhed, ogsaa den abstrakte; thi selv i en ret Linie og i de simpleste Figurer indeholdes en Rigdom af Tanker. Dog er den større Tilfredsstillelse, vi føle ved at betragte Figurer, som udtrykke Tanker, ikke frembragt ved Tænkningen, men den er forbunden med den umiddelbare Opfatning. Den er en indvortes Sandsning, en aandelig Anskuelse. Det kan ikke undre os at finde denne Overensstemmelse mellem Fornuft og Sands, da begge have det samme høiere Udspring“. To Kap. af det Skjønnes Naturlære I, § 4. Ørsteds Theori gaar altsaa ud paa det Samme, som ovenfor er sagt, at Skjønheden i det Sandselige, navnlig det Synlige og Hørlige, beroer paa visse Kvantitetsbestemmelser, der i deres mest enkelte og simple Forhold kunne opfattes ved Tænkning, men i deres mere konkrete og indholdsrige Forbindelser ere uberegnelige, ja selv i deres simpleste Form for at virke som Skjønhed maae opfattes ved en umiddelbar Anskuelse. Jeg vil her tilføie Leibnitzs Ord i hans Afhandling: *Principes de la nature etc.* (Leibnitzii opera philosophica ed. Erdmann I, pag. 717) *La musique nous charme, quoique sa beauté ne consiste que dans les convenances de nombres et dans le compte dont nous ne nous apercevons pas, et que l'ame ne laisse pas de faire des battemens ou vibrations des corps sonnans qui se rencontrent par certaines intervalles. Les plaisirs que la vue trouve dans les proportions sont de la même nature, et ceux que causent les autres sens, reviendront à quelque chose de semblable, quoique nous ne puissions pas l'expliquer si distinctement.* Herbart (kl. phil. Schr. 1. Bd., 331) og Waitz (Psychol. Pag. 353 ff.) have paa lignende Maade undersøgt det Skjønnes Elementer.

henrive som den indholdsrige Skjønhed. I Følelsen af det Vage i den almindelige Bestemmelse om Enhed og Orden har man villet sætte visse snevre og blot yderlige Betingelser for den synlige, navnlig den menneskelige Skjønhed, visse typiske Former, fixerede Skjønhedslinier og ved Maal bestemmelige Forhold. Men dette er aldeles vilkaarligt, og man har ganske overseet den i al Skjønhed uundværlige Frihed og uberegnelige Tilfældighed, som først giver det Skjønne Liv og Virkelighed. Skjønhed er vel en Maalbestemmelse, som dannes indenfra af Tingens Idee, men den varieres og individualiseres i det Uendelige af Tilfældigheden. De æsthetiske Maalbestemmelser ere irrationale og lade sig ikke udfinde ved nogensomhelst matematisk Analyse eller fastsætte ved nogen empirisk Iagttagelse; de opfattes umiddelbart af den æsthetiske Sands. — Andre have nærmere villet bestemme Begrænsningens Begreb som en bestemt Størrelse, Overskuelighed. Hermed er ganske vist ogsaa udtalt en væsentlig Sandhed, men dog blot en enkelt Bestemmelse. Skjønhed er Ideen i en sandselig Form. Den Sandselighed, hvorigjennem den opfattes, er vor, den menneskelige Sands. Skjønheden maales altsaa med denne, og vi kunne Intet kalde skjønt, som er inkommensurabelt med den. En menneskelig Figur eller en Billedstøtte saa stor, at vi ikke kunne omfatte eller samle den under en let Sandseopfatning, bliver for os ikke skjønt, om end Forholdene i sig selv ere nok saa vel ordnede. En Tones Høide, Dybde, Styrke og Svaghed maa være afpasset efter de menneskelige Sandseorganer for at gjøre et æsthetisk Indtryk. At rose Universets Skjønhed er enten Usandhed eller uegentlig Brug af Ordet Skjønhed. Og paa den anden Side falder det overordentlig Smaa og Svage ligeledes udenfor Skjønhedens Gebet og kommer

enten ind under det blot Zirlige og Nydelige eller taber endog al Virkning. Her gjælder det gamle Ord, at Mennesket er Tingenes Maal¹⁾, og dette gjælder ikke blot om Opfattelsen af det Sandselige, men ogsaa det Ideelle i Gjenstandene; thi ligesom de lavere Ideer, den uorganiske og ubevidste Natur først faaer sin æsthetiske Betydning ved ligesom at hæves op mod Menneskenaturens Bevidsthed og Personlighed, saaledes kunne de høieste Ideer først blive æsthetisk opfattede ved ligesom at sænke sig ned mod det Menneskelige og Overskueliges Sphære. Saaledes ere de Forsøg, der ere gjorte paa at fremstille den høieste sædelige Idee, Gud, navnlig den christelige Gud, i et sandeligt Billede uden synderlig æsthetisk Betydning, fordi Gud vel er en konkret Personlighed, men dog en ren Aandelighed, der kun kan fattes i „Aand og Sandhed“ : umiddelbart ved religiøs Tro, middelbart ved Tænkning; derimod kunne Grækernes Naturguder²⁾ vel egne sig til kunstnerisk Fremstilling, og hvor den christelige Idee i Sønnens, Marias, Englenes, Apostlenes Skikkelser ligesom er steget ned til Jorden og har opløst og udfoldet sig i enkelte Momenter, der kan ogsaa den blive Gjenstand for æsthetisk Fremstilling og Opfattelse.

Enheden af begge.

Vi have bestemt Skjønheden som den for Anskuelsen fremtrædende Enhed af det Ideale og Reale, men der reiser

¹⁾ Hvad Herbart siger om Poesien i kl. philos. Schriften 3 Del p. 42: Der Gegenstand der Poesie ist allemal der Mensch oder das nach menschlicher Art Aufgefasste, gjælder om al Kunst og om al Opfattelse af Skjønhed overhovedet.

²⁾ Hegel X, I, 94.

sig nu det Spørgsmaal, paa hvad Maade og under hvilke Betingelser en saadan Enhed opstaaer. Ideen, baade den absolute og den enkelte, virkeliggjør sig aldrig paa noget enkelt Punkt i Tid og Rum eller i noget begrændset Phænomen, men kun i Livets og Bevægelsens uendelige Proces, i Individernes endeløse Række. Men at opfatte denne Enhed af Idee og Virkelighed, Aand og Natur, det Uendelige og Endelige, det Almindelige og Særegne er den menneskelige Aands dybeste Trang og høieste Opgave. Medens nu Tænkningen middelbart vil løse denne ved et omfattende og overskuende Blik over den hele Tilværelse¹⁾, medens den religiøse og ethiske Sands søger Forsoningen i sin umiddelbare Gudsbevidsthed, i Troen paa et høieste personligt Væsen, der styrer Tingenes Løb, ophæver alle Endelighedens og Tilfældighedens Forstyrrelser og gennemfører sin Verdensplan, i hvis Tjeneste de endelige Personligheder ere kaldede til at arbejde, saa fremstiller der sig i det Skjønne en anden Art af Forsoning, hvori Ideen optager Tilfældigheden og Endeligheden i sig, men ophæver den igjen, idet den fremtræder for Anskuelsen som tilstedeværende og virkeliggjort i et enkelt begrændset Phænomen²⁾. Men da dette i Realiteten aldrig kan foregaae paa

¹⁾ Carriere 35. Was das Erkennen in der Wahrheit, das Handeln in der guten That erstrebt, die Übereinstimmung des Subjectiven und Objectiven, indem unser Begriff dem Wesen der Dinge entspricht und dasselbe in sich aufnimmt, indem unser Wille die eigene innere Regung in äusseren Ereignisse verwirklicht und der Aussenwelt den Stempel des Geistes aufdrückt, dies schaut die Phantasie als vollbracht und vollendet an.

²⁾ Schelling Syst. der transcendent. Idealism. 473: Durch die objective Welt als Ganzes, niemals aber durch das einzelne Object wird ein Unendliches dargestellt, während dagegen als Product der Kunst (vi sige: als schönes) jedes einzelne Object die Unendlichkeit darstellt.

Grund af det Endeliges Modstand, Tilfældigheden, Naturhindringer, saa kan en saadan Enhed af Ideen og Phænomenet kun opstaae ved et Skin¹⁾. For den umiddelbare Anskuelse kan der nemlig fremtræde et Skin af, at et enkelt i Tid og Rum Tilværende ligefrem svarer til sit Begreb, og at altsaa en Idee har virkeliggjort sig paa et enkelt Punkt, udtømt sit Indhold i et bestemt Phænomen. Dette Skin, denne Illusion, som vi kalde det Skjønne, forudsætter naturligvis hos Subjektet en Mulighed, en Evne til at danne og fremkalde den, og det vil derfor allerede i disse almindelige Betragtninger over det Skjønnes Væsen paa mange Punkter vise sig, at en formativ Kraft hos Subjektet, Phantasien (der overhovedet er tilstede under al Erkjendelse), er væsentlig virksom i Skjønhedens Opfattelse. Dog er dette Skin ikke noget falsk eller gjøglende Skin, men om det end ikke er en Realitet, saa er det dog en Idealitet, et sandt Skin, et Gjenskin af Ideen selv, fordi den Enhed, som i det Enkelte kun er phænomenal, i det Hele er real. Den uendelige Proces, hvori Ideen viser sig for vor Tanke, maa altsaa sammendrages paa et enkelt Punkt for Anskuelsen. Ideens Straaler, der spredes i Gjenstandenes Mangfoldighed, Adspjaltelse og rastløse Bevægelighed, maa samles i ét Brændpunkt, naar Skjønhed skal fremstaae. Men dette sande Skin, denne Anticipation af det Fuldkomne²⁾ og Beskuelse af det Timelige sub specie æterni³⁾ kan kun

¹⁾ Hegel X, 1, 7. Das Schöne hat sein Leben in dem Scheine.

²⁾ Poul Møller har i sin Afhandling om Beviser for Menneskets Udødelighed med Rette betegnet det Skjønnes fuldkomne Fremstilling i Kunsten som en Anticipation af det salige Liv. I noget mindre intensiv Betydning kan dette gjælde om det Skjønne overhovedet.

³⁾ Det er al Skjønhed, ikke blot Kunsten, som giver Evighed. Naar man siger, at et sandt Kunstværk, f. Ex. en Billedstøtte, foreviger

tilveiebringes derved, at Individet eller det enkelte Phænomen ligesom sondres og hæves ud af den Virkelighed, der forstyrrer Ideens Renhed. Derfor er allerede vore Sanders Mangelfuldhed, der hindrer os fra at bemærke de forstyrrende Tilfældigheder, det Raa og Urene, som klæber ved Sandseligheden, gunstig for Opfattelsen af det Skjønne. Dette gjælder ikke blot om Naturskjønheden, hvor det ofte vilde see galt ud, dersom vore Øine med mikroskopisk Skarphed kunde see paa et smukt Ansigt eller Haand, men ogsaa om Kunstens Skjønhed. I Maleriet maae vi selv ofte gjøre den sandselige Opfattelse svagere ved at stille os længere bort for at see Billedet i dets Totalitet og ikke forstyrres ved enkelte mangelfulde Detailler, Penselstrøg, Farveklatter, Traade i Lærredet og lignende. Paa en mærkelig Maade viser det sig i Musikken, hvor den brugelige tempererede Stemning er baseret paa en gennemgaaende, om end svag Urenhed i Tonerne, der naturligvis vilde være utaalelig, hvis vor Opfattelses-evne var meget fin. Men paa Temperaturen beroer Kunstens Rigdom, Afvexling og næsten hele den egentlige Skjønhed; thi indskrænket til den rene Skala uden Over-

sin Gjenstand, saa vil det jo aldeles ikke sige, at Marmoret varer længere end det menneskelige Legeme. Evigheden er ikke en Forlængelse af Tiden, men en Ophævelse deraf, og en blot forlænget Tilværelse vilde det sletteste Fuskerarbeide ligesaa godt præstere som det fuldendteste Kunstværk. Die Kunst, siger Schelling i sin Tale om de plastiske Kunsters Forhold til Naturen saml. Skr. 7, 303, indem sie das Wesen in jedem Augenblick darstellt, hebt es aus der Zeit heraus; sie lässt es in seinem reinen Sein, in der Ewigkeit seines Lebens erscheinen. Men dette gjør Skjønheden overhovedet under en ren æsthetisk Opfattelse.

gange og Modulationer vilde den være saare fattig og indholdsløs¹⁾. Ogsaa Tidsafstanden, Rumsafstanden og Døden have en Kraft, der ligesom hæver Gjenstandene frem af deres reale Sammenhæng og Konkretion og stiller dem i et æsthetisk Lys. En saadan idealiserende Bestræbelse kommer frem paa alle Punkter. Naar dannede og smagfulde eller simple og smagløse Mennesker fortælle den samme Begivenhed, adskille de sig fra hinanden deri, at de sidste optage samtidige Tilfældigheder og uvæsentlige Træk, hvormed de fordunkle Hovedsagen, medens de første hæve det Billede, de ville fremstille, ud af dets naturlige Sammenhæng med alskens Ubetydeligheder og udelade intetsigende Biomstændigheder. Deres Fortælling idealiseres derved og faaer større Harmoni og Skjønhed. Dog ikke blot ydre Tilfældigheder maae fjernes fra Formen, for at Skjønheden kan opfattes rent; Formen selv maa ogsaa indenfra renses for alt blot Stofartigt. Skjønheden er ingen Realitet, men en Idealitet. Det er ikke Gjenstandens indre Struktur, dens materielle eller aandelige Væsen og Natursammenhæng, hvorpaa det her kommer an, men kun dens Tilsynekommelse, dens Fremtoning paa Yderfladen af den eksisterende Virkelighed. Ikke Legemet's Stof, men dets Form, dets Grændse og Ophør er af æsthetisk Virkning. Træets eller Dyrets Liv, dets Væxt og Forplantning er for Naturen Hovedsagen. Det indre Livs skabende Virksomhed sætter sig en Grændse i det Ydre. Derved fremkommer Formen, som altsaa for Naturen bliver af sekundær Interesse, men for Skjønheden det Væsentlige. Saaledes ogsaa i Aandens Verden. Her er Udviklingen af det intellektuelle og ethiske Liv Hoved-

¹⁾ See Heibergs akustiske Monographier Pros. Skr. 9, 526.

sagen. Ogsaa dette maa i Endelighedens Sphære antage en vis Form, et Ydre. Hvorvidt nu denne udadvendte Side er et rent og adækvat Udtryk af Ideen, er af underordnet Betydning for den sædelige Interesse, for den æsthetiske er det en Hovedsag. Det er ikke blot i Kunsten, f. Ex. i Maleriet, at Legemligheden reduceres til et Skin og en Ubetydelighed, men den, der betragter en skjøn Natur, en skjøn Kvinde, en skjøn Gruppe med et rent æsthetisk Blik, han abstraherer fra den umiddelbare Sandselighed, han seer derpaa som paa et Maleri. Det Sandselige, det virkelige Legemlige har tabt sin materielle Magt, sin jordiske Tyngde; det er en ren og rensset Form, i hvis Beskuelse han taber sig. Og saaledes er det overalt. Tales der om en Tone, da er det blot dens ydre Totalvirkning eller dens Klang, ikke dens indre Bestanddele, dens materielle Svingninger, som have æsthetisk Interesse, ja disse maae ikke engang høres som saadanne¹⁾. Tales der om en vis Karakter, da er det ikke dens almindelige og nødvendige psykologiske Bygning, dens Sammenhæng med det Sjælelige og Aandelige overhovedet, der kommer under æsthetisk Betragtning, men altid dens udadvendte Sider, dens indi-

¹⁾ Dette er fortræffeligt udviklet af Heiberg Pros. Skr. 2, 335: Om Tonerne siger han: Tonerne frembringes ved en Zittren i de reelt eksisterende Legemer, men de tage kun Sæde paa Yderfladen af disse, ja rive sig endog los fra dem og slagre frit omkring ligesom forklarede Aander, der have skilt sig ved det grove Legeme. Vender man Betragtningen fra de befriede Toner til deres grove Substrat, da kommer man ind i akustiske Undersøgelser, og den musikalske Betragtning er forbi; thi naar Tonen først har naaet sin Befrielse, da er dens empiriske Betingelse saa ligegyldig for den som den afkastede Puppe for Sommerfuglen.

viduelle Fremtrædelser. Den, der føler en af Formen uafhængig selvstændig Interesse for Stoffet, af hvad Natur end dette er, han er udenfor det Æsthetiske. Medens Stoffet altsaa bliver Gjenstand for ethisk eller praktisk Interesse eller videnskabelig Forskning eller sandelig Attraa¹⁾, saa bliver det den rene (ikke den tomme eller indholdsløse) Form, der opfattes æsthetisk, og først ved at betragtes fra dette ideale Standpunkt kan Stoffet siges at gaae helt og fuldstændigt op i Formen, eller denne at blive klar og gjennemsigtig fra alle Sider²⁾. Skjønhedens Opfattelse beroer da væsentlig paa Abstraktion fra alt blot Stofartigt. Det Skjønne kan altsaa bestemmes som et sandt Skin og en ren Form, hvor alt det Stofartige er fjernet, og det Tilbageblevne fremstiller sig med den berettigede Tilfældigheds friske Liv og individuelle Frihed, renset for

¹⁾ Om den æsthetiske Opfattelse siger Hegel X, 1, 51: Das Sinnliche im Kunstwerk ist im Vergleich mit dem unmittelbaren Dasein der Naturdinge zum blossen Schein erhoben, und das Kunstwerk steht in der Mitte zwischen der unmittelbaren Sinnlichkeit einer Seits und den ideellen Gedanken anderer Seits. Es ist noch nicht reiner Gedanke, aber seiner Sinnlichkeit zum Trotz auch nicht mehr blosses materielles Dasein, wie Steine, Pflanzen und organisches Leben, sondern das Sinnliche im Kunstwerk ist selbst ein Ideelles, das aber, als nicht das Ideelle des Gedankens, zugleich als Ding noch äusserlich vorhanden ist. Men her er dog at bemærke, at Naturtingene ogsaa kunne anskues fra et æsthetisk Standpunkt, og da gjælder det, som han har sagt om Kunstværket, ogsaa om det Skjønne i Naturen. Ogsaa dette taber under den ideale Anskuelse sin krasse Materialitet uden dog, som ved den videnskabelige Naturbetragtning, at opløses i den rene Tanke.

²⁾ Allerede her viser sig det Intetsigende i Striden om Ideens eller Formens Principat, om man f. Ex. skal tillægge den metriske Skjønhed eller Tanken størst Værd. I den æsthetiske Bedømmelse er det en uadskillelig Enhed. See Heiberg om Svend Dyrings Hus Pr. Sk. IV, 286.

alle den forstyrrende Tilfældigheds Pletter, for Alt, hvad der ikke er Ideens klare og rene Udtryk¹⁾).

Det Skjønnes Forhold til det Gode.

Efter saaledes at have betragtet det Skjønnes Natur i dets enkelte Elementer, ville vi nu klarere kunne belyse og skarpere begrænde det ved at adskille det fra den spekulative Idees andre Momenter, det Gode og det Sande, med hvilke det har sit væsentlige Indhold tilfældeds. Uagtet nemlig det Skjønne og det Gode begge ere byggede paa en Kongruents mellem Ideen og Virkeligheden, fjerne de sig dog i deres Væsen saa langt fra hinanden, at vi i en vis Henseende kunne kalde dem indbyrdes indifferente. De ere som Brødre, der stamme fra den samme Fader, men betræde saa forskjellige Veie i Livet, at de til daglig Brug kun have lidet med hinanden at gjøre, ja vel endog temporært kunne miskjende hinanden, men i deres inderste Væsen dog føle Blodets Kraft, saa at den ene ikke kan krænkes, uden at den anden lider derved. Det Skjønne er, som vi have seet, Ideens og Virkelighedens fuldkomne Enhed, fremtrædende for Anskuelsen som færdig og tilstedeværende i det enkelte Reale. Det Gode²⁾ derimod

¹⁾ Dette har Schiller i sin Afhandling über die aesthetische Erziehung des Menschen Brief 22 udtrykt saaledes: Das Kunstgeheimniss des Meisters besteht darin, dass er den Stof durch die Form vertilgt.

²⁾ Solger Æsth. 64. Wir fordern von der Idee der Schönheit schon vollendete Verschmelzung der Wirklichkeit mit dem Wesen. Sie soll aufgefasst werden als Entfaltung und Offenbarung der Idee. Im Guten aber ist das nicht der Fall, sondern die Wirklichkeit wird als etwas Gegebenes vorausgesetzt, als etwas zu unserer erscheinenden Natur Gehöriges, und in dem Wechsel der Beziehungen soll sich die ursprüngliche Einheit des Bewusstseins offenbaren. Diese Einheit kann nur nach und

vil bringe denne Enhed som ikke tilværende tilveie, det vil realisere Ideen, forsonne den med Virkeligheden gennem en mœisom, aldrig endt Kamp. Medens det Skjønne altid spørger om det Ydre, om Udseendet, om Formen og dennes Overensstemmelse med Ideen, spørger det Gode blot om Sagen selv, om det indre reelle Gehalt. Det Skjønne vil fremstille et Billede af Livet i enkelte og anskuelige Træk, hvor Ideen træder klart frem for den ydre eller indre Sands. Det Gode vil selv leve et Liv og gennemføre Ideen i den reale Verden. Det Skjønne er et Skin, om end et sandt Skin, et Gjenskin af Ideens Verden. Det Gode er en Virkelighed, en Virksomhed, ja en rastløs Virksomhed. Det Skjønne er som et Spil¹⁾, en Leg, om end et betydningsfuldt Spil og en indholdsrig Leg. Det Gode er den dybeste Alvor, den mest anstrængte og uophørlige Strid.

nach in diese Beziehungen übergehen; sie kann nur durch das besondere Handeln und nie vollständig ausgeführt werden, weil unsere Existenz selbst immer die Begriffe des Allgemeinen und Besonderen in ihrer Trennung enthält. Darum ist die Idee des Guten Etwas, das werden soll, noch nicht ist, ein Sollen, und Wirklichkeit und Idee sind noch immer von einander geschieden. Die Wirklichkeit wird als seiend vorausgesetzt, die Idee als sein sollend, und es entsteht nie eine vollständige Durchdringung.

- 1) Nemlig paa Grund af Phantasiens Frihed i Modsætning til det Bunde, der viser sig i Erkjendelsens og Villiens Virksomhed, og af Friheden for alle saavel sandselige, som intellektuelle og ethiske stofartige Interesser. Deraf Udtrykkene om Kunsten: Skuespil, Stregespil, Strengeleg. Ogsaa Schiller har udtalt: „dass die Kunst als freies Spiel dem Ernst gegenüber stehe“, og i det bekjendte Vers: „Ernst ist das Leben, heiter ist die Kunst“. I sit Skrift über die aesth. Erziehung des Menschen Brief 15: Mit dem Angenehmen und mit dem Guten ist es dem Menschen nur ernst, aber mit der Schönheit spielt er; men han tilføier: der Mensch spielt nur, wo er in voller Bedeutung des Wortes Mensch ist, und er ist nur da ganz Mensch, wo er spielt.

Derfor forholder det Skjønne og navnlig dets høieste Realisation, Kunsten, sig til en vis Grad ligegyldig mod det Ethiske; thi ligesom Naturkræfterne, skjøndt de alle have det samme Udspring i den høieste Idee eller Gud, dog hver følger sine Love uden umiddelbart Hensyn til de andre, saaledes forfølge ogsaa Ideerne hvert sit Formaal og sine Interesser, og hvis de ikke bevarede en sikker Begrændsning, men blandede sig med hinanden¹⁾ og forfulgte flere Maal, vilde de ligesaalidt kunne føre et kraftigt Liv, som det enkelte Menneske uden en bestemt individuel og personlig Afslutning. Om end derfor store Digtere, baade tragiske og komiske, i deres Trohjertighed og idet de fulgte Tidens Tankegang, have sat deres Arbeides egentlige Værd i den sædelige Virksomhed, saa have de dog i deres reelle digteriske Skaben fulgt deres Genies evige Lov og kun tænkt paa at frembringe ideale Billeder af Livet. Naar da Göthe²⁾ et Sted siger: „Die Musik so wenig als

¹⁾ Allerede deraf indses det Mislige i al Tendentspoesi, der forudsætter en Dualisme, hvor Skjønheden kræver en Enhed.

²⁾ Schiller, saa ethisk end hans hele Aandsretning var, saae dog heri ligesaa klart som Göthe. Han siger i sine Breve: Der Dichter, der sich nur Schönheit zum Zwecke setzt, aber dieser heilig folgt, wird am Ende alle andern Rücksichten, die er zu vernachlässigen schien, ohne dass er es will und weiss, gleichsam zur Zugabe mit erreicht haben, da im Gegentheil der, der zwischen Schönheit und Moralität unstät flattert oder um beide buhlt, leicht es mit jeder verdirbt. See ogsaa et Brev til Göthe Nr. 52 i Udg. af 1858. Ganske saaledes udtrykker Heiberg sig i sit Skrift om Vaudevillen Pr. Skr. VI, 80: At skjænke Moralen en særdeles Opmærksomhed er at bringe et fremmed Synspunkt ind i Kunsten, og derved kan ikke Andet bevirket, end at baade Kunsten og Moralen fordærves. Og et andet Sted Pr. Skr. V, 148: Det er ikke fra Moralens, men kun fra Æsthetikens Synspunkt, at man kan bestemme Digterværkets Sædelighed eller Usædelighed. I Fortalen til sit Skrift

irgend eine Kunst vermag auf Moralität zu wirken“, saa har dette sin fulde Sandhed om en umiddelbar direkte ethisk Indvirkning, som er Kunsten fremmed, og i Modsætning til bornerte Forsøg paa at tillægge Kunsten et falsk Værd, hvortil den ikke trænger; thi Kunsten har ligesom Videnskabens sit Maal og sit Værd i sig selv ¹⁾, den hører til en fuldstændig Udfoldning af den menneskelige Naturs Indhold. Uden Sands for Skjønhed og Kunst udvikler Mennesket ikke sin Idee. Med Rette har derfor ogsaa Schleiermacher ²⁾, der visselig ikke manglede ethisk Interesse, udtalt, „at Kunsten overhovedet ikke er egnet til at fremkalde Villiens Bevægelser, og at den kun for saavidt er Kunst, som dette er den fremmed“. En saadan Fremkaldelse af en Villiesyttring, som f. Ex. naar Opførelsen af et Skuespil som den Stumme i Portici i sin Tid har vakt oprørske Bevægelser, eller Werthers Leiden bevirket Selvmord, beroer ikke paa Kunstens eget Væsen, men paa en uæsthetisk og stofartig Opfattelse af Kunstværket. Hvad der her er sagt om Kunsten, gjælder ogsaa om det Naturskønne. Vi kunne betragte en eller anden Scene af Menneskelivet, f. Ex. to Stridende, med et æsthetisk Øie som et Maleri, et Genrebillede; men bliver Striden saa heftig, at vi nødes til en

über das Erhabene und Komische, siger Vischer, naturligvis fra et rent æsthetisk Standpunkt: Trachtet erst nach dem Schönen, so wird Euch das Gute von selbst zufallen.

¹⁾ Hegel X, 1, 73. Hiegegen steht zu behaupten, dass die Kunst die Wahrheit in Form der sinnlichen Kunstgestaltung zu enthüllen, jenen versöhnten Gegensatz darzustellen berufen sey, und somit ihren Endzweck in sich, in dieser Darstellung und Enthüllung selber habe. Denn andere Zwecke wie Belehrung, Reinigung, Besserung etc. gehen das Kunstwerk als solches nicht an und bestimmen nicht den Begriff desselben.

²⁾ Werke 7, 209—217.

Villiesyttring ved at blande os deri, saa er det Æsthetiske pludselig bortflygtet, og Realiteten traadt i Idealitetens Sted. Overhovedet maa Æsthetiken som Videnskab med Streng-
 hed holde paa sin Idees Selvstændighed, Uafhængighed og skarpe Begrænsning mod andre Ideer, og saameget mere bør man i dette Punkt bevare sin Aandsfrihed, som det Ethiske og Æsthetiske fra Oldtiden ere blevne forblandede og endnu bestandig forblandes endog af ellers tænkende Mænd¹⁾; thi det Ethiske har i sig selv en mægtig Klang og en ophøiet Værdighed, der let imponerer og drager ensidige Tilhængere til dets Fane. Derimod er det utvivlsomt, at det Æsthetiske indirekte kan virke ethisk, at Mennesket gennem Skjønhed i Natur og Kunst hæves op i en høiere og finere Sphære, hvor han overhovedet kan blive tilgængelig for Ideer, ogsaa det Godes Idee²⁾, at virkelig Kjærlighed til det Skjønne har noget Befriende, Udvidende, Beaandende og danner en Modsætning til Raahed og Spidsborgerlighed, at de store Livsbilleder, Kunsten fremstiller, middelbart kunne fremkalde Reflexion og Selvbetragtning, ogsaa i ethisk Retning³⁾, at Skjønhed og Kunst som noget i sit Væsen folkeligt og tiltrækkende, der gjerne vil nydes i Selskab med Andre, stiller Menneskene

¹⁾ See Lessing Hamb. Dramat. Nr. LXXVII. Lignende Ytringer findes ofte. Af philologisk Læsning, som jeg tilfældigvis er truffet paa, vil jeg nævne Bückhs Sophocl. Antigone pag. 261 og Leonard Spengel: Über die Katharsis, München 1859 pag. 46. ff.

²⁾ Aesthetischer Sinn, siger I. G. Fichte, ist nicht Tugend, aber er bereitet ihr den Boden.

³⁾ Ingen vil nægte, at et Kunstværk, f. Ex. et Drama, kan være belærende; men, som Hegel siger X, 1, 67: in Betreff auf solche Belehrung ist sogleich zu fragen, ob sie direkt oder indirekt, explicite oder implicate im Kunstwerk enthalten seyn soll.

som jævnbyrdige under den samme Idees Herredømme og saaledes kan bidrage til at hæve Skranker og Differentser imellem dem, med ét Ord, at Skjønheden er i høj Grad dannende¹⁾. — Men er det Æsthetiske saaledes til en vis Grad indifferent med det Ethiske, da finder her ogsaa Reciprocitet Sted. Det Ethiske, der væsentlig seer paa det indre Gehalt, overseer let den ydre Form, ja fra et ensidigt ethisk Standpunkt betragtes Kunsten paa Grund af den Lethed, hvormed den fremkalder Harmoni og Forsoning mellem Ideen og Realiteten, undertiden med nogen Mistillid og Ringeagt som et løst og flygtigt Skin, en tom Leg, et letsindigt Spil uden Dybde og Alvor²⁾, eller som en Overflod, en blødagtig Luxus, der staaer dybt under Livets substantielle og praktiske Interesser. Men denne Betragtningssmaade rammer aldeles ikke Kunsten, der bevæger sig i en ganske anden Sphære og selv ikke vil indpaa Realitetens Enemærker. Den æsthetiske Anskuelse vilde kun da være forkastelig, hvis den overførtes paa et fremmed Gebet, fra Idealiteten til Realiteten, hvis man f. Ex. mente, at et smægtende følsomt Spil med det Skjønne kunde spare³⁾ En det virkelige ethiske Arbejde, eller at Dyden kunde lade sig nøie med skønne Grundsætninger og rørende Billeder, kort med et Liv i Phantasieens høiere

¹⁾ Sibbern om Poesi og Kunst I, 246—277: Skjønhed, som bestandig fremstiller os Harmoni mellem det Ydre og Indre, mellem Aand og Sandselighed, er i høieste Grad dannende for den, hvis Personlighed er gennemtrængt deraf. See Schleiermachers Aesth. 211.

²⁾ Navnlig er det Komiske, der mere bevæger sig paa en metafysisk end en ethisk Grund, ofte Gjenstand for en ensidig og eksklusiv Morals Misbilligelse.

³⁾ See Poul Mollers Studie: Kvindelighed. See ogsaa Sibbern om Poesi og Kunst I, 278.

og mere ætheriske Regioner uden at afpræge sig i de materielle Handlingers grovere jordiske Stof. Den samme Mistænkelighed mod Skjønhed og Kunst, som næres af de ensidige Moralister, der ville indskrænke al menneskelig Udvikling til det Ethiske alene, findes iøvrigt ogsaa hos enkelte Philosopher (f. Ex. Rousseau), der ansee al Udvikling for Fordærvelse og under en forkert Opfattelse af Forholdet mellem Natur og Kultur ville føre Menneskene tilbage til en abstrakt Naturstand¹⁾, fremdeles hos de Mennesker, hos hvem enten virkelig Raahed eller lidenskabelig Ophidselse har kvælet den Ærbødighed, hvormed de Udannede ellers uvilkaarlig betragte Aandens høiere Virksomheder²⁾, og endelig hos Enkelte, der vel besidde en vis Grad af Dannelse, men med principmæssig Realisme og Materialisme hylde det Nyttige alene³⁾.

Men med al denne Forskjel ere dog det Æsthetiske og Ethiske i deres dybeste Grund nær beslægtede, og ligesaa bestemt som Ideen bør fastholde sig i sin Individuation og Sondring, ligesaa bestemt som den maa kræve Ret til at følge sine egne Interesser alene, ligesaa vist bør den ogsaa anerkjende den substantielle Enhed og indsee, at det Gode som den høieste Idee implicite er tilstede i det Skjønne. Det Ethiske afgiver ogsaa et væsentlig Stof for Skjønheten, der skal fremstille et rent og idealt Billede

¹⁾ See Schleiermachers Aesth. 209.

²⁾ See Poul Møllers Digt: Kunstneren mellem Oprørerne. Ikke sjelden har man betragtet Skjønhedens Nydelse som en blot Vederkvægelse eller Forfriskelse, en Forziring for Livet, ja som en Modesag og en forkjælende Luxus. Alle disse Stillinger kan Kunst (og tildels ogsaa Videnskab) indtage, men de ere Accidentser og høre ikke med til dens Væsen.

³⁾ Exempler herpaa ligge os nær.

af Livet i hele dets Udvikling og alle dets Former saavel i Villiens og Naturens umiddelbare Enhed, Uskyld, som i deres Sondring og ofte heftige Kampe og endelig i deres Forsoning og middelbart gjenvundne Enhed. Hvor nu Kunsten vil fremstille os ikke en enkelt Situation, en enkelt Stemning eller Følelse, men et Livsbillede, en sammenhængende og afsluttet Handling, som i den dramatiske Poesi, der gjør det Ethiske sig nødvendigvis gjældende, og Poesien maa da følge Livets Gang, som styres af en sædelig Villie efter en moralsk Verdensorden; ja denne maa i det Æsthetiske træde saameget klarere frem, som Kunsten i et enkelt overskueligt Billede vil koncentrere, hvad der i Virkeligheden ofte træder dunkelt frem under Livets Forviklinger eller udbreder sig over lange uoverseelige Tidsrum. Denne ethiske Bane vil Digteren altsaa følge, ikke fordi han umiddelbart vil indvirke paa Sæderne, men fordi han vil give os et klart og rent Billede af Livet, ligesom Landskabsmaleren vil give os et forædlet Billede af den ydre Natur. Men da Livet i den sammenhængende og afsluttede Handlings Totalitet fremtræder i ethisk Belysning, hvorved Handlingen først sees i sin Orden og Klarhed, saa kan denne Belysning ligesaalidet undværes i Poesien, som Maleren kan undlade at bringe det fysiske Lys ind i sit Billede. Det Ethiske er altsaa vel ikke ligefrem eller som noget bevidst og tilsigtet, men som en dybere Grund tilstede i Skjønheden, og hvor Livets høieste Idee, det Gode, virkelig krænkes, der vil ogsaa det Skjønne som Ideens Udtryk forstyrres. Dette skeer dog ikke ved Fremstillingen af noget ethisk Hæsligt, (tvertimod hører det Forkerte og Slette, ja det Onde med til Livets Totalbillede, nemlig som Noget, der skal ophæves), men ved den Hæslighed, som ligger dybere og ikke op-

hæves, ved den slette Tendents, hvori Kunst og Poesi gjør sig til Tolk og Forsvarer for onde Begjærligheder, raa Lidenskaber og urene Stemninger¹⁾, ved det falske Billede af Livet, hvor det Letsindige og Tomme fremstilles som ædelt og betydningsfuldt, det Relative som absolut gyldigt, ved en forkert Stræben efter det Interessante og Pikante²⁾, der taber sig i Frækhed og Trods, ved den falske Pathos, hvori Livets underordnede Interesser, Virkelighedens Tryk og prosaiske Lidelser uden Blufærdighed blottes paa en raa og stofartig Maade³⁾, kort overalt, hvor Livets sande Gehalt forvanskes, og den moralske Idee forrykkes⁴⁾. Her

¹⁾ See derom Sibbern om Poesi og Kunst I, 97. Heiberg udtrykker sig i Pr. Skr. V, 154 saaledes: hvor Digteren uden at have fattet Sædelighedens Idee tager Parti for det Slette.

²⁾ See Ruge: Neue Vorschule der Aesth. p. 101 om Heine.

³⁾ See derom Sibberns ovennævnte Skrift samt et Stykke af Heiberg Pr. Skr. IV, 74—76 navnlig om Kotzebue.

⁴⁾ Heiberg maatte i sin Tid lide meget af en borneret og ufordøiet Moral, der vilde dække sin æsthetiske Tomhed med ethiske Phraser. Han forsvarede sig fortræffeligt og meget morsomt derimod. See hans Skrift om Vaudevillen og et Stykke om Syngestykket Bruden Pr. Skr. V, 142—161. Pag. 144 siger han: Usædelige ere de Stykker, hvori den moralske Idee er fremstillet af saadanne Digtere, som ikke ere istand til at opfatte den. Derpaa anfores som Exempler de Müllerske Skjæbnetragedier, Kotzebues Skuespil, hvori en indskrænket Pligt fremstilles som absolut, og Scribes Stykker, hvori Kjærlighedens Idee underordnes spidsborgerlige Hensyn. See ogsaa det følgende, mere bidende Stykke om Skuespillet Aurelia og det foregaaende om Scribe som Moralist. Ogsaa Goethe er ofte bleven fordømt af en indskrænket og misforstaaet Moral, og dog siger en Skribent af den høieste sædelige Renhed, E. G. Geijer, med Rette om ham (Skrift. VII, 175): Poemer af högtra sedlig skönhet har ingen skrifvit; ehuru Goethe stundom misförstås, emedan han aldrig predikar moral och ofta fremställer dessa svårlösta kollisioner i lifvet, som innebåra förderf. Men den poetiska rättvisan eller rättare den, som ligger i Tingens

falder det Ethiske sammen med det Æsthetiske, og det Slette bliver forkasteligt, ikke fordi det er ondt, men fordi det er hæsligt. Og medens det Æsthetiske her i sin inderste Grund røber sit Slægtskab med det Ethiske, vil paa den anden Side det Gode i sin høiere Udvikling ogsaa kræve Overensstemmelse mellem Væsenet og Phænomenet og ikke være ligegyldigt for Fremtrædelsens Form, men stræbe mod en vis ethisk Skjønhed og Harmoni, og ligesom Sandsen for Skjønhed kan udvikle sig til et Liv i Skjønheden, en personlig Fremstilling af Skjønheden¹⁾, saaledes kan det Gode eller den sædelige Frihed²⁾ som en mægtig Idee undertiden uvilkaarlig paatrykke det Ydre, det legemlige Udtryk i Miner, Holdning og Ord et værdigt og ædelt Præg, der hæver det til Skjønhed. — Til den høieste sædelige Idee, den religiøse, forholder Skjønheden sig paa lignende Maade. Det Skjønne har sit eget Formaal; det har sit Tyngdepunkt i sig selv og kan altsaa forholde sig indifferent mod Religionen. Paa den anden Side kan ogsaa Religionen sætte sig i et indifferent Forhold til Skjønheden. Den dybeste og inderligste Andagt er ligegyldig mod Christusbilledet som Kunstværk³⁾; en indskrænket og fanatisk Religiositet kan endog opfatte

guddomliga ordning, har ingen högra iagttaget end denne man, som sjelf aldrig synes hvarken i lärostolen eller paa domarsätet. See ogsaa Heiberg: om Philosophiens Betydning for den nuværende Tid Pr. Skr. 1, 429.

1) Schillers Briefe über die aesth. Erziehung des Menschen 25: die Schönheit ist zugleich Gegenstand für uns und Zustand unseres Subjects.

2) Ligesom overhovedet al aandelig Frihed.

3) Hegel X, 1, 135: der Kunst als solcher gehört die Andacht nicht an.

Kunsten som verdslig, det Hellige besmittende Taut. Men dog ere disse Ideer inderlig beslægtede; de gaae [begge ud paa det Uendeliges umiddelbare Forhold til det Endelige, og ligesom Kunsten paa et vist Standpunkt (navnlig i Grækernes tidligere Religion) var den høieste Form, hvori den religiøse Forestilling kom til Bevidsthed og Klarhed, saa at Religion og Kunst smeltede sammen til en Enhed, og Kunstnere vare Religionens Stiftere, saaledes har Religionen ogsaa paa et høiere Standpunkt til alle Tider i Architektur, Plastik, Maleri, Musik og Poesi draget Kunsten ind i sin Kreds ¹⁾. Er Religion et tomt Ord, bestaaer der intet sandt Forhold mellem det Endelige og Uendelige, det Timelige og det Evige, da er Kunsten med det Samme nedsat til et betydningsløst Spil, et intetsigende Legeværk. Vil man derimod spørge, om den enkelte Kunstner, der frembringer Værker af religiøst Indhold, selv maa besidde dybere religiøs Tro, da ville vi erindre om en berømt Billedhugger, som afviste det Spørgsmaal, om han var en troende Christen, fordi han havde skabt et ædelt Christus-billede, med det Gjenspørgsmaal, om man da ogsaa ansaae ham for en Hedning, fordi han havde formet en Venus eller Jupiter. Sagen er, at Kunstneren for at skabe et religiøst Værk maa have opfattet den religiøse Idee og sat sig ind i de religiøse Stemningér, og det i den særegne Religions Aand, hvori han vil frembringe et Kunstværk, men

¹⁾ Nielsen prop. Log. 270: Kun derved, at Religionen lader alle kosmiske Potentser (som Videnskab og Kunst) udvikle sig med relativ Selvstændighed, kan den tillige gjøre dem alle til sine Media og Organer, og kun idet den saaledes ethicerer dem alle, aktualiserer den sin Fylde.

at han derfor ikke nødvendig behøver at staae i det specielle personlige Gudsforhold, som udgjør det sande Troesliv.

Det Skjønnes Forhold til det Sande.

Det Sande, opfattet som Ideens virkelige Indhold, den objektive Livsfylde, falder ligesom det Gode sammen med Skjønhed¹⁾. Ingen Skjønhed kan da existere uden Sandhed, forsaavidt vi blot tage Hensyn til det Skjønnes inderste væsentlige Gehalt, Ideen. Men dog er Sandhed og Skjønhed ikke kongruente. Skjønhed er nemlig tillige en Form, den rene Form, den fuldkommen gjennemførte Enhed af det Indre og Ydre, det Almindelige og det enkelte Tilfældige. Men ifølge denne fyldigere Bestemmelse falder det Skjønne og det Sande ikke sammen²⁾. Vi kunne altsaa ikke vende den anførte Sætning om og sige, at ingen Sandhed kan existere uden Skjønhed. Sandheden er da tilstede, men kun som et ophævet (opbevaret) Moment

¹⁾ Schelling Phil. der Kunst 384: Schönheit und Wahrheit sind an sich oder der Idee nach eins. Denn die Wahrheit der Idee nach ist ebenso wie die Schönheit Identität des Subjektiven und Objektiven, nur jene subjektiv oder vorbildlich angeschaut wie die Schönheit gegenbildlich oder objektiv. Hegel X, 1, 144. Sagten wir nun, die Schönheit sei Idee, so ist Schönheit und Wahrheit einer Seits dasselbe. Solger Aesth. 60. Das Schöne muss auch wahr sein, sofern dessen Erscheinung sich in die Idee auflösen lässt.

²⁾ Hegel l. c. Wahr ist die Idee, wie sie als Idee ihrem Ansich und allgemeinem Princip nach ist und als solches gedacht wird. Dann ist nicht ihre sinnliche und äussere Existents, sondern in dieser nur die allgemeine Idee für das Denken. Solger l. c. Das Schöne muss die Idee als gegenwärtig in der Erscheinung darstellen, freilich nicht bloss sinnlich, sondern auch durch das Denken, aber durch ein praktisches Denken, kein theoretisches, wie in der Idee des Wahren, wo die Gegensätze der Existents erst aufgelöst werden müssen.

i al Skjønhed. Altsaa kan ei al Sandhed umiddelbart omsættes i Skjønhed, fordi ikke alt sandt Indhold gaaer op i den rene Form. Da det Ydre, det Sandselige er et væsentligt Moment i det Skjønne, maa ikke blot Alt, hvad der fornægter og modsætter sig Ideens rene Udtryk, udelukkes fra Skjønhedens Rige, men ogsaa hvad der ikke har en sandselig, mod det Ydre vendt Side, hvad der ikke udtrykker og udtaler sig udadtil¹⁾. Vi have nylig seet et Exempel derpaa, taget af den christelige Gud, som er en Aand, i Modsætning til Oldtidens Naturguder. Men det Sande og det Skjønne ere ikke blot ikke identiske; den strenge begrebsmæssige Sandhed, den rene Tænkning ophæver endog det Skin af det Almindeliges og Enkeltes umiddelbare Harmoni, som Skjønhed og Kunst fremtryller paa et bestemt Punkt, skjøndt rigtignok saaledes, at hvad der paa et enkelt Punkt paavises som et Skin, i det Store og Hele hævdes som evig Sandhed og Nødvendighed. Vi kunne da sige, at det Sande i denne strengere Betydning af Ordet ikke mere er skjønt; hvor Sandheden fremtræder i sin nøgne Renhed, der befinde vi os i en anden Region end Skjønhedens, nemlig i Abstraktionens og Tænkningens. Det Sandselige, Individuelle og Konkrete er ligesom den Atmosfære, hvori Skjønheden aander; den døer i Abstraktionens og Almindelighedens finere Luft. Fremdeles hvor det Sande, Gehaltet, optræder som det Væsentlige

¹⁾ Rosenkrantz Aesth. des Häslichen 165: Das Geistige in seiner abstrakten Isolirung von der Natur, in seiner gegen das Sinnliche negativen Innerlichkeit ist kein aesthetisches Objekt. Hegel X, 1, 14. Nur ein gewisser Kreis und Stufe der Wahrheit ist fähig im Elemente des Kunstwerks dargestellt zu werden; es muss noch in ihrer eigenen Bestimmung liegen zu dem Sinnlichen herauszugehen. Han taler om Kunstværket, men det gjælder om Skjønheden overhovedet.

og derved ophæver den absolute Identitet med Formen, der saaledes nedsættes til et Andet, et Middel, f. Ex. i Læredigtet eller i Tendentsromanen, der er Skjønheden krænket, fordi Formen ikke er kommen til sin Ret, som er den at udgjøre en uadskillelig Enhed med Ideen. Paa et ensidigt, blot forstandigt¹⁾ Standpunkt af Erkjendelsen, der ikke formaaer at ophæve Modsigelsen eller gribe den Sandhed, som er i Skinnet, viser der sig, ligesom paa et abstrakt ethisk Standpunkt, ikke blot Ligegyldighed, men endog en vis Mistillid til Skjønhed og Kunst som et løst og overfladisk Spil, et Fata morgana, hvortil den reelle Objektivitet intet Tilsvarende frembyder, kort som noget Vilkaarligt og Lovløst, der blot er til for Sandsen, Anskuelsen, Følelsen og Indbildningskraften, men ikke for Tanken. De, som staae paa dette Trin, kunne ikke fatte, at det Skjønne er et sandt Skin, et Skin, der indholder en høiere Sandhed end den empiriske Verdens og de udvortes Gjenstandes Virkelighed, at det ikke er det Vexlende, Tilfældige og Skuffende i den ydre Tilværelse, men netop det Evige og i Ordets rette Betydning Sande, som Skjønheden og navnlig Kunsten stiller os for Øie²⁾.

Det Skjønnes Forhold til Subjektet.

Efter at have afgrændset det Skjønnes Idee ved nær-

¹⁾ Hegel, X, 1, 144. Für den Verstand ist es nicht möglich die Schönheit zu erfassen, weil der Verstand, statt zu jener Einheit (∞: des Begriffs mit seiner Objektivität) zu dringen, stets deren Unterschiede nur in selbstständiger Trennung festhält, insofern ja die Realität etwas ganz anderes als die Idealität, das Sinnliche etwas ganz anderes als der Begriff, das Objektive etwas ganz anderes als das Subjektive sei. So bleibt der Verstand stets im Endlichen, Einseitigen und Unwahren stehn. Das Schöne dagegen ist in sich selber unendlich und frei.

²⁾ Hegel X, 1, 12. Gerade diese ganze Sphäre der empirischen

mere at bestemme dens Forhold til det Godes og Sandes beslægtede Ideer, skulle vi nu betragte den selv under de store Modsætninger af Subjektivitet og Objektivitet.

Skjønhed er Ideens Fremtræden i et enkelt Phænomen og beroer paa et sandt Skin af Harmoni mellem det Indre og det Ydre. Som Fremtræden og Fremtoning og navnlig som Skin, altsaa ikke ren Objektivitet, men tilveiebragt under Medvirkning eller Imødekommen af det anskuende Subjekt, forudsætter det altsaa væsentligt et saadant. Medens det Sande og Gode har en ren real Objektivitet, har det Skjønne som saadant kun Tilværelse, forsaavidt det anskues¹⁾. Det har altsaa en væsentlig subjektiv Side. Dette viser sig tydeligst i det Skjønne som Kunstprodukt, som Aandens frie Frembringelse, hvis eneste Øiemed det er at lade det Ideelle fremtræde i en sandselig beskuelig Form. Naturen har vistnok til Øiemed ikke blot at skabe i Rigdom og Fylde, men ogsaa i en med Ideen overensstemmende ydre Form, om den end hindres fra at naae

innern und äusseren Welt ist, statt die Welt der Wirklichkeit, in strengerem Sinne als die Welt der Kunst, ein blosser Schein und eine härtere Täuschung zu nennen — Weit entfernt also blosser Schein zu seyn, ist den Erscheinungen der Kunst, der gewöhnlichen Wirklichkeit gegenüber, die höhere Realität und das wahrhaftigere Daseyn zuzuschreiben. Denne Tanke træffe vi allerede hos Aristoteles, naar han siger, at den tragiske Poesi er mere philosophisk end Historien.

¹⁾ Naar Hegel, der ellers tillægger Kunstskjønheden, hvad der med Rette kan prædiceres om al Skjønhed, i X, 1, 160, siger: Die Naturschönheit ist nur schön für Anderes: für uns, für das die Schönheit auffassende Bewusstsein, saa gjælder dette ogsaa om det Skjønne overhovedet. Ruge Neue Vorschule 43. Das Gemälde, die Statue als blosses Aussending sind nicht schön, z. B. für die Thiere, ebenso wie das Gedicht, ungelesen und ungehört, nichts ist als etwa bedrucktes Papier, ein schlechter Gegenstand, ein blosses Aussending, kein Schönes.

sit Maal ved Tilfældighedernes uendelige Modstand. Naar Hegel derfor (X, 1, 93) siger: „Das Kunstwerk (netop i Modsætning til det Naturskønne) ist wesentlich eine Frage, eine Anrede an die widerklingende Brust, ein Ruf an die Gemüther und Geister“, saa gjælder det Samme om Naturskønheden. Men Kunstværket har sit hele Liv i Fremtrædelsen og Opfattelsen. Naturgjenstandene have en anden Existents, men udenfor Skjønheden; først ved at sees og høres blive de skjøne. Naturlegemer og Naturlove ere altsaa ligefuldt til i deres Sandhed, skjøndt de ikke sees eller ikke ere opdagede. Det Skønne derimod betegner en Relation til Subjektet og er altsaa kun forsaavidt til som saadant, som det skues og opfattes. Skjønhed vil derfor ifølge sit Begreb anskues, meddeles og nydes, og naar virkelige Kunstnere føle en stærk Lyst til at lade deres Værker beskue af Mange og vinde almindelig Anerkjendelse, saa er dette ingenlunde altid at opfatte som en forfængelig Egoisme, men er ofte en sand naturlig Trang, og Goethe har Ret, naar han siger: „Dichter lieben nicht zu schweigen, wollen sich der Menge zeigen“. Gjennem det Sandselige i det skønne Objekt og i det anskuende Subjekt mødes da det Aandelige og Ideelle hos begge; gjennem det sandselige Medium anskuer Aanden sig selv under den æsthetiske Betragtning¹⁾, saa at Subjektet smelter sammen med Objektet, og alt Fremmed forsvinder²⁾. Det er ikke Sandseligheden, der ensidig virker

¹⁾ Ruge Neue Vorsch. 64. Die aesthetische Idee, die Schönheit ist die sich selbst anschauende Einheit der Idee.

²⁾ Ruge l. c. Erscheinung und Anschauung sind also dieselbe Vereinigung, nur mit entgegengesetzten Ausgange der Bewegung. Die Schönheit besteht nun in der Aufhebung des Gegensatzes (∴ des Geistes und der Äusserlichkeit) zur Einheit.

i det Skjønne; tvertimod er dens umiddelbare Magt dæmpet, og Skjønheden indeholder ligesom en Ydmygelse for det Lave og Raa i den menneskelige Natur, ligesom noget Ædelt og Ophøiet, noget Fint og Fornemt, der lægger et Baand paa den grovere Sandselighed. Ligesaalidet er det den blotte Forstandighed, der opfatter den i Skjønhed umiddelbart værende Enhed af Idee og Phænomen; tvertimod fastholder denne ensidigt Forskjellen og formaacr aldrig at ophæve Modsigelsen. Endelig er det heller ikke den rene Tænkning, der forfølger Ideen i Abstraktionens Sphærer. Men derimod udgjør Skjønheden netop et forsonende Mellemed¹⁾ mellem disse Momenter. Det er netop den frie og lette Sammensmæltten af det Indre og Ydre, af Idee og Form hos Gjenstanden og af denne igjen med det Tilsvarende hos den Anskuende, der giver Skjønheden dens eiendommelige henrivende, den hele menneskelige Natur udfyldende og udvidende Karakter og fremkalder ligesom en potentseret Livsfølelse, en Sjælen gennemstrømmende Varme, en momentan Nydelse af en høiere Tilværelse. Det Skjønne vækker da Kjærlighed og skjænker en

¹⁾ Hegel X, 12 omtaler Kunstens Værker som „das versühnende Mittelglied zwischen dem bloss Äusserlichen, Sinnlichen und Vergänglichen und zwischen dem reinen Gedanken, zwischen der Natur und endlichen Wirklichkeit und der unendlichen Freiheit des begreifenden Denkens“. Men her maae vi aller bemærke, at Naturen og den endelige Virkelighed, betragtet fra Skjønhedens Standpunkt, allerede har afstreift og bortkastet den blotte Sandseligheds Raahed; den er allerede hævet op i en høiere Region end den umiddelbare Materialitet. Dette har Hegel selv vedgaaet X, 1, 144. See Pag. 17 Anm. 2. Schiller über die aesth. Erz. Die Schönheit ist Bürgerin zweier Welten, sie verknüpft Denken und Empfinden, sie leitet den sinnlichen Menschen zur Vernunft und führt den geistigen zur Materie zurück.

Følelse af Lettelse og Befrielse, som det Gode og det Sande ikke i lige Grad kan fremkalde, fordi der til disse Ideer altid knytter sig et anstrengt Arbeide, en alvorlig Kamp og en Bevidsthed om det Ringe og Ufuldkomne¹⁾. Medens Aanden i det Theoretiske fordyber sig i det Objektive, der bliver dens Overherre, og hvortil den væsentlig forholder sig passiv iagttagende, sysselsat med det svære Arbeide at opløse den enkelte umiddelbare Anskuelse i almindelige abstrakte Tanker, og medens den i det Praktiske trættes ved Objekternes Modstand og føler sig ufri under Begjæringer og Lidenskaber eller under den nøisomme Bestræbelse efter at bringe sin individuelle Villie i Samklang med den absolute almindelige, saa føler den sig under den æstetiske Nydelse uendelig fri²⁾, idet den under et passende Blandingsforhold af en modtagende Opfattelses og skabende Selvvirksomheds Akt umiddelbart beskuer den fuldendte og færdige Enhed af Begrebet og Realiteten. Og ligesom Subjektet blive ogsaa Gjenstandene selv, som den praktiske Interesse gik ud paa at fortære, forstyrre eller gjøre sig underdanige, frie, forædlede og faae deres Betydning i sig selv, idet de lade deres eget Begreb fremtræde realiseret i sig og vise deres Indre frit og fuldkommen udfoldet i det Ydre. — Det modtagende Subjekt maa naturligvis være organiseret saavel for Ideens Opfattelse som for det sandselige Phænomen, hvori Ideen fremtræder. Organet

¹⁾ See Hegel X, 1, 145—150.

²⁾ Poul Møller om Menneskets Udødelighed. p. 54: Kun i de Momenter, da den personlige Villie falder sammen med den almindelige, eller Begrebernes diskrete Punkter flyde sammen til Intuitionens Klarhed, føler Mennesket den samme Harmoni i Sindet, som den, hvori den sande Kunst (Skjønhed) altid bevæger sig.

for Ideerne er Aanden. De sandselige Organer¹⁾ ere de ædleste, de mest ideelle og med Aanden beslægtede, de saakaldte theoretiske Sandser, der hverken som Følelsen kommer i umiddelbar Berøring med Legemernes Overflade eller som Smagen og Lugten under en Opløsningsproces indsuge det reale Stof eller dog finere Dele deraf og saaledes materielt blande Subjektet og Objektet sammen og strax eller successivt fortære Gjenstandene. Ved Lugt og Smag nyde vi blot, men erkjende ikke; ved disse Sandser udelukke vi Andre fra samme Nydelse; thi det Samme kan ikke lugtes eller smages af Flere. Ved Syn og Hørelse kunne derimod Flere tilegne sig den samme Gjenstand²⁾, vel gennem forskjellige Lysstraaler og Luftbølger, men disse ere blot Befordringsmidler, ikke Dele af Objekterne selv. Lugt og Smag ere da de grovere og materiellere Organer; men kun Synet og Hørelsen, de Organer, der finest berøres af det materielle Objekt, men dog klarest

¹⁾ See Hegel X, 1, 51—52. Om Syn og Hørelse X, 2, 254. Hvad Schleiermacher siger i sin Æsthetik Pag. 93, at de lavere Sandser ikke formaae at danne et indre Billede, er neppe rigtigt. Et Billede kan vel dannes, men altfor stofartigt og fattigt, til at Skjonhed og Kunst deraf kan udfolde sig. Af de lavere Sandser synes dog Lugten at have en ædlere Natur. Medens raa Mennesker paafaldende lidt afficeres af denne Sands's behagelige eller ubehagelige Indtryk, synes den at udvikles og forædles hos de Dannede og har flere Tilknypningspunkter til det Æsthetiske. En finere Følelse kræver ren Luft; Blomsterduft kan vække Stemninger af en ædlere Natur end de, som Mad kan fremkalde. En interessant Sammenligning saavel mellem de ædle og mindre ædle Sandsninger som mellem de ædle (Syn og Hørelse) indbyrdes findes i en Afhandling om det Synliges Philosophi i Heibergs Pr. Skr. II, 353.

²⁾ Heiberg l. c. Synets og Hørelsens Uddeling til Mange eller Alle gjør ikke Portionerne mindre; thi Enhver faaer Alt, og dog er Alt bestandig tilovers.

trænge ind deri og opfatte den aandelige Side deraf, ere Skjønhedens egentlige Media. Til disse tvende Organer kommer endnu den indre Sandselighed, den sandselige Forestilling, hvorved vi modtage, opbevare og fremkalde de Billeder, som den umiddelbare Anskuelse har givet, saaat den sandselige Realitet gjenlever inderligt og aandeligt. Til at opfatte Skjønheden fordres da saavel gode og friske Sandseorganer, som ogsaa en aandelig Anskuelsesevne, et Blik, der ikke blot finder og griber det Ideelle og Aandelige deri i dets hele Fylde, men endog, ligesom Elskerens Blik, lægger Noget til af sit Eget¹⁾. Under en saadan Opfattelse vækker da det Skjønne Kjærlighed²⁾ eller et Velbehag, der ved den inderlige Forening af det Sandselige og Aandelige tilfredsstillter det hele Menneske, et Velbehag, der blot gaaer ud paa Harmonien mellem Stof og Form og ifølge denne sin Natur udelukker enhver Interesse, som alene gaaer paa Stoffet³⁾. Skjønhedens Nydelse er da en ren Beskuelses-

¹⁾ Ruge Neue Vorsch. 48.

²⁾ See Heibergs Anmeld. af Ørkenens Søn Pr. Skr. VII, 307: Kjærlighed er en speciel æsthetisk Stemning, det Skjønnes specifikke Virkning.

³⁾ Klart udviklet af Kant Krit. der Urth. § 2 og 5. Efterat have udviklet Forskjellen mellem Angenehm ∴ was einen vergnügt, schön ∴ was ihm bloss gefällt, og gut ∴ was geschätzt, gebilligt, worin von ihm ein objektiver Werth gesezt wird, tilføier han: man kann sagen, dass unter allen diesen drei Arten des Wohlgefallens das des Geschmacks am Schönen einzig und allein ein uninteressirtes und freies Wohlgefallen sei; denn kein Interesse, weder das der Sinne, noch das der Vernunft zwingt den Beifall ab. Ikke blot den sandselige, men ogsaa den aandelige (ethiske og intellektuelle) Interesse trænger gjenennem Formen ind i Gjenstanden selv og bliver stofartig. Den æsthetiske Opfattelse er fri for disse Interesser, eller rettere, den begrænder dem saaledes mod hinanden, dæmper dem, sammenfatter dem saaledes til en Enhed, at ingen fremtræder i sin Enkeltighed.

glæde, der lever i en finere Sphære end de krasse og jordiske Begjæringer og de til Sandseligheden knyttede Sympathier, som opfatte Gjenstandene i deres empiriske Raahed. Men den gaaer heller ikke paa Ideen alene som den ren ethiske eller ren intellektuelle Interesse, der skjøndt af aandelig Natur dog er svær og stofartig i Sammenligning med den æsthetiske Nydelse, hvori Mennesket uden pathologisk Interesse ligesom aander let i en høiere og renere Luft, lige frit for den svære sædelige og intellektuelle Kamp og for den grovere Sandseligheds Tryk. Det er naturligvis ikke Meningen med disse Ord at ville sætte det Skjønne over det Sande og det Gode, men blot at anvise det dets særegne Plads, paa hvilken vi vel kunne kalde det en Leg og et Skin, men tillige ¹⁾ en Anticipation af det salige Liv. Denne Frihed for det Stofartiges Indflydelse maa det Skjønne holde fast paa for at opfattes rent, for at bevare sit eiendommelige Væsen og ikke i uendelige Forvexlinger at flyde over i andre Gebeter, hvorved det ikke bliver en Anticipation af det salige Liv, men blander sig i det virkelige Livs theoretiske og praktiske Uro, Kamp og Smerte.

Ifølge de forskjellige Modifikationer, hvori det Skjønne virker paa den Anskuende, benævnes det forskjelligt. Naar Ideen tvangfri og foielig enten ved en lykkelig ubevidst Harmoni eller ved en tilkjæmpet og gennemført Forsoning gaaer op i Formen, saa at denne Bevægelse — der dog ikke behøver at være en ydre Bevægelse; den skjønne Form opfattes selv som en Bevægelse²⁾ — for

¹⁾ Poul Møller om Menneskets Udødelighed. Maanedskrift for Litteratur 1837.

²⁾ Lessings Laocoon Kap. 21. Her dog om virkelig Bevægelse. Herbart Kl. philos. Schriften, 3, 435: Gratie zeigt bewegtes Le-

det anskuende Subjekt viser sig som legende og let og drager ham til sig med en mild Magt, saa kaldes det Skjønne yndigt og gratiøst, medens Adel og Værdighed nærmest betegner den seirende Idees Kraft og Høihed. Ynde udelukker ikke Kraft og Høihed, men accentuerer den ikke. Hos Mennesket betegner den mere den barnlige eller kvindelige Natur eller Ynglingsalderen end Mandens Væsen, hos Dyrene mere Hestens, Hjortens, Gazellens Bevægelser end Lovens eller Ørnens, og Sprogbrugen vil neppe tilstede, at man med Vischer kalder Iupiter eller selv Iuno yndig. Heller ikke det egentlige Komiske — men vel det Naive og Muntre — pleier man at tillægge Ynde, der mere antyder det harmonisk rolige Skjønne end de Kampe og Bevægelser i det Skjønne, der betegnes ved det Ophøiede og det Komiske. Interessant¹⁾ kan naturligvis det Skjønne overhovedet kaldes, forsaavidt det udøver en tiltrækkende Virkning, og fordi det Skjønnes fuldendte Harmoni er sjælden, men ofte betegner dette Ord den Art af Skjønhed, hvori det Tilfældige, Eiendommelige eller Karakteristiske er stærkt fremtrædende, og ikke sjælden antyder det noget Stofartigt, altsaa Skjønheden Uvedkommende og den rene Harmoni Forstyrrende, hvad enten

ben; ihr Zerrbild ist das Süsstiche. Schiller i Afhandlingen über Anmuth und Würde skjelner mellem den architectoniske 2: den blot af Naturen dannede Skjønhed, og Ynde 3: den med Frihed bevægede Skikkelses Skjønhed, den ethiske Skjønhed, Udtrykket af en skjøn Sjæl, hvori Sandselighed og Fornuft, Pligt og Tilbøielighed harmonere. Værdighed er hos ham Udtrykket af et ophøiet Sind, der behersker Tilbøieligheder og Lidenskaber. Solgers Erwin 1, 236: Würdevoll nennen wir mit Recht nur den, welchem die Erhabenheit zur gewöhnlichen Natur geworden ist.

¹⁾ Om Betydningen af det Interessante see Heibergs Kritik over Øhlenschlägers Dina. Pr. Skr. III, 384.

det saa er en sandselig Behagelighed eller en aandelig Interesse. Til at betegne det Lette, Simple og Gjennemsigtige er Ordet for vægtigt; for det Storartede, Ophøiede og Hellige er det for let¹⁾).

Det Skjønnes objektive Gyldighed.

Medens det Skjønne staaer i et direkt Forhold til Subjektiviteten, er det dog ingenlunde prisgivet til den subjektive Tilfældighed, men har en ligesaa væsentlig Objektivitet og Almengyldighed, og just deri adskiller det sig fra det blot Behagelige²⁾. I det Behagelige er Indtrykket subjektivt³⁾, Nydelsen egoistisk og isolerende; i det Skjønne er Indtrykket objektivt og almindeligt, Nydelsen meddelende, forenende og selskabelig. Uagtet det Skjønne skal opfattes umiddelbart og ikke i Begrebets Form⁴⁾, saaledes

¹⁾ Rosenkranz Aesth. des Häslichen p. 105. Heiberg har i Pr. Skr. III, 371 paastaet, at den gamle Tragedie og overhovedet Oldtiden ikke kjendte Begrebet af det Interessante. Hr. cand. philol. H. F. F. Nutzhorn har i en Artikel i Tidsskrift for Philologi og Pædagogik søgt at paavise det Interessante som et for Tragedien og Oldtiden overhovedet ikke fremmed Begreb. Medens jeg gjerne indrømmer, at ovennævnte Paastand kan høre til de noget rask henkastede og altfor ubetingede, som Heiberg undertiden fremsatte, saa maa jeg dog tillige bemærke, dels at det Interessante henhører til de noget vage, for subjektive Opfattelser let udsatte Kategorier, som vanskeligt lade sig skarpt begrænde, dels at Paastanden, tilbørlig limiteret, navnlig indskrænket til den attiske Tragedies egentlige Heroer, Aischylos og Sophokles, indeholder endel Sandhed.

²⁾ See Heibergs Perseus II, 171. Pros. Skr. II, 337.

³⁾ Carriere, Wesen und Formen der Poesie 10. Der Eindruck des Angenehmen ist nur subjektiv, der des vollendet Schönen nothwendig und allgemeingültig.

⁴⁾ Kants Kr. der Urth. § 6—7. Das Schöne ist das, was ohne Begriffe als Objekt eines allgemeinen Wohlgefallens vorgestellt

at ingen Forstandskategorier anvendes, intet Bevis derfor føres, fremtræder det dog med Objektivitetens Fordring, saa at det ikke blot, som det Behagelige, vil nydes, men ogsaa forstaaes, og at det Velbehag, som derved vækkes, ikke vil beroe paa en subjektiv Tilfældighed eller en varierende Mode, men paa en objektiv og til den menneskelige Natur væsentlig knyttet Nødvendighed ¹⁾). Overhovedet spiller Tilfældigheden vel en berettiget, men tillige en bestemt begrændset Rolle i det Skjønne. I Objektet er den gennemtrængt og sammenholdt af Ideens Nødvendighed, og hvad Subjektet angaaer, da henvender det Skjønne sig ikke til det Tilfældige hos Mennesket, som Luner, øieblikkelige Stemninger, individuelle Tilstande, særegne Udviklingstrin, men til den Sandselighed og Aandelighed, som Alle have tilfælleds, til det oprindelige almen Menneskelige. Vistnok kan en høiere Udvikling af det almen Menneskelige gjøre Mennesket modtagelig for det Skjønne i rigere og fuldere Maal, men Opfattelsen deraf er dog overhovedet ikke betinget af udviklede Begreber, og det Skjønne er efter sin

wird. Kant tillagde det Skjønne Almengyldighed, men naturligvis en subjektiv. Solger, Aesth. 49. Zur Schönheit setzen wir voraus, dass in dem sinnlich Erscheinenden sich etwas Wesentliches offenbare. Sobald wir aber dieses absondern, gehen wir in eine bloss logische Betrachtungsweise über. Es muss keines Nachdenkens, keiner Reflexion bedürfen das Schöne zu erkennen. Beydes, Begriff und Erscheinung, muss als in einander verschmolzen unmittelbar einleuchten. Erwin 1, 38. Wir können das Schöne gar nicht würdig geniessen ausser durch bloss Anschauung, und indem wir uns ganz in die Gegenwart der Erscheinung verlieren.

¹⁾ Kant Krit. d. Urth. § 38 viser, at den æsthetiske Dom er bygget paa det Subjektive, som man bør forudsætte hos alle Mennesker. I § 40 betragter han Smagen α : den æsthetiske Dømmekraft som en Art af *sensus communis*.

Natur populært. Den dybere Grund til Skjønhedens Virkning er ikke nogen særegen bevidst Forstandsakt, men en ubevidst Henførelse under Begrebet ¹⁾, en umiddelbar Opfattelse af det Fornuftige i Tingene. Det Skjønne kan lige-aa vel virke umiddelbart uden Begrebets Form og dog fremtræde med Almindelighedens og Nødvendighedens Karakter som det Gode, ja ogsaa i det Sande gaaer ofte en Følelse, en Ahnelse, et umiddelbart Blik eller Intuition forud for Beviset eller Deduktionen. Umiddelbart opfattes altsaa det Skjønne, men siden kan en æsthetisk Tænkning træde til, og en dybere Reflexion paavise, at dette eller hint Skjønne er en ren Form og Billede af Ideen, f. Ex. at et eller andet Stof just fremtræder i den poetiske Form, den Digtart, det Versemaal, der passer dertil ²⁾. Ifølge denne Karakter af Almindelighed og Nødvendighed kan Skjønheten altsaa fordre sig anerkjendt og paastaae, at det Menneske, der ikke vil respektere den, maa lide af en Mangel paa den normale Sands enten for Ideen (som aandelig Sløvhed,

¹⁾ Hegel X, 1, 77. Das Schöne soll unmittelbar ein allgemeines Wohlgefallen erwecken. Das heisst nichts anders, als dass wir uns bei Betrachtung des Schönen des Begriffs und der Subsumption unter denselben nicht bewusst werden und die Trennung des einzelnen Gegenstandes und allgemeinen Begriffs, welche im Urtheil sonst vorhanden ist, nicht vor sich gehen lassen.

²⁾ Navnlig er den nyere Tid tilbøielig til at gaae reflekterende ind paa al Kunstskejønhed, som derfor for en Del har tabt sin umiddelbare Virknings Styrke (Hegel, X, 1, 15). Man vil rai-sonnere, reflektere og bedømme hellere end at nyde. Hos Mange bestaaer Nydelsen væsentlig i en Beskuelse af sig selv som Dommer, en Følelse af sin Overlegenhed over Kunstværk og Kunstner; men i Bedømmelsen selv mangler man ofte faste Principer, og Kritiken bliver ikke sjelden et Aggregat af subjektive Indfald og en saadan Tautologi, som Heiberg i sin Polemik mod Øhlenschläger Pros. Skr. III, p. 201 har skildret.

Raahed, Börnerthed, Ensidighed) eller for Formen (som en slet organiseret Syns- eller Hørelsessands, Mangel paa den indre Sandselighed, Phantasi), og det Faktum, at ikke blot forskjellige Mennesker, men ogsaa forskjellige Nationer og Tidsaldre domme forskjelligt om den enkelte empiriske Skjønhed, kan ligesaalet rokke vor Overbevisning om det Skjønnes objektive Karakter, som de tilsvarende indbyrdes Afvigelser i Bedømmelsen af det Sande og Gode kan svække vor Tillid til disse Ideers Realitet. En vis umiddelbar Takt og Følelse for Formens Korrekthed og Harmoni med Ideen kaldes Smag. Forsaavidt den er umiddelbar, kan det bekjendte Ord: *de gustibus non disputandum* gjælde, men det Umiddelbare bør tillige renses, udvikles og uddannes til bevidst Indsigt, og da kan Sætningen ikke længer gjælde. Dog er Sprogbrugen med Hensyn til dette Ord vaklende. Efter Vischer gaaer Ordet, som er hentet fra den mest uæsthetiske stofartige Sands, paa det blot Behagelige eller i al Fald paa den Art af Skjønhed, der som en blot Prydelse slutter sig til noget Andet, hvori det Væsentlige er Nytten, som Formen for Møbler og Husgeraad, Moder i Klædedragt, konventionelle selskabelige Former og Lignende. I alt Sligt gjør ikke blot Hensigtsmæssighed, men ofte ogsaa ethiske Hensyn sig gjældende; det Skjønne derimod spiller en underordnet Rolle, hvori tilfældige og subjektive Anskuelse træde frem med en vis Berettigelse. Saaledes kunne Moderne i de Klæder, som bedække det menneskelige Legeme, være høist afvejlende, og i Dommen derom kunne forskjellige Meninger med en vis Vilkaarlighed gjøre sig gjældende, medens der i Bedømmelsen af selve Legemets Grundformer og deres Skjønhed ikke kan indrømmes individuelle og tilfældige Anskuelse et saadant frit Spille- rum. Ifølge Vischers Anvendelse af Ordet, der rigtignok

synes mig langt snævrere, end Sprogbrugen hjemler, kan den ovenanførte Sætning atter til en vis Grad have sin Gyldighed. Ogsaa Hegel¹⁾ lader Smagen mere gaae paa den yderlige Overflade og mener, „at den saakaldte gode Smag med Mistænksomhed seer paa de dybere og kraftigere Bevægelser og Rørelser, hvori Yderligheder og Bisager forsvinde“. Dette er dog vel hentet fra en ensidig Erfaring; kun en smaalig og bornert Smag holder sig til udvortes Ubetydeligheder og Tilfældigheder; men rigtignok holder Smagen et skarpt Øie med de formløse Bizarrerier og Raaheder, som Genier, endog store, ikke altid holde sig frie for, men som dog ganske vist ere Pletter og forstyrrende Udvexter, om de end af den grovere Sands eller den blinde Tilbedelse nedsluges uden al Betænkelighed, ja ofte endog beundres som Genialitetens ægte Mærker. Efter Heiberg²⁾, der selv besad denne Evne i en ualmindelig Grad, betyder Smag Sands for det Objektive i Kunsten og Underordning under denne Begrændsning. Kant kalder den hele æsthetiske Dømmekraft til Opfattelse af det Skjønne (hvortil han rigtignok ikke regner det Ophoiede) Smag.

Det Skjønnes Udfoldning i sine Momenter.

I enhver ikke abstrakt, men sand og virkelig Enhed indeholdes Spiren til modstræbende Kræfter. Disse kunne

¹⁾ See Hegel, X, 1, 45. Göthe siger:

Warum will sich Geschmack und Genie so selten vereinen?
Jener fürchtet die Kraft, dieses verachtet den Zaum.

²⁾ Om Vaudevillen. Pros. Skr. VI, 40. Sibbern om Poesi og Kunst 1, 385 erindrer om, at Smagen, som bedømmer det Passende, forudsætter poetisk Sands. Naar denne mangler (og altsaa heller ikke Smag er tilstede), kan den saakaldte Smag let føre til bornert Smagløshed.

i rolig umiddelbar Enighed bestaae ved Siden af hinanden, dernæst udvikle sig til stærke kæmpende Modsætninger og endelig forsones i en høiere Enhed. Dette er hele Verdensudviklingens Gang, og det er Hegels store Fortjeneste energisk og konsekvent at have paavist og gennemført denne Lov, der styrer og ordner hele Livet. Efter denne Lov udvikler det Gode og det Sande sig; det Skjønne har intet særegent ideelt Indhold; det er Verdensideens renere Afspeiling i det Endelige. Altsaa maae vi ogsaa her finde først den stille harmoniske Ro, hvori Kræfterne gennemtrænge hinanden i umiddelbar Enhed, dernæst Udviklingen, hvor de træde ud fra hinanden i Modsætninger, Afspeilinger af Verdenskampen, hvori Ideen og Phænomenet, det Almindeliges Nødvendighed og Individualitetens Tilfældighed i forskellige Retninger kunne komme i Konflikt. Men Verdenskampen er af en langt alvorligere Natur. Forsoningen og Harmonien søies kun ved et stort Overblik over det Hele, medens den i det Skjønne er tilstede paa alle Punkter. Skjønhedens Momenter ere Ideen og Phænomenet. Naar den rolige Samværen, den umiddelbare Enhed ophører, og Modsætningerne træde ud, ligger det altsaa i disse Momenters Bevægelser eller deres forskellige Stilling til hinanden og gjensidige Overgreb. Disse Bevægelser indenfor det Skjønnes Grændser, hvori det udfolder sit Væsen i alle Retninger, kaldes det Ophøiede og det Komiske. I at tilstede og overvinde eller beherske disse Modsætninger hævder det Skjønne sig som sand Enhed. Udenfor det Skjønnes Omraade ligge paa begge Sider Gebeter, der ere fremmede for det Æsthetiske. Det ene er det, hvor Ideen uden Formens Begrændsning, som en uindskrænket, uregjerlig Magt, tumler sig i den ubændigste Selvraadighed. Det er det Chaotiske, Raa

og Gigantiske, der i den ydre Natur træder op som forvirrede og formløse Masser, i det menneskelige Liv som utæmmede dyriske Lidenskaber eller vilde lovløse Phantasier, som i Kunsten undertiden udtale sig i excentriske og udskeiende Kompositioner, der vel i Virkeligheden kunne være en raa Begyndelse, en Gjæringsproces, hvoraf noget Stort og Ophøiet kan udvikle sig, men i sig selv dog ligge udenfor Skjønhedens Grændser. Paa den modsatte Side findes et Gebet, hvor Formen vil optræde for sig selv uden Ideen, altsaa det Ideløse, Flade, Tomme, Lave og Spidsborgerlige ¹⁾. For at komme ind under Skjønheden maa en vis Harmoni bringes tilveie imellem disse Momenter. Det Wilde og Umaadelige maa underkaste sig Formens Begrænsning; det Lave maa hæves til en ideellere Høide og stilles i et mindre eksklusivt, om end til en vis Grad negativt Forhold til Ideen, og da ville begge disse Elementer under Navn af det Ophøiede og det Komiske kunne optages i Skjønhedens Rige. Det Substantielle, Nødvendige og Almindelige ²⁾ er altsaa det Ophøiedes, Enkeltheden, Natursiden, Tilfældigheden det Komiskes Grund. Da det Ophøiede og Komiske ere specielt udprægede Former af Skjønheden, kunne vi ikke med Solger og Vischer sige, at disse Bestanddele ere tilstede i al Skjønhed, men vel at deres Grunde og Elementer, Ideen og Naturmomentet, maae være det; omvendt kunne vi derimod sige, at Skjønhed maa være tilstede i alt Ophøiet og Komisk. Den negative Modsætning til det Ophøiede er altsaa det rolige Skjønne, hvor Momenterne ere i en jævn Ægevægt; den

¹⁾ See Schleiermacher, Aesth. 248—9.

²⁾ Hegel X, 3, 527.

positive er det Lave, forsaavidt som dette ved at blive komisk har faaet en æsthetisk Betydning og Værdi¹⁾.

Det Ophoiede.

Det Phænomen, hvori det Skjønne fremtræder, udgjør vel en Enhed med Ideen, men Ideen, som det egentlig Primære og Selvstændige²⁾, kan ligesom voxe ud over sin Form og hævde sin Selvstændighed og Uendelighed mod det endelige Billede³⁾, saa at det enkelte Phænomen paa én Gang fremtræder som Ideens Bærer og fuldstændige Udtryk og tillige som forsvindende mod Ideens Uendelighed.

¹⁾ Vi have allerede tidligere bemærket, at Vischer har den Fortjeneste med Bestemthed og Konsekvens at have paavist det Ophoiede og det Komiske som Bevægelser i det Skjønnes egen Idee og altsaa henhørende under det Skjønnes Metaphysik, medens dette Stof af de fleste andre Æstetikere behandles paa andre Steder, navnlig under Digtekunsten. Rosenkranz (Aesth. des Hässlichen pag. 63) mener imod Vischer, at Modsætningen til det Ophoiede ikke er det Komiske, men det Lave og Gemene; men da det Lave og Gemene som saadant ikke er nogen æsthetisk præget Mønt og som selvstændig Existent ligger aldeles udenfor det Skjønnes Rige, saa maa der som Modsætning opstilles en æsthetisk berettiget Form af det Lave, og denne er det Komiske.

²⁾ Hegel X, 1, 138. Im Gegentheil bleibt in dieser Einheit (α: des Begriffes und der Realität) der Begriff das Herrschende. Denn er ist an sich schon seiner eigenen Natur nach diese Identität und erzeugt deshalb aus sich selbst die Realität als die seinige.

³⁾ Carriere 269. Überwächst die Idee, so dass sie als ein Unendliches, ungedeckt von aller Endlichkeit, vor unsern Geist tritt, so entsteht das Erhabene. Schellings Aesth. 462. Die Anschauung des Erhabenen tritt dann ein, wenn die sinnliche Anschauung für die Grösse des sinnlichen Gegenstandes unangemessen gefunden wird, und nun das wahre Unendliche hervortritt, für welches jenes bloss sinnlich Unendliche zum Symbol wird. Das Erhabene ist in sofern eine Unterjochung des Endlichen, welches Unendlichkeit lügt, durch das wahre Unendliche.

Denne Modsigelse kaldes det Ophøiede. I dette hævdes Ideens Overmagt, naar det enkelte Objekt, hvori den fremtræder i overgribende Fylde, stiller sig ved Siden af andre Objekter, hvor Ideen og Phænomenet staae i jævn Ligevægt; thi Ideens Væsen er Høihed og Storhed. Men tilfulde viser denne Overmagt sig dog kun, naar den Gjenstand, der bærer Ideen, ligesom viser ud over sig selv, naar den med al sin Høihed forsvinder mod Ideen. Et stormende Hav viser sig mægtigt i Forhold til de Skibe, det sønderknuser, men forsvindende mod den Almagt, der sætter det sine Grændser. En menneskelig Karakter kan optræde som stor i Forhold til den almindelige Smaalighed, men er uendelig liden i Forhold til det Godes Idee, i hvis Tjeneste den virker. Det er altsaa det relativ Store, men mod Ideens Uendelighed Forsvindende, eller rettere sagt, det er Ideen selv, som, idet den negerer Phænomenet, er det sande Ophøiede. — Det Ophøiede bevæger sig imidlertid indenfor det Skjønnes Omraade og er en Kamp i Skjønheden selv¹⁾. Deraf følger, at Formen og Maalet, som betinger Skjønheden, ikke tør opgives²⁾, og dog maa

¹⁾ Weisse 1, 150. Die Erhabenheit ist, so zu sagen, eine gegen sich selbst gekehrte Schönheit, ein Untergang, den die Schönheit erleidet um im Momente des Unterganges selbst in höherer Gestalt wiederaufzustehen.

²⁾ Naar Schelling Aesth. 464 siger: „dass es eben das Formlose ist, welches für uns am unmittelbarsten erhaben \varnothing : Symbol des Unendlichen als solchen wird“, saa behøver dette en Indskrænkning, i det Mindste hvis det Ophøiede, hvad dog Schelling selv siger Pag. 463, skal være et æsthetisk Begreb. Den til Yderlighed drevne Formløshed, den gennemførte Negering af Formen vilde ikke frembringe det æsthetisk Ophøiede, men det Raa, Gigantiske, den jætteeagtige Uformelighed. Ogsaa Kant (Kr. der Urth. § 23) tillægger det Ophøiede Formløshed, men for ham staaer det Ophøiede udenfor det Skjønne.

den overskrides, for at Ideen kan vise sig i sin fulde transcendentale Kraft. Denne Modsigelse kan med Hensyn til Formen løses ved en dristig Uregelmæssighed, der overflyver og til en vis Grad forstyrrer, men dog ikke ophæver Formen, f. Ex. et Bjerg, hvis Grundformer uden at tilintetgjøres dog brydes og forstyrres ved uhyre, vildthenkastede Masser og kjækt optaarnede Klippestykker, der vække Tanken om en frygtelig Naturkamp og Elementernes vildeste Oprør, eller et Gemyt, der uden at tabe den menneskelige Naturs væsentligste Træk tumler sig i Lidenskabernes heftigste og voldsomste Bevægelser. Hvad Maalet angaaer, da udtaler Ideens overgribende Magt sig altid i Storhed, og det Ophoiede kan saaledes vise sig i en kraftig Udvidelse af Formen, dog indenfor visse Grændser, f. Ex. en overordentlig kolossal Figur, der bevarer alle Skjønhedens Formforhold uden at stige til det, som Øiet ikke kan overskue eller samle i ét Indtryk, eller en Karakter, der uden at hæve sig til det Overmenneskelige eller Dæmoniske fremstiller den høieste Grad af ethisk Kraftfylde¹⁾. Naar saaledes Ideen, idet den hæver Objektet hoit over det Almindelige, dog lader os ahne en uendelig Kraft bag ved, paa hvis Grund det bevæger sig, og hvorfra det henter sin Magt, da viser sig det sande Ophoiede, til hvis Opfattelse der altsaa kræves en subjektiv Virksomhed, en aandelig skabende Kraft, der gaaer udenfor det blot Givne. En vis Dunkelhed²⁾, hvori Grændsernes Bestemt-

1) Naar Schelling p. 412 som Exempler paa det Ophoiede nævner uhyre Bjergmasser og det vide kun af Himlen omhævede Ocean, er der Intet derimod at indvende; men naar han tilføier: das Weltgebäude in seiner Unermesslichkeit, saa har han, æsthetisk talt, Uret.

2) Göthe (aus meinem Leben) siger, efter ogsaa at have tillagt det Ophoiede Formløshed: Wie das Erhabene von Dämmerung

hed forsvinder, og Virkelighedens smaalige Enkeltheder for-
 tabe sig, er derfor væsentlig i det Ophøiede¹⁾. Alt det
 Gjennemsigtige, Flade og Hverdaglige savner Høihedens
 Præg, og ligesom det daglige Syn²⁾ og den klare, raison-
 nerende Undersøgelse let svækker det Ophøiedes Indtryk,
 saaledes kan Mørke, Halvmørke eller det dunkle Maanelys,
 lang Tidsafstand, det Virkeliges Fjernelse ved Døden me-
 get forstærke dets Virkning, idet just denne Dunkelhed
 giver Phantasien et friere Spillerum og understøtter dens
 Virksomhed.

a. Det Ophøiede i Naturen eller det objektiv
 Ophøiede.

Som Exempler paa det Ophøiede nævne vi med Hen-
 syn til Rummet Gjenstande, der ved deres Storhed eller
 Mængde i Forhold til andre Gjenstande vække en Ahnelse
 om det Uendelige, som optaarnede Bjergmasser, hvorved
 uvilkaarlig og halv ubevidst Forestillingen om en voldsom
 Naturkamp under deres Dannelse svæver for Tilskuerens
 Øine, fremdeles det umaadelige Ocean i sin majestætiske
 Ro og Hvile, dybe svimlende Afgrunde, der ligesom ned-
 sænke Tanken i Jordens dunkle hemmelighedsfulde Skjød,
 Stjernehimlen i en klar Nat, hvor Øiet seer tallose Lys,

und Nacht, wo sich die Gestalten vereinigen, gar leicht erzeugt
 wird, so wird es dagegen vom Tage verschuecht, der alles
 sondert und trennt; und so muss es auch durch jede wach-
 sende Bildung vernichtet werden, wenn es nicht glücklich
 genug ist sich zum Schönen zu flüchten und sich innig mit
 ihm zu vereinigen (og altsaa opgive sin Formløshed), wodurch
 denn beide gleich unsterblich und unverwüstlich sind.

²⁾ Saaledes med store Naturscener, som vi daglig see; saaledes
 med store Mænd, som vi daglig omgaaes, og hvis Smaaligheder
 vi lære at kjende.

men Tanken forestiller sig Kloder, uhyre dunkle Skove, som den virksomme Phantasi befolker med et vildt Dyreliv eller med selsomme, overnaturlige Væsner. Med Hensyn til Tiden kunne vi nævne Gjenstande, som ved deres umaadelige Tidsvarighed lede Tanken hen paa en uendelig Tid og derfra til Tidens Ophævelse, Evigheden, som ældgamle Træer, Oldtidslevninger, hvorved Fortiden synlig træder ind i Nutiden, ældgamle Slotte og Ruiner, hvor Forestillingen danner sig et Billede af et mægtigt nu uddødt Liv, som der er ført, af vidunderlige æventyrlige Bedrifter, som der ere udøvede; ja Phantasien gaacr endnu videre, den underlægger saadanne Træer eller Borge en personlig bevidst Tilværelse, hvori de have oplevet og været Vidne til disse Begivenheder. Det er heraf ogsaa klart, at det ikke er en Gjenstands blotte Tidsvarighed eller betydelige rumopfyldende Størrelse, der fremkalder Indtrykket af det Ophoiede; der maa være Noget, som Tanken dertil kan knytte, og Phantasien gribe. En Sten, en Træsplint vil aldrig kunne gjøre Indtrykket af det Ophoiede, om end den længste Tidsvarighed kunde paavises; kunde derimod den Vished eller Tro fremkaldes, at disse Gjenstande paa en eller anden Maade vare nærmere knyttede til en stor eller hellig Handling og Begivenhed, da vilde de fængsle os, betragtes med Opmærksomhed og vække høie, mægtige Tanker. Ældgamle Mennesker gjøre et ærefrygtbydende Indtryk, idet der vækkes den Forestilling, at de have tænkt, følt og lidt Meget, og at deres Aand nu lever halvt i en svunden Fortid, halvt i et tilkommende Liv, befriet for de Illusioner, verdslige Begjæringer og lave Hensyn, der fængsle os i Nutiden. Overhovedet fylder Forestillingen om den fjernere Fortid Sjælen med en vee-modig Følelse og udspreder et dæmrende Maanelys over

Gjenstandene, medens Forestillingen om Fremtiden fremkalder mørkere eller lysere Ahnelser. Begge Dele ere ifølge deres Natur dunkle og give den bevægelige Tanke et friere Spillerum end Nutidens klare Lys. — Dog er det ikke blot det Store i den rum- eller tidopfyldende Kraft, der viser sig som ophøiet, men ogsaa Naturkræfterne i deres Bevægelse og Udvikling kunne vække en med Frygt beslægtet, men dog æsthetisk, fra den stofartige personlige Skræk fjernet Følelse af det Ophøiede, f. Ex. mægtigt brusende Vandfald, Bjergskred og Laviner, Havet med taarnhøie Bølger, pidsket af en rygende Orkan, vulkanske Udbrud, store Alt bortrivende Oversvømmelser, mægtige Lys- og Lydvirkninger, som Solens Op- og Nedgang, Lynild, et dundrende Tordenveir, kraftige, dybe og udholdende Toner, store og stærke vilde Dyr i deres frie Bevægelser eller utæmmede Raseri. I det sidste Exempel fremkommer allerede noget Sjæleligt, Affekter og Lidenskaber, som den Anskuende under voldsomme Naturscener og Kampe selv uvilkaarlig laaner de døde Naturkræfter. For at komme ind under det Ophøiede maa der iøvrigt være et sandse- ligt Udtryk af stor Kraft tilstede¹⁾. Et giftigt Insekt kan vel fremkalde Frygt, men ikke Følelsen af det Ophøiede, fordi den farlige Krafts Størrelse ikke træder synligt frem for Øiet. Saaledes kunne overhovedet store majestætiske Dyr, der udvikle en mægtig enten rolig eller voldsom Kraft, fremkalde Indtrykket af det Ophøiede, men ikke smaa, hvor modige og relativ stærke de end kunne være; thi de kunne ikke vække Forestillingen om en uendelig Kraft²⁾.

¹⁾ Rosenkranz 191: Ein Hahnenkampf ist nichts Erhabenes.

²⁾ Lessings Laocoon Abschn. 23—25: Wenn unschädliche Hässlichkeit lächerlich werden kann, so ist schädliche Hässlichkeit immer schrecklich.

Mennesket er atter her Tingenes Maal. Heller ikke en Maskine, hvor stor en Kraft den end udvikler, pleier i sig selv at vække Følelsen af det Ophøiede¹⁾, fordi alt Skin af Selvvirksomhed her ophører, fordi den Villie og Personlighed, som Phantasien underlægger de dunkle Naturkræfter, her maa forsvinde. Indirekte kan derimod vækkes dels en Følelse af den menneskelige Aands Magt og Høihed, som kan opdage saadanne Kræfter og sætte dem i Virksomhed i sin Tjeneste, dels en Frygt ved Tanken om en saadan Maskines uhyre, men ubarmhjertige, blinde Naturlove adlydende Kraft. En overordentlig Kraftudvikling kan undertiden fremkalde saadanne Misforhold, at det Hæslige fremkommer. Dog kan ogsaa dette faae en Plads indenfor det Æsthetiskes Grændser, naar det som frygteligt kan komme ind under det Ophøiedes Kategori²⁾. Det er iøvrigt ikke blot voldsomme, heftige og larmende, men ogsaa stille og rolige Bevægelser, ja en fuldkommen Stilhed, som kan bære det Ophøiedes Præg, naar de antyde eller lade ahne en uhyre enten tilbageholdt eller allerede anvendt Kraft, som Løvens majestætiske Gang, Ørnens jævne Flugt, den fjerne Tordens Rullen, Havets Drønen før en Orkan, en kampfærdig Armees Stilhed før et stort Slag, Dødens Ro efter en svær Dødskamp. Dog Alt, hvad der i Naturen fremtræder som stort og mægtigt, ophæver

¹⁾ Rosenkranz Aesth. des Hässlichen Pag. 187: Sehen wir, wie ein Krahn eine grosse Last emporhebt, so finden wir darin nichts Erhabenes, weil der Anblick der Maschine jeden Gedanken an irgend welche freie Bewegung aufhebt — — Der Geist dagegen, der eine ungeheure Naturkraft so bemeistern, der ihre Nothwendigkeit in solchem Grade seiner Freiheit unterwerfen kann, wird uns erhaben dünken.

²⁾ See Schiller: Zerstreute Betrachtungen über verschied. aesth. Gegenstände. Sämmtl. Werke XI Bd. pag. 483.

omsider sig selv og viser sig som et dobbelt Skin, idet den store, men begrændsede Gjenstand fremstiller sig som kvantitativ uendelig, og denne slette Uendelighed dernæst opfattes som sand Uendelighed. Den høiere physiske Kraft negerer bestandig den ringere, indtil man tilsidst støder paa det, der ophæver al fysisk Kraft, Aandens, Selvbevidsthedens, Frihedens, Personlighedens Uendelighed ¹⁾. Det er da i Virkeligheden det anskuende Subjekt, der underlægger de endelige Gjenstande sin egen Naturs Uendelighed og betragter dem i sin egen Aands Lys.

b. Det Ophøiede i Personligheden eller det subjektiv
Ophøiede.

En langt høiere Gjenstand for det Æsthetiske er Mennesket, der bunden til Endeligheden dog hæver sig hoit over den ved Selvbevidsthedens Uendelighed, der i Erkjendelsen gaer ud over sig selv og bevidst knytter

¹⁾ Kant Krit. der Urth. 1 Th. § 20 og 23: Das eigentliche Erhabene kann in keiner sinnlichen Form enthalten sein. Schelling Aesth. 462: Die gemeine Betrachtung des Unermesslichen der Natur ist es als das Unendliche selbst anzusehen, aber mit dieser Ansicht ist durchaus kein Gefühl der Erhabenheit, vielmehr der Niederschlagung verbunden. In der Grösse als solcher ist gar nichts Unendliches, bloss in ihr als Widerschein wahrer Unendlichkeit — das relativ Grosse ausser ihm (dem Menschen) ist nur der Spiegel, worin er das absolute Grosse an und für sich selbst erblickt. Ogsaa Hegel X, 1, 467 sætter det Ophøiede „in der darzustellenden Bedeutung, der einer absoluten Substanz nämlich“. Schiller von der aesth. Grössenschätzung l. c. pag. 492: Derjenige Gegenstand, der mich mir selbst zu einer unendlichen Grösse macht, heisst erhaben. Kant l. c. § 26: Man sieht, dass die wahre Erhabenheit nur im Gemüthe des Urtheilenden, nicht in dem Naturobjekte, dessen Beurtheilung diese Stimmung desselben veranlasst, müsse gesetzt werden.

sig til det Hele, der vel kan overvældes og knuses af Naturmagten, men i sin Villie dog altid kan bevare sin Frihed imod den og beseire den. Af Aandens forskjellige Ytringer er den blotte Tænkning af ringere Betydning fra det æsthetiske Standpunkt; thi den er for ideel og inderlig; den mangler det reelle og naturlige Moment, den udadvendte Side. Vel kan naturligvis ogsaa Tanken bære et ædelt og ophøiet Præg i det Ydre, og Begjistringen for Aandens Befrielse ved Sandhedens Gjennembrud under Kampen med Verden, der ikke vil anerkjende den eller endog modsætter sig dens Magt, kan endogsaa skabe Helte. Men her er det ikke længer den rene Tænkning; her kommer Følelsen, Affekten, Villien i Bevægelse, og først naar disse Sider af den menneskelige Aand berøres, kan der dannes et levende og kraftigt Billede, hvori Ideen fremtræder. Ophøiet bliver da Villiens Kraft, naar den med en saadan Magt hæver sig over Omgivelsernes Villie, at den synes ubegrændset. Uendelig er Villien vel ifølge sit indre Væsen, men den Endelighed, der knytter sig dertil, fremkalder Gradforskjel i Styrken hos de enkelte Individuer og ikke sjelden en indre Kamp hos det samme Individ. Paa Villien virker ofte en indvortes Bevægelse i Sindet, Lidenskaben, hvis stormende og blinde Naturmagt, naar den ikke tumler sig i det Smaalige, men sætter større Kræfter i Virksomhed enten hos Individet eller hos Masserne, kan frembringe Indtrykket af det Ophøiede. Men Lidenskaben eller Subjektets utæmmede umiddelbare Villie kan ligesom fæstne sig og fra sin bevægelige og punktuelle Karakter gaae over til en fast og principmæssig Egenvillie, en endelig Villie, der vil gjøre sig gjældende i sin Afsondring fra den almindelige eller guddommelige Villie, altsaa en ond Villie, der undertiden med en

overvældende Energi kan beherske andre svagere Villier. En saadan ved Aandsevernernes Magt eller ved Lidenskabens Styrke understøttet overlegen Villie, enten stormende og voldsom eller kold og truende, enten frækt bekjendende eller aandrigt besmykkende sit onde Princip, kan gjøre et storartet Indtryk og antage næsten overnaturlige Dimensioner. Ogsaa her kan der fremkomme en Hæslighed, der vækker Gru og Modbydelighed og saaledes udelukker sin Gjenstand fra det æsthetiske Gebet, forsaavidt den ikke ved at stige til det dæmonisk Frygtelige kan finde en anden Vei dertil. Naar derimod Subjektets Villie med Frihed hengiver sig i den almindelige eller substantielle Villie, Guds Villie, og denne da gennemstrømmer hans hele Væsen med saa stor Energi, at han, uden at tabe den menneskelige Personligheds indre Rigdom og Fylde under en fanatisk Ensidigheds Tryk¹⁾, stiller sig helt og fuldt til Ideens Tjeneste og under en kraftig Kamp med ydre og indre fjendtlige Magter hæver sig til en lidenskabelig Varme og Pathos eller under store Lidelser og Smerter bevarer sin Frihed, Selvbeherskelse, Ro og Værdighed, da bærer ogsaa denne heroiske Villie²⁾ det Ophædedes Ka-

¹⁾ Hegel Aesth. X, 1, 303: Der Mensch trägt nicht etwa nur einen Gott als sein Pathos in sich, sondern das Gemüth des Menschen ist gross und weit; zu einem wahrhaften Menschen gehören viele Götter, und er verschliesst in seinem Herzen alle die Mächte, welche in dem Kreis der Götter auseinandergeworfen sind; der ganze Olymp ist versammelt in seiner Brust. Til Exempel paa en saadan mangesidig, rig Karakter udvikler han smukt Achilles's Individualitet.

²⁾ Hvor det Energiske og Kraftige i denne Kamp træder tilbage, og Lidelsen ytrer sig paa en blid og klagende Maade, ved en stille Hengivelse, der fremtræder det Rørende.

rakter og bliver æsthetisk ophøiet, naar den finder sit adækvate Udtryk udadtil.

c. Det Ophøiede som tragisk eller det subjektiv-objektiv Ophøiede.

I det subjektiv Ophøiede hæves den for en Idee kæmpende Personlighed ligesom ud over sig selv. Dette peger hen paa en høiere Tingenes Orden, en sædelig Substants, en guddommelig Villie, der lever i og behersker de enkelte Subjekter. Men paa den anden Side kan den enkelte Personlighed aldrig rive sig løs fra sin Naturgrund med alle dens Tilfældigheder. Mennesket staaer da som Enkeltvæsen under en dobbelt Magt, Sædelighedens eller Frihedens Lov og den dunkle bindende Naturlov. Vexelvirkningen mellem disse tvende Magter, der i deres Udspring og inderste Væsen ere Æt, udgjør Menneskets sædelige Liv, idet begge disse Sphærer, imellem hvilke Mennesket svæver, atter skulle sammenknyttes til en Enhed, og Naturgrunden gennemtrænges af Aandens Frihed, men ikke voldsomt fortrænges; thi begge Sphærer have deres Gyldighed og Hellighed, som ikke tør krænkes. Den absolute sædelige Substants træder i Endelighedens Kreds ligeoverfor de forskjellige Naturforhold ud i forskjellige enkelte Magter eller sædelige Ideer¹⁾, som Stat, Familie, Nationalitet, Stand o. s. v. Den Verdensorden, der styrer alle disse Magters uendelige Vexelvirkninger og gennem

¹⁾ Hegel Aesth. X, 3, 529: Durch das Princip der Besonderung, dem alles unterworfen ist, was sich in die reale Objektivität hinaustreibt, sind die sittlichen Mächte wie die handelnden Charaktere unterschieden in Rücksicht auf ihren Inhalt und ihre individuelle Erscheinung.

Tilfældighedens uberegnelige og uoverskuelige Forviklinger leder deres Gang, er i sine enkelte Bevægelser mørk og gaadefuld for vort Blik, om den end som almindeligt Princip er klar og indlysende. Men denne for Mennesket dunkle og uigjennemskuelige Verdensorden, denne guddommelige Styrelse bliver da i Virkeligheden det eneste sande Op-høiede, mod hvilket alt Enkelt, al menneskelig Høihed og Storhed og Visdom maa forsvinde, og Aabenbarelsen af den absolute Aands Høihed mod den enkelte menneskelige Personligheds Intethed er det Tragiskes sande Væsen¹⁾. I den menneskelige Handling kan nu enten Enheden af begge de omtalte Sphærer (Frihedens og Naturgrundens) krænkes, idet den enes Love overtrædes, medens den andens følges, eller Enheden i samme Sphære, idet den enkelte sædelige Magt bliver den eneherkende, skjøndt de alle ere ligeberettigede, og deres Strid i den absolute Idee er ophævet. I begge Tilfælde er der formasteligt grebet ind i en hellig Sammenhæng, den ethiske Substants er krænket, Guds Villie og Sædelighedens Lov overtraadt. Disse Brud, disse Søndersplittelser af den absolute Totalitet kan Mennesket som Enkeltvæsen med sin Naturs, sit Temperaments individuelle og af Tilfældigheden uendelig paavirkede Beskaffenhed ikke undgaae; kun gjennem Skyld og Brøde bliver han et virkeligt Menneske og end mere et kraftigt, energisk handlende Menneske²⁾; netop den

¹⁾ Solger Aesth. 97 sætter den tragiske Grundtanke deri, at ogsaa det Høieste og Ædleste maa forgaae, „weil die Idee nicht existiren kann ohne Gegensatz zu sein, weil der Mensch in der Wirklichkeit an der Idee nur Theil haben kann, wenn er sie selbst in die Widersprüche des Lebens hineinzieht, weil mit einem Worte die Existenz das Ewige nicht ertragen kann.

²⁾ Hegel X, 3, 553: Es ist die Ehre der grossen Charaktere schuldig zu sein.

Ensidighed og Begrændsning, der gjør ham til en Helt, fører ogsaa Brøden med sig. Men med Brøden er den hellige Enhed brudt, og Bruddet bringer Smerter og Lidelser over sin Ophavsmand. Disse Lidelser kunne bæres af det tragiske Subjekt, idet han anerkjender sin Brøde og bøier sig under den sædelige Lov og Guds Villie. Det kan ogsaa lykkes ham at sætte sin Villie igjennem, dog ikke som sin, men i en høiere Idees Tjeneste. Men endnu klarere fremtræder dog Ideen som det eneste sande Ophoiede, naar Kampen fører til hans egen Undergang og hans Værks Tilintetgjørelse. Hvis nu denne Stræben og dette Værk i sit Væsen er af egoistisk Natur og i Strid med den sædelige Verdensorden, vil det gaae under, og dets Virkninger efterhaanden udjævnes og udslettes under den guddommelige Styrelse af Verdenslivet. Men hvis Værket har en sædelig Tendents, vil det overleve sin Ophavsmand; det vil fremmes trods alle Hindringer og optages i Ideens universelle Liv, og den Enkelte, der faldt som Offer, vil da staae i et forklaret Lys. Her viser det sig nu tydeligt, at det sande Ophoiede ikke er den enkelte Personlighed, der maa bukke under, men Ideen, det Absolute, der bruger den Enkelte som sit Redskab og selv er den lysende Sol, hvorfra et svagt Skin falder tilbage paa den tragiske Helt ¹⁾. Hvad vi kalde stort og ophoiet, mægtigt og ædelt, maa derfor ofte knuses under Verdenslivets Kamp, men Ideen, hvis Væsen er Liv og Udvikling, gaer altid seirrig ud af Striden ²⁾. Dette er Verdenslivets Ud-

¹⁾ Ved den tragiske Helt forstaaes her naturligvis ikke alene Helten i en Tragedie.

²⁾ Hegel X, 3, 533: In der Tragedie (vi sige: im Tragischen) geht das ewig Substantielle in versöhnender Weise siegend hervor, indem es von der streitenden Individualität nur die falsche

foldning og Historiens Gang; det er tragisk ophøiet, men først da æsthetisk, naar det fremtræder i en klar og overskuelig Form, hvad enten nu dette ved et usædvanlig gunstigt Tilfælde skeer i det virkelige Liv, eller det foregaaer i den høiere Verden og sees i det renere Livsspiel, som Kunsten skaber.

Naar vi have sat det Tragiske som en Aabenbarelse af Ideens Høihed, der oftest viser sig i det Enkeltes Undergang og Tilintetgjørelse, saa kunne vi med Rette sige, at der gjennem hele Naturen gaaer en tragisk Aand. Overalt maa det Enkelte forgaae, netop fordi det er enkelt, medens Ideen (Arten), der virkeliggjør sig i det Enkelte, men har sit sande Liv i det Almindelige, skal forblive. Den enkelte Kraft maa altsaa fortabes ifølge en Naturbestemmelse, som især da træder iøjnefaldende, imponerende og vemodvækkende frem, hvor Kraftens Fylde er svulmende og overstrømmende, og Faldet pludseligt og uventet. Det er med en tragisk Følelse, at vi betragte Altings Forgjængelighed, Naturens aarlige Hendøen mod Vinteren, Rigdoms, Magts, Skjønheds og al jordisk og endelig Herligheds Forsvinden. Paa dette Standpunkt fremtræder det Absolute som et Fatum, en Naturnødvendighed. Men herfra stige vi til en høiere sædelig Form, hvori Naturloven fremtræder som ethisk Lov, Skjæbnen som en styrende Retfærdighed, Handlingen som en Brøde, Faldet som en Straf. Brøden

Einseitigkeit abstreift. Carriere 269: Das Tragische ist erhaben; in ihm tritt die Nothwendigkeit sichtbar hervor, in ihm siegt die Idee in ihrer unendlichen Hoheit und Reinheit über jeden Widerspruch, in ihrer Totalität über jede Einseitigkeit, und während die Individuen bei aller Grosse und Herrlichkeit doch in der Schwäche der Endlichkeit ihr gegenüberstehen, zeigt sie sich eben als jene Schicksalsmacht, welche „den Menschen erhebt, wenn sie den Menschen zermalmt“.

viser sig først som en enkelt Brøde, en Vildfarelse, begaaet i Overilelse, Hidsighed, Lidenskabelighed, Letsindighed, kort i en forbigaaende Stemning, hvori Mennesket følger den blinde Naturlov eller Temperamentet; men Stemningen kan dernæst ved fortsat Udvikling, naar den ikke møder Modstand, ligesom storkne og vinde Fasthed, saa at den udarter til Egenvillie eller ond Villie. Paa den onde Villies Frugt, den slette Handling eller Bruddet paa den sædelige Substants, følger Straffen, der i æsthetisk Henseende er saameget klarere og renere, jo mere den viser sig som Brødens eget Gjenskin, jo mindre den bærer Tilfældighedens Præg som noget udenfra kommende. Men fra den enkelte personlige Brøde og dens Straf hæver det Tragiske sig til et høiere Standpunkt, naar det viser sig i de store sædelige Magters indbyrdes Sammenstød og Kamp. Til en saadan sædelig Sphære, som et sandt og ægte Livsindhold, slutte de tragiske Karakterer sig med deres fulde Pathos, og paa dette ophøiede Punkt, hvor Individualitetens Tilfældigheder tabes af Syne, fremtræde de med en vis universel Karakter som Repræsentanter for en Idee¹⁾. Men disse Repræsentanter udføre deres Hverv med Ensidighed og hjemfalde derfor til Brøde og til indbyrdes eller indvortes Kamp; thi Modsætningen og Kampen kan snart findes i et enkelt Subjekts Indre, snart fordeles imellem tvende Personer, som kæmpe for forskellige Ideer. Under denne Kamp bliver Begrænsningen og Ensidigheden tydeligt lagt for Dagen. Som Exempler paa saadanne Konflikter mellem Ideer²⁾ kunne vi af historiske Kjendsgjer-

¹⁾ Hegel X, 3, 528.

²⁾ R. Nielsen prop. Logik 261: Det følger af Ideernes monadiske Karakter, at den ene maa træde op i skarp Modsætning til

ninger anføre Monarkiets Kamp med Adelen, Sam- eller Politistatens med den heroiske Personlighed, Kamp mellem Stat og Kirke, Stændernes indbyrdes Kampe, Frihedens med Absolutismen, Nationalitetens med den historisk bestaaende Ordning af Statsforholdene, Religionskrige (medens Successions- og Erobringskrige mere beroe paa Personer og individuelle Forhold end paa Ideer og mere høre ind under det Sorgelige ¹⁾ end under det Tragiske), af Privatlivet den individuelle Friheds Kamp mod Forældres Villie, Hjertets med indgaaede Forpligtelser, Geniets Naturbestemmelse mod Standsfordringer, Familiekjærlighed mod Statens Krav. Af Digterværker ville vi blandt de

den anden; thi de ere af Naturen alle Despoter, ville alle bestige Thronen og være Herskere, men ingen af dem vil tjene. De mangfoldige Konflikter imellem Folkeaaenderne og Nationerne i Verdenshistorien, mellem de forskjellige Konfessioner i Kirkehistorien og imellem Theorierne i Videnskabens Historie afgive Exempler. Hegel X, 3, 529: Die sittliche Substanz ist als konkrete Einheit eine Totalität unterschiedener Verhältnisse und Mächte, welche jedoch nur in thatlosem Zustande als selige Götter das Werk des Geistes im Genuss eines ungestörten Lebens vollbringen.

¹⁾ Man har skjelnet mellem det Tragiske og det Sorgelige (i Kunsten Tragedie og Sorgespil, ligesom Komedie og Lystspil). Derom siger Heiberg i Perseus 1, 260: „Man kan i Almindelighed give den Regel for Distinktionen, at, hvor Interessen hviler paa Ideer, er det enten Tragedie eller Komedie, hvor den derimod hviler paa Personer eller individuelle Forhold eller i Almindelighed paa den empiriske Side af Ideernes Fremtræden i Virkeligheden, der er det enten Sorgespil eller Lystspil. Dog — tilføier han — maa naturligvis Ideen eller det Universelle altid skinne igjennem de empiriske Former, paa hvilke Interessen er henledet“. Denne Tilføielse er nødvendig; thi den blot individuelle ideeløse menneskelige Glæde eller Lidelse indeholder intet Æsthetisk og staaer dybt under Skjønhedens Rige. Noget anderledes er denne Forskjel opfattet af Hauch (Æsthet. Afhandl. 1861, p. 470), der i Tragedien nærmest seer Karakterstykket, i Sorgespillet Situationsstykket.

mange nævne Sophokles's Antigone (Kreon og Antigone) og Göthes Tasso (Antonio og Tasso). I slige Forhold fremtræde begge Parter med berettigede Fordringer¹⁾, men den menneskelige Enkelthed og Indskrænkning kan ikke anerkjende disse, og det er denne Ensidighed, denne eksklusive enkelte Pathos, som udtalende sig i Handling fremkalder den tragiske Konflikt. Under denne falder ikke blot de store epochegjørende Revolutioner, men ogsaa den staaende og evige Verdenskamp mellem det Nye, Friske og Ungdommelige og det Bestaaende og Ældre. Begge disse Magter have deres Berettigelse²⁾, det Bestaaende, fordi enhver Idee har Ret til at forsvare sin Tilværelse, det Nye, fordi Ideens Natur og Sandhed er Liv og Udfoldning. Men Ideens Bærere og Repræsentanter ere ofte meget ensidige, ja en vis kraftig Ensidighed og Indskrænkning, en koncentreret Pathos er endog af stor Betydning til en energisk Virksomhed, hvor noget Nyt skal sættes igjennem og hævdes, medens det alsidige Blik, den skarpere Kritik, Reflexionen, der seer begge Modsætningernes relative Berettigelse, bliver mindre skikket til resolut og gjennemgribende Handling. I deres Ensidighed tørne nu disse Ideens Forkæmpere og Repræsentanter ofte haardt

¹⁾ Hegel X, 3, 529: Das ursprünglich Tragische besteht nun darin, dass innerhalb solcher Kollision beide Seiten des Gegensatzes für sich genommen Berechtigung haben, während sie anderer Seits dennoch den wahren positiven Gehalt ihres Zwecks und Charakters nur als Negation und Verletzung der anderen gleich berechtigten Macht durchzubringen im Stande sind und deshalb in ihrer Sittlichkeit und durch dieselbe ebensoschr in Schuld gerathen.

²⁾ Heiberg Perseus 1, 261: Den nye Idee har Ret, fordi den er Sandheden i en høiere Form; men den gamle har ogsaa Ret, fordi den engang eksisterer, og enhver eksisterende Idee har Ret til at værne om sin Existens.

imod hinanden. Da Ideen ifølge sit inderste Væsen er Virksomhed og skal udvikle sig, har det Nye, hvor det ikke er et falsk Skin eller et uægte Afkom af Ideen, væsentlig Ret mod det Ældre og kan oftest glæde sig ved vor Sympathi, hvad enten det seirer eller maa bukke under i en Kamp, hvori de første Rækker ofte maae falde og bryde sig paa det Bestaaendes faste Stilling som den bevægelige Bølge paa Klippen. Ofte gjør dog ogsaa det Nye sig skyldig i en Brøde og hjemfalder derved til Straf, naar det i Bevidstheden om sin absolute Ret og Følelsen af sin ungdommelige Friskhed gaer altfor lidenskabeligt, hensynsløst og uskaansomt tilværks og vrager eller kuld-kaster alle Former. Ofte maae derfor de, der i Sagens inderste Grund have Ret, gaae under, men den, der har Tro paa Ideen og Evne til et mere omfattende Overblik over Livet, taber derfor ikke Forvisningen om, at den høiere Styrelse vil sætte sin Villie igjennem, og at hverken den nye Idee absolut vil gaae tilgrunde under den ældres Seir, eller den ældre under den nyes, men at det Berettigede og Ægte i Parternes Strid vil blive optaget og bevaret i en høiere Enhed, og saaledes en Forsoning indtræde¹⁾. I Kunsten, der sammentrænger Alt i et overskueligt Brændpunkt, kan Ideens endelige Seir paa mange Maader stilles frem for Anskuelsen.

Det Ophoiedes Forhold til Subjektet.

Det Indtryk, som frembringes af det Ophoiede, hvor Ideen negerer Formen, er ikke saaledes som ved det

¹⁾ Hegel X, 3, 530: Das wahrhaft Substantielle, das zur Wirklichkeit zu gelangen hat, ist nicht der Kampf der Besonderheiten, sondern die Versöhnung. Was daher in dem tragischen Ausgange aufgehoben wird, ist nur die einseitige Besonderheit.

kampløse Skjønne, hvor disse Momenter gennemtrænge hinanden i Fred og Harmoni, en ren og rolig positiv Lyst, men en bevæget Følelse, en Frastøden og Tiltrækken, idet vort lavere Væsen nedtrykkes, men Aanden hæves høiere¹⁾. Slutningen paa denne Uro er dog Sjælens Oploftelse og Udvidelse i en Følelse af det med os Beslægtede i den ophøiede Gjenstand. Det Ophøiede i Naturen vækker i det første Øieblik en Følelse, der ligner Bedøvelse eller Frygt; vi nedtrykkes under Vægten af det Uhyre og Gigantiske, ligesom overvældede af det store Naturliv og slaæde til Jorden af de mægtige Kræfter. Men snart hæve vi os over det blot Passive i Indtrykket. Sjælen gjenvinder sin Kraft, udvides ved Beskuelsen af de storartede Naturscener og føler sig opløftet over Livets Smaaligheder²⁾. Det subjektiv Ophøiede og Storartede vækker efter Omstændighederne ifølge den Retning, som Villien har taget hos den mægtige Personlighed, Høiagtelse og Ærefrygt eller Forfærdelse og Medlidenhed. Disse

¹⁾ Om dette Punkt see Kants Kr. der Urth. § 23 og 27: Das Gefühl des Erhabenen ist eine Lust, welche nur indirekte entspringt, nämlich so, dass sie durch das Gefühl einer augenblicklichen Hemmung der Lebenskräfte und darauf sogleich folgenden desto stärkern Ergiessung derselben erzeugt wird. „Das Gefühl des Erhabenen“, siger Schiller, „ist ein gemischtes Gefühl. Es ist eine Zusammensetzung von Wehsein, das sich in seinem höchsten Grade als Schauer äussert, und von Frohsein, das bis zum Entzücken steigern kann.“

²⁾ Schellings Aesth. 464: Schwermlich möchte es in einem Zeitalter der Kleinlichkeit der Gesinnungen und Verkrüppelung des Sinns ein allgemeineres Mittel geben sich selbst davor zu bewahren und immer davon zu reinigen als diesen Verkehr mit der grossen Natur, schwermlich auch eine reinere Quelle grosser Gedanken und des heldennuthigen Entschlusses als die immer erneuerte Lust in der Anschauung des sinnlich Furchtbaren und Grossen.

Stemninger vende Blikket indad. Vi føle Menneskehedens Hjerter slaae i vort Bryst og de samme Kræfter røre sig i os selv, saa at vi vexlende blive os den menneskelige Naturs Uendelighed og dens Afmagt bevidste. Det Tragiske har et langt dybere Gehalt og griber derfor endnu mægtigere ind i Sjælen. Den tragiske Skræk og Medlidenhed gaaer ikke paa den enkelte personlige Kamp og Lidelse¹⁾, men

1) Solger Aesth. 97: Der Mensch kann in der Wirklichkeit an der Idee nur Theil haben, wenn er sie selbst mit in die Widersprüche der wirklichen Lebens aufnimmt. Das Bewusstsein dieses Zustandes veranlasst die Trauer, die sich nie auf die einzelne Person beziehen darf. Alles Mitleid, sofern darunter das nur durch Erscheinung des Leidens erregte Gefühl verstanden wird, ist der tragischen Kunst unwürdig (Vi ville sige: er overhovedet utragisk). Das Loos des Menschen überhaupt, dass er an dem Höchsten Theil hat und dennoch existiren muss, bringt das echt tragische Gefühl hervor. Der Mensch fühlt seine Nichtigkeit, wenn er die Idee darstellen will und dies nur in den Widersprüchen der Existenz vermag. Das Gebanntsein des Menschen in die Existenz also ist es, wodurch das tragische Gefühl erregt wird. Aber eben in diesem Gefühle liegt zugleich die höchste Erhebung. Wir wissen, dass unser Untergang nicht die Folge einer Zufälligkeit, sondern davon ist, dass die Existenz das Ewige, wozu wir bestimmt sind, nicht ertragen kann, dass mithin die Aufopferung selbst das höchste Zeugniss unserer höheren Bestimmung ist. Hegel X, 3, 531 om den tragiske Frygt og Medlidenhed: Was der Mensch wahrhaft zu fürchten hat, ist nicht die äussere Gewalt und deren Unterdrückung, sondern die sittliche Macht, die eine Bestimmung seiner eigenen freien Vernunft und zugleich das Ewige und Unverletzliche ist, das er, wenn er sich dagegen kehrt, gegen sich selber anruft. Wie die Furcht hat auch das Mitleiden zweierlei Gegenstände. Der erste betrifft die gewöhnliche Rührung: die Sympathie mit dem Unglück und Leiden Anderer, das als etwas Endliches und Negatives empfunden wird. Mit solchem Bedauern sind besonders die kleinstädtischen Weiber gleich bei der Hand — — Das wahrhafte Mitleiden ist die Sympathie mit der zugleich sittlichen Berechtigung des Leidenden, mit dem Affirmativen und Substantiellen, das in ihm vorhanden sein muss. Diese Art des Mitleidens können uns Lumpen und

det er Menneskehedens Smerte, det er Menneskets Vilkaar og Forhold til den hele sædelige Substants, det er Ideernes Kamp i deres Afsondring og Partikularisme, det er Tanken om Brøden og Synden i dens hele uendelige Betydning, der griber os og bringer os til at see ned i vor egen Sjæls Dybde. Men hvor der er Brud og Kamp, der ahue vi under den guddommelige Styrelse ogsaa en Forsoning; gennem Tidens Mørke og Forvirring see vi Ideen arbeide sig frem til Lys og Klarhed, og gennem Verdenskampens Forviklinger skimte vi en høiere Harmoni imellem de sædelige Magter, hvori de fra deres Adspjaltelse samle sig til en Enhed.

Det Komiske.

Det Ophæiede bestaaer altsaa i en Ophævelse af den rene Harmoni, Stilhed og Ro i det Skjønne, idet Ideen vil hæve sig ud over Phænomenet, hvortil det dog i Skjønhedens Rige er knyttet med uopløselige Baand, og ligesom peger paa noget Hlinsidigt, Noget, Phænomenet ikke kan naae og magte. Omvendt kan Phænomenet ville udelukke Ideen, Subjektiviteten og Tilfældigheden ville tilbagetrænge det Substantielle og fremtræde som et Hele for sig. Denne Momenternes indbyrdes Stilling, hvori det Enkelte og Underordnede vil anmasse sig det Almindeliges og Høieres Plads, og det Individuelle optræde mod Artens Lov, er

Schufte nicht einflößen — — Ein wahrhaft tragisches Leiden wird über die handelnden Individuen nur als Folge ihrer eigenen ebenso berechtigten als durch ihre Kollision schuldvollen That verhängt, für die sie auch mit ihrem ganzen Selbst einzustehen haben. Über den blossen Furcht und tragischen Sympathie steht deshalb das Gefühl der Versöhnung, das die Tragedie (das Tragische, sage vi) durch den Anblick der ewigen Gerechtigkeit gewährt etc.

Hæslighed¹⁾, som ikke blot er en Negation af det Skjønne, men en Modsætning dertil, hvorved vi ikke blot forblive Ilgegyldige, men føle Modbydelighed og Afsky. Det Hæslige er altsaa en Modsigelse, hvori Phænomenet oprører sig mod sin egen Idee, hvis forkerte Billede det dog ikke kan afkaste, ja vel endog vil optræde i Ideens Sted og anmasse sig at være det Skjønne²⁾. Alt hvad der forstyrrer Ideen ved vilkaarlige og uberettigede Tilfældigheder, hvad der stiller det Underordnede til Skue som væsentligt, hvad der tilintetgjør Harmoni og Frihed, Skjønhedens Grundbetingelser, kort alt det Uformelige og Forvirrede, Smaalige og Lave, endelig ogsaa det Onde selv er hæsligt. Spørgsmaalet bliver nu, i hvad Forhold det Hæslige staaer til det Æsthetiske, om det absolut og paa alle Punkter er udelukket derfra. At det aldrig som saadant, altsaa som enestaaende og selvstændigt kan optages i en

¹⁾ Det Hæslige har allerede Lessing behandlet i Hamb. Dramat. § 23—25. See ogsaa Weisses Syst. der Aest. I, 163—207. Især har Rosenkranz i sin Aesthetik der Häslichen fordybet sig i dette Begreb og med stor Flid og Lærdom undersøgt det i alle dets Retninger. Carriere 268: Das Häsliche ist die frivole Leugnung oder der heuchlerische Schein des Ideals. Solger Aesth. 101: Wenn die Idee in der That fehlt, und die blosse Erscheinung sich für das Wesentliche ausgiebt, dann erscheint das Häsliche. Das Häsliche ist eine Empörung gegen das Schöne, wie das Böse gegen das Gute, og 102: Es erscheint uns wie das Böse nur als Negation der Idee, die aber positiv wird, indem sie sich an die Stelle derselben setzen will. Ruge Vorschule Pag. 98: Die Häslichkeit und ihr Princip ist alle Erscheinung des Abfalls von der Idee, alle Erscheinung, in welcher der endliche Geist in seiner Auflehnung gegen seine Wahrheit, die absolute Idee, verharret, og Pag. 104: Das Häsliche nimmt sich selbst als den Geist in seiner Wahrheit und muss allenthalben, wo es gelten soll, für ein Anderes genommen werden, als es ist: es muss geradezu für schön genommen werden.

æsthetisk Anskuelse, er indlysende¹⁾, men derimod vil Tilstedeværelsen af noget enkelt Hæsligt vel kunne tilstedes, naar det som underordnet og partikulært slutter sig til Hovedbilledet og ligesom en Dissonants i Musikken behørig forberedes og opløses. En saadan Plads kan indrømmes det Hæslige, ikke saameget fordi det bidrager til at variere og stille Skjønheden i et klarere Lys (thi det Skjønne er saa rigt, at det i sig selv kan tilveiebringe Afvexling, saa selvstændigt, at det ikke trænger til det Hæslige som Folie, medens omvendt det Hæslige behøver det Skjønne²⁾ for at turde fremtræde), men snarere fordi det hører med til at fremstille et Livsbillede i dets Totalitet³⁾, og Skjønheden viser netop sin Magt ved at benytte og beherske et saadant modstræbende Element. Det Hæslige er, ligesom Løgnen og det Onde, et Affald fra Ideen,

1) Rosenkranz 39: Aesthetisch ist ein abstraktes Fixiren des Häßlichen unzulässig; denn aesthetisch muss es sich immer in das Schöne reflektiren, in welchem es die Bedingung seiner Existenz hat (fordi det er dets Negation). Ruge Vorsch. pag. 100: Was würde man sagen, wenn Raphael den Besessenen aus seiner Transfiguration ganz für sich und recht energisch gemalt hätte?

2) Ros. I. c.: Das Häßliche kann neben dem Schönen gleichsam unter seinem Patronat accidentell erscheinen. Jo større derfor Skjønheden er, des større tør ogsaa Hæsligheden være. Ros. 47—51.

3) Ros. I. c.: Sollen Natur und Geist nach ihrer ganzen dramatischen Tiefe zur Darstellung kommen, so darf das natürlich Häßliche, so darf das Böse und Teuflische nicht fehlen. Schelling Rede etc. Samtl. Værker 7, 308: In einer Ilias hat auch ein Thersites Raum, und was findet nicht alles in dem grossen Heldengedicht der Natur und der Geschichte Platz? Hier zählt der Einzelne kaum für selbst; das Ganze tritt an seine Stelle, und was für sich nicht schön wäre, wird es durch die Harmonie des Ganzen. Lessings Laocoon 23: Was der Dichter für sich selbst nicht nutzen kann, nutzt er als Ingredienz.

et forsvindende, sig selv opløsende Moment, en usand Tilværelse, der ikke har nogen Væsenhed, altsaa heller ingen æsthetisk Selvstændighed, men betragtet fra dette Standpunkt kan det heller ikke forstyrre eller tilintetgjøre det Skjønnes Magt i Naturen eller Kunsten. I det ligefrem Skjønne er Ideen og Phænomenet (og den dermed givne Tilfældighed) i fuldkommen Enhed, i det Ophøiede er Tilfældigheden ikke udelukket, men behersket og holdt i Ave ved Ideens Magt; i det Hæslige faaer enhver Art af Tilfældighed det frieste Spil. Men ligesom Hæsligheden kan tabe sin Karakter som saadan og komme ind under det Ophøiede (og altsaa finde Plads i det Skjønnes Omraade), naar det stiger til det Rædsfulde og viser sig som en frygtelig Kraft, saaledes ligger der paa den modsatte Side en Region, hvor Hæsligheden ligeledes kan fortabe sig eller omdanne sig til æsthetisk Betydning, og denne er det Komiske. Det Komiske kan da betragtes som voxet ud af det Hæsliges Grund, som en Gjenfødelse og Opreisning af det Hæsliges Fornedelse¹⁾. Det Hæslige er nemlig Phænomenets Oprør mod Ideen, dets Stræben efter at være et Hele for sig; men denne Strid og Stræben er naturligvis tom og resultatløs. Ideen hævder dog sin evige Ret, og i en stiltiende Modsigelse anerkjendes Ideens Magt af det Hæslige selv, der vil stille sig paa dens Plads. Phænomenet opfattet i denne sin Mod-

¹⁾ Ros. 53: Im Komischen ist ein Häsliches als Negation des Schönen mitgesetzt, die es jedoch wiederum negirt. Ruge Vorsch. 107 opfatter det Komiske som en Opreisning, som en Wiedergeburt aus der Trübung. Weisse System der Aesth. I, 210 kalder det Komiske die aufgehobene Häslichkeit oder die Wiederherstellung der Schönheit aus ihrer absoluten Negativität, welche die Häslichkeit ist.

sigelse, som det, der i al sin Enkelthed og Endelighed ¹⁾ forgjæves vil hævde sig en selvstændig Betydning og gjøre det Intetsigende til Noget, Skinnet til Væsen, bliver komisk. Bevidstheden om denne Forkerthed er tilstede hos det anskuende Subjekt, og, da Tænkning og Besindelse er Aandens egentlige Væsen, maa en saadan Bevidsthed, idet Mindste som Anlæg og Mulighed, ogsaa kunne findes hos eller i al Fald underlægges det anskuende Subjekt selv, for at Duplicitetens Urimelighed kan blive fuldkommen. Dette Spil, denne Modsigelse ²⁾, denne frugtesløse og sig

¹⁾ Ros. 7: Das Hässliche befreit sich in dieser Bewegung von seiner hybriden, selbstischen Natur. Es gesteht seine Ohnmacht ein und wird komisch. Alles Komische begreift ein Moment in sich, welches sich gegen das reine, einfache Ideal negativ verhält, aber diese Negation wird in ihm zum Schein, zum Nichts heruntergesetzt. Og pag. 9: Das Schöne schliesst das Hässliche von sich aus, das Komische dagegen fraternisirt mit dem Hässlichen, nimmt ihm aber zugleich das Abstossende dadurch, dass es dem Schönen gegenüber seine Relativität und Nullität erkennen lässt.

²⁾ Kjerkegaard Afsluttende uvidenskabeligt Efterskrift pag. 394: Det Komiske er tilstede i ethvert Livsstadium; thi hvor der er Liv, er der Modsigelse, og hvor der er Modsigelse, er det Komiske tilstede. Dette paavises i Anm. ved en Række Exempler. Schleiermachers Aesth. 195 sætter det Komiskes Væsen (han taler om det Komiske som Kunst) i at bringe Modsætningen mellem det Virkelige (altsaa det Subjektive, Individuelle med al dets Tilfældighed) og det, som derved egentlig skal repræsenteres (altsaa Ideen) til Anskuelse ved en fri Produktion. Han tilføjer: Iedoch diese freie Produktivität lässt sich gar nicht denken, ohne dass dasjenige, wovon die Abweichung in der Wirklichkeit bemerklich gemacht werden soll, demjenigen, der in der freien Produktivität begriffen ist, vollkommen klar sei. Daher erscheint die komische Kunst ihrem Werthe nach der idealen vollkommen coordinirt, nur dass sie ganz und gar in der Beziehung auf das Wirkliche versirt. Det Komiske forudsætter altsaa Bevidstheden om og Erkjendelsen af det Ideale og Uendelige.

selv ophævende Bestræbelse for at udelukke Ideen og at sætte det Tilfældige og Subjektive i det Substantielles Sted bliver Gjenstand for Latteren. Det Komiske er da stillet ligeoverfor det Ophøiede som dets Negation og Antipode¹⁾. I det Ophøiede stræber Ideen som den uendelige Magt at overflyve Phænomenet, men bliver dog bunden dertil. I det Komiske søger Phænomenet som det Lavere og Underordnede ved en egenmægtig Fremtræden at hævde sin Betydning mod Ideen; men netop denne tomme, intetsigende og afmægtige Stræben bliver latterlig.

Fortsat Udvikling af det Komiskes Natur. Positionen eller det Ophøiede som Element i det Komiske.

Da det Komiske er en Negation af det Ophøiede, maa det træde i en vis Forbindelse med dette. Dog maae vi herved bemærke, at Meget, som i sig selv ikke vilde kunne kaldes ophøiet, under Modsætning og Relativitet kan optræde som saadant, nemlig Alt, hvad der vækker nogen-
 somhelst Forventning eller Spænding og træder frem med nogen Fordring, endog blot den, som ethvert fornuftigt og bevidst Væsens Natur stiller til det Indre og Ydre. Derimod bortfalder paa den anden Side det i Tid og Rum Ophøiede, altsaa den uorganiske Natur, og ligeledes det vegetative Liv, som ikke kan falde ind under den komiske Proces, fordi det staaer for lavt, fordi der her mangler det i det Komiske nødvendige Tilknytningspunkt til en hos Ob-

¹⁾ Jean Paul Vorsch. der Aesth. 137: Der Erbfeind des Erhabenen ist das Lächerliche. Weisse Aesth. I, 212: Jenes Lügenstrafen einer angemassen Hoheit, in welchem alle Komik besteht. Derfor ligger ogsaa det Ophøiede saa nær ved det Komiske og gaaer saa let over dertil; thi det forfeilede Ophøiede er det Komiske.

jektet virkelig eller dog tænkelig Bevidsthed. I det dyriske Liv træder det Komiske noget mere frem; thi under det sjælelige Livs højere Udvikling ligger det nærmere at opfatte Livsyttringerne som bevidste eller underlægge dem sin egen subjektive Bevidsthed. Vi kunne saaledes tillægge visse Dyr, fornemmelig de klogere, en Plan, som mislykkes, en Lyst til Efterligning af hvad der staaer over den dyriske Natur, en Stræben efter en vis Alvor og ydre Værdighed, som ikke opnaaes, og andet lignende. Dog er det egentlig først hos Mennesket ¹⁾, at det Komiske træder frem i sin Sandhed. Her viser det sig allerede i det Ydre, naar Naturen, der vilde danne et til et bevidst Fornuftvæsen passende Legeme, paa en eller anden Maade har forfeilet sin Hensigt, f. Ex. ved at lade en enkelt Del som Næsen eller Maven ²⁾ ligesom emancipere sig og naae en uforholdsmæssig Udvikling, saa at disse Legemsdele synes at ville føre en autonomisk Tilværelse. Hertil knytter nu Phantasien let Forestillingen om tilsvarende ethiske Modsigelser, til Næsen Tanken om Nysgjerrighed eller Hovmod eller Vigtighed, til Maven om umaadelig Spiselyst. Ogsaa Mangel paa Udvikling af visse Dele af Organismen, f. Ex. for lidt Næse, for korte Arme eller Been, kan medføre det Komiske under lignende Medvirkning af Phantasien Forestillinger; fremdeles uvilkaarlige, deres Hensigt forfeilende Bevægelser, Mangel paa Magt over Benene, saa

¹⁾ Schleiermacher Aesth. 192: Betrachten wir nun aber den eigentlichen Gehalt des Komischen näher, so werden wir sagen müssen, es versirt doch wesentlich im Gebiet der menschlichen Dingen, dagegen im Gebiet der Naturformen verschwindet es zu einem Minimum.

²⁾ Rosenkranz: Der dicke Bauch, der so boshaft den Dichtern das Aetherische, den Priestern das Geistliche nimmt.

at disse paa egen Haand synes at ville bestemme Bevægelsens Maal. Ogsaa her indtræder en Overførelse fra det Legemlige til aandelige Svagheder, aandelig Vaklen og Usikkerhed. I alt dette er der Modsigelse, og i Modsigelsen har det Komiske sit rette Hjem. En høiere Komik indtræder dog først ved Negationen af det Ophøiede hos det bevidste Subjekt. Her viser den sig, naar det Selvbevidste afbrydes af det Ubevidste, Ufri, blot Naturlige eller Instinktmæssige, som findes i eller udenfor Subjektet, f. Ex. en Nysen eller en anden synlig eller hørilig Naturvirkning i et høitideligt Øieblik, Stammen i en begejstret Tale, Hukommelsens Glippen under et høitflyvende Foredrag, der giver sig Mine af at være det frie og levende Ord. Hertil kunne vi ogsaa regne det Naive, forsaavidt vi derved forstaae den ureflekterede uskyldige Natur¹⁾, der ofte kan have noget elskværdigt Komisk i sin uventede Fremtræden mod Forfinelsens, Anstandens eller den selskabelige Konvenientses faste og bydende, men ofte aandløse Former. Disse Træk af det Komiske gaae dog nærmest ud paa Personlighedens ydre Fremtræden. Betragte vi nu dens egentlige Væsen og Virksomhed, da kan det Ophøiede i Tænkningen eller den theoretiske Aand komme i et komisk Lys ved Indblandingen af det Tilfældige og Ubevidste. Den lærde og tænkende Mands Ubehjælpelighed, Keitethed og Mangel paa Sands for det Praktiske, hans falske Opfattelse af de virkelige Livsforhold²⁾ og konventionelle Love,

¹⁾ Man laecht, siger Kant, über die Einfalt, die es nicht versteht sich zu vorstellen.

²⁾ Som Erasmus Montanus, der bliver mere latterlig ved sin falske Opfattelse af de praktiske Forhold, end Degnen, Ridefogeden og de øvrige Personer ved deres falske Opfattelse af de theoretiske Sandheder.

hans Distraktion, hans Paastaaelighed, hans Stræben efter at gjennebrænge Alt med en Reflexion, der umuliggjør al Handling¹⁾, er af komisk Virkning. Et endnu rigere Stof har det Komiske i den praktiske Aands Sphære. Villiens Væsen er Frihed, og en Nedsynken i Naturnødvendighedens, Ubevidsthedens og Ufrihedens Rige fremkalder derfor den komiske Modsigelse. Hvor f. Ex. Villien er tilstede, maa-skee endog som heftig Lidenskabelighed, medens Hænderne og Fødderne eller Tungen ere afmægtige eller — som vi pleie at sige, idet vi under den komiske Opfattelse tillægge disse Organer en selvstændig Bevidsthed — nægte deres Tjeneste, som hos den Drukne²⁾, der fremkaldes den komiske Brydning og Modsigelse, idet de tvende Magter, den bevidste og den ubevidste, synes at stride om Herredømmet, eller — som Phantasien ogsaa kan forme det — idet en drillende Naturaand synes at drive sit Spil med Mennesket. Ved Lidenskabens ubevidste Naturmagt bliver Mennesket ofte komisk, især naar dens Styrke staaer i Modsigelse med de naturlige Midler³⁾ til dens Udtryk (heftig Vrede hos Folk med dvergagtige Legemer eller pibende Stemmer) eller med dens Aarsags Betydning (Raseri over Bagateller). Ogsaa slemme Vaner, Griller, Kapricer, ja Feil og Laster — som ikke ved det Farlige eller Fordærvelige komme

¹⁾ Den ypperlige gamle Licentiat i Studentens Eventyr af Poul Møller.

²⁾ Saalænge Drukkenskabens er Frihedens Kamp med Naturmagten, kan den være komisk, men naaer den det Punkt, hvor Friheden aldeles bukker under for Naturmagten, bliver den hæsli og modbydelig.

³⁾ Misforhold mellem Midler og Øiemed, Anvendelsen af for store, for smaa og forkerte Midler fremkalde overhovedet ofte den komiske Modsigelse.

ind under et andet Synspunkt — kort alle de Udartelser, hvori det Lave, Smaalige, blot Naturlige og Instinktmæssige faaer Overhaand over en i sig selv fornuftig Tendents, f. Ex. Nysgjerrighed, Snakkelyst, Pedanteri, Spiselyst, Forfængelighed, Gjerrighed, Praleri, Kujoneri, Selvklogskab, Stundesløshed, Ustadighed, Uselvstændighed, Adelstolthed (især forenet med Mangel paa ydre eller indre Adkomster, som Dumhed, personlig Ubetydelighed, Fattigdom, o. s. v.) fremkalde den komiske Brydning. Den slette Villie er i sig selv ikke komisk. Dog kan Forbryderen være en personlig Humorist, en vittig Daare, der seer sin egen Syndighed i et komisk Lys (Falstaf, Jeppe paa Bjerget¹⁾), og seet i den sædelige Verdensordens ironiske Belysning kan det fuldendte Ondskab vise sig i et komisk Skjær, i en dum Djævels Skikkelse. Men ogsaa det Gode kan blive komisk ved det Tilfældige og Ufri, som slutter sig til dets Væsen og Virksomhed inden- eller udenfra²⁾, ja selv det Hellege og Ærværdige kan ved visse Svagheder og Modsigelser i Forestillingerne eller Fremtrædelsesformerne eller ved ydre Forstyrrelser blive Gjenstand for komisk Opfattelse, om denne end trykkes ved Bevidstheden om, at den komiske Forstyrrelse her ikke er paa sin Plads, og at den Anskuende f.

¹⁾ See Hauchs fortrinlige Udvikling af Jeppe's Karakter i æsth. Rec. og Afh. Pag. 301.

²⁾ Naar Skoledrenge i visse Læretimer tillade sig alskens Uordener og Spilopper, saa er det tildels det Komiske i Situationen, som frister dem dertil. Det Ophøiede, som bryder sig paa Modstanden, er den Alvor og Værdighed, som Undervisningens Natur fører med sig. Læreren, der har tabt Toilerne, kommer i samme Stilling som den daarlige Rytter (see den følgende §). Det relativ Ubevidste seirer over det Bevidste, og heri ligger den komiske Modsigelse.

Ex. ved en kirkelig Handling er tilstede som religiøs og slet ikke som æsthetisk Person.

Fortsættelse. Forholdet mellem det Tragiske og Komiske.

Efter at have betragtet det Ophøiede baade som tragisk og som Element i det Komiske, ville vi nu nærmere kunne belyse Modsætningen af den tragiske og den komiske Handling. Det Tragiske holder det Subjektive og Tilfældige i Aie under den sædelige Sammenhængs strenge Lov. Det Komiske giver Tilfældigheden ¹⁾, baade den ydre eller Omstændighedernes og den indre eller Subjektivitetens Tilfældighed, et langt friere Spil ²⁾. Under denne Tilfældighedens berettigede Indflydelse kommer det komiske Subjekt i Forhold til den sædelige Verdensorden, der gjør sig gjældende i al Handling. Medens nu den tragiske Helt er

¹⁾ Hegel X, 3, 527 efterat have paavist det ethiske Moment som væsenligt i al Handling tilføier: Die bestimmte Art aber, in welcher diese Wirksamkeit zur Anschauung kommt, erhält eine unterschiedene, ja entgegengesetzte Gestalt, jenachdem in den Individuen, Handlungen, Konflikten die Seite des Substantiellen, oder umgekehrt die Seite subjektiver Willkühr, Thorheit und Verkehrtheit als die bestimmende Form festgehalten ist. Han taler her, som sædvanlig, om Tragedie og Komedie, men det har en videre Udstrækning.

²⁾ Carriere 269: Das Tragische ist erhaben; in ihm tritt die Nothwendigkeit sichtbar hervor etc. see Pag. 85. In der Komoedie (∴ im Komischen) dagegen ist die Nothwendigkeit der verborgene Gott, der Schein und Willkühr gewähren, ja einen scheinbaren Sieg über die Idee feiern lässt; gelöst vom Gesetz und seinem Ernste wird das Leben ein Spiel, ein Spiel der Zufälligkeiten in der Aussenwelt, der Grillen und Launen in der Innenwelt. Hegel X, 3, 527: In der Komoedie (im Komischen) macht sich die Subjektivität im Wollen und im Handeln sowie die äussere Zufälligkeit zum Meister aller Verhältnisse und Zwecke.

den virkelige, om end ensidige og i al sin Storhed svage, er den komiske den indbildte og selvgjorte Repræsentant for de ethiske Magter. Ved den forkerte og mislykkede Repræsentation lægger han sin Svaghed for Dagen og kommer derved ind under en objektiv Ironi, lig den, der findes i det Tragiske, hvor ogsaa Individets Ringhed og Ubetydelighed mod Ideen kommer til Anskuelse. Saaledes ere da det Komiske og Tragiske beslægtede ¹⁾). Men under denne Lighed skjuler der sig en betydelig Forskjel. Det Tragiske er væsentlig af ethisk Natur og støtter sig paa Modsætningen af Godt og Ondt, det Komiske, som betegner et høiere Trin af Bevidstheden, er væsentlig af metaphysisk Natur og bevæger sig i Modsætningen mellem Skin og Væsen. Medens den tragiske Helt kæmper for en sædelig Idee, men ensidigt, og derved kommer ind under Brøden, griber det komiske Subjekt efter et Skin istedenfor Væsenet, vil op-høie det Væsenløse til noget Substantielt og bliver derved Gjenstand for Latter. I det Komiske fremhæves derfor Ideens Forstyrrelse ikke som egentlig Synd eller Brøde; det Usædelige accentueres ikke som saadant. Det er det Smaalige, ikke det Storartede i Forbrydelsen, der kommer tilsyne; det er mere det Modsigende og Forkerte, det Trivielle og Aandløse, det Dumme og Kortsynede ²⁾ end

¹⁾ Kjerkegaard Afsluttende uvid. Efterskrift Pag 394: Det Tragiske og det Komiske er det Samme, forsaavidt begge er Modsigelsen, men det Tragiske er den lidende Modsigelse, det Komiske den smerteløse Modsigelse, og 397: Den komiske Opfattelse frembringer Modsigelsen eller lader den blive aabenbar ved at have Udveien in mente; derfor er Modsigelsen smertelos. Den tragiske Opfattelse seer Modsigelsen og fortvivler over Udveien.

²⁾ Saaledes har f. Ex. Verdenskampen mellem det Gamle og Nye, som vi ovenfor have seet, overhovedet en alvorlig, ofte tragisk Karakter, men den kan ogsaa frembyde en komisk Side, naar

det egentlig Onde, der drages for Lyset. Paa Grund heraf kunne Følgerne af den komiske Akt heller ikke blive et uendeligt Onde eller en stor ydre Ulykke, men vel en mindre og forbigaaende, en Mislykken af Foretagendet, en legemlig Tugtelse, et feilslaget Haab, en Blottelse, Forlegenhed eller Beskjæmmelse. Medens det Tragiske oftest endog kræver Heltens Undergang, ville meget alvorlige Følger af Handlingen aldeles ophæve det Komiske. En ubehjælpssom og keitet Rytter, som tilsidst falder af Hesten, kan være meget komisk, fordi det rette Forhold her vendes om, idet Dyret, det Ubevidste og af Naturen Slaviske, bliver Herre over det Bevidste. Doppelt komisk bliver det, naar Rytteren endog vilde gjøre Effekt og vise sig fra en glimrende Side. Et dygtigt Puf fortjener han vel, og en saadan Straf forhøier end mere den komiske Virkning, men brækker han Halsen eller blot Armen eller Benet, er det Komiske pludselig sporløst forsvundet. Endelig kræver det Tragiske en Forsoning, en Udsigt i det Fjerne til Ideens endelige Seir. Ogsaa i det Komiske skeer Ideen sin Ret, men Forsoningen ligger i det Nærværende, i den Forvisning, at Ideen dog aldrig forlader Tilværelsen selv i dennes mest forvirrede og modstræbende Skikkelser¹⁾, og at det

man accentuerer det Tankeløse, Forkerte og Ufri, der knytter sig til begge Parternes Strid, den dumme pedantiske Stivhed paa den ene Side, den travle tankeløse Vigtighed, den egoistiske og forfængelige Iver paa den anden. Som Exempler kunne vi anføre Don Quixote, den svundne Riddertids utrættelige Forkæmper, og Erasmus Montanus, den nye Oplysnings ensidige Forsvarer, der vel har Ret i sine enkelte videnskabelige Paa-stande, men i det Væsentlige dog Uret paa Grund af sin Stivhed, Uskaansomhed og Indbildskhed. See Heiberg i en Anmeldelse af Schaldemoses Oversættelse af Don Quixote Pr. Skr. V, 74—76.

¹⁾ Solger 105: Das Komische entsteht daraus, dass wir in der gesamten menschlichen Natur und in allen ihren Widersprüchen

Substantielle dog altid bliver den sande Basis under Subjektivitetens og Tilfældighedens frieste Spil. Deraf ogsaa den Glæde og Velbehagelighed, som er væsentlig tilstede i alt det ægte Komiske ¹).

Negationen eller det Lave som Element i det Komiske.

Mod den relative Høihed, der er et Element i det Komiske og betegner et eller andet Standpunkt af Ideen, stiller sig som Modsætning det Lave, det relativ Ideeløse α : det begrænsede Phænomen i sin Enkelthed og Endelighed med alle de derved klæbende ydre og indre Tilfældigheder, med al sin Ubevidsthed og Ufrihed. Da det Høie og Lave ere Forholdsbegreber, kan den høiere Idee naturligvis ogsaa bære en høiere Kontrast. Dog behøver Afstanden ikke at indskrænke sig inden saa snævre Grændser; mod den betydeligste Høihed kan stilles den laveste, groveste, mest cyniske Modsætning, ja en kraftig, droi og ugenert Naturalighed, en Blottelse af det menneskelige Væsens Naturside, (der ellers enten er æsthetisk indifferent og udenfor Skjøn-

dennoch immer die Idee finden. Dies Gefühl, dass die Idee in der Existenz bleibt, und wir nie ganz von ihr verlassen sind, macht uns froh und glücklich, *ibid.* 104: Auch im Komischen zeigt sich ein Widerspruch zwischen Idee und Wirklichkeit, mit welchem aber zugleich eine Beruhigung verbunden ist und zwar die umgekehrte wie beim Tragischen, bestehend in der Wahrnehmung, dass alles doch zuletzt gemeine Existenz (Negation af det Ophøiede), und auch in dieser überall die Idee (mindre rigtig tilføiet: des Schönen) gegenwärtig ist, dass wir mithin in unserer Zeitlichkeit doch immer im Schönen (rettere: in der Idee) leben.

¹) Eller med Hegel X, 3, 524: Die Seligkeit und Wohlgeit der Subjektivität. Dette er det, som Holberg kalder *festivitas*, *Gayeté*. See Just Justesens Betænkning over Komedier. Udv. Skr. 1ste Bd. S. XXIII. Rahbeks Udg.

heden eller, forsaavidt det viser Mennesket i dets laveste Naturafhængighed, endog hæsleg) kan i det Komiske under visse Betingelser endog være af god Virkning, som saaitid hos Aristophanes, Plautus, Holberg. Det Lave, som stiller sig mod det Ophoiede, kan enten ligge i ydre Tilfældigheder, som det ophoiede Subjekt ikke kan forudsee eller forebygge, eller i en indre Tilfældighed, som Mangel paa Besindelse, Tankeløshed eller hvilkensomhelst anden af den menneskelige Naturs Svagheder og Ufriheder.

Det Høie og det Lave slutte sig sammen til en komisk
Enhed.

Disse Modsætninger, opfattede i et og samme æstetiske Blik, hvorved det Ophoiede røber sin Svaghed og Begrænsning, frembringe det Komiske. Men Modsætningerne maae ikke indtræde successive; de maae gaae pludseligt og umiddelbart over i hinanden, saa at det Lave hos det samme Subjekt spiller med i det Ophoiede, og det Ophoiede i det Lave. Da først er Modsigelsen og den komiske Duplicitet ægte¹⁾. Men i sin fulde Styrke træder Urimeligheden først frem, naar den viser sig som Selvbevidsthedens Modsigelse, saa at Subjektet paa én Gang optræder som bevidst om sin Høihed og ubevidst om det Lave, der klæber derved, ja endnu mere, bevidst og ubevidst i samme Punkt, nemlig Høihedens Forstyrrelse ved det Lave. Dog er Selvbevidstheden hos det anskuende Subjekt i Virkeligheden ikke saa udstrakt, men den suppleres og laanes af det anskuende Subjekts Selvbevidsthed²⁾, et

¹⁾ Jean Paul Vorschule d. A. § 28. Lessings Laocoon § 23.

²⁾ Dette er især oplyst af Jean Paul Vorschule p. 145 om Sancho Pansa paa Muren: Wir leihen seinem Bestreben unsere Einsicht

Laan, der saa meget lettere kan skee, som Selvbevidsthed dog er Aandens egentlige Væsen; denne er hos det komiske Subjekt kun fordunklet, saa at vi altsaa blot behøve at restituere den normale Tilstand, ligesom vi afviske det Støv, der bedækker en blank Gjenstand. Tilskueren føler naturligvis, at det er et Laan, han gjør. Dog gjør han det og sætter saaledes ogsaa sig selv som bevidst og ubevidst paa én Gang. Naar vi f. Ex. see en Kujon ængstlig skjule sig for en Fare, som i Virkeligheden ikke finder Sted, saa mere vi os over ham, idet vi laane ham vor egen Bevidsthed, og udlee ham som en Nar, skjøndt vi dog egentlig nok vide, at han er ubevidst om, at Faren er uvirkelig. See vi en Person, der er opblæst af indbildte Fortjenester og paa en pralende Maade udtrykker denne Stemning, saa lee vi af ham, skjøndt vi egentlig nok forstaae, at han er underkastet et Selvbedrag og altsaa blot udtaler sin Overbevisning. Vi komme altsaa til den ægte komiske Modsigelse, idet vi underskyde ham vor egen Bevidsthed under den Forudsætning, at han dog selv maatte kunne komme til en saadan Erkjendelse. Hvor enhver Tanke om en saadan Bevidstheds mulige Vækkelse maa forsvinde, der ophører ogsaa det Komiske. Afsindige ere

und Ansicht und erzeugen durch einen solchen Widerspruch die unendliche Ungereimtheit; zu dieser Übertragung wird unsere Phantasie, die hier wie bei dem Erhabenen der Mittler zwischen Innern und Äusseren ist, ebenfalls wie bei dem Erhabenen nur durch die sinnliche Anschaulichkeit des Irrthums vermocht. Unser Selbst-Trug, womit wir dem fremden Bestreben eine entgegengesetzte Kenntniss unterlegen, macht es eben zu einem Minimum des Verstandes, zu jenem angeschauten Unverstande, worüber wir lachen, so dass also das Komische wie das Erhabene nie im Objekte wohnt, sondern im Subjekte. Det samme Punkt er videre udviklet af Ruge.

ikke komiske, ligesaa lidet som Alderdomssvage, Syge eller de, der ere berøvede Sandsernes Brug, medens derimod en uklar eller usikker Brug af Bevidsthed og Sandser nok kan lade Plads for den komiske Opfattelse. At den Gale, Blinde eller Døve falder eller støder sig, er ikke komisk; men vel at den, som er distrahit, sandsesløs eller drukken, kommer i saadanne Inkonvenientser, ligesom ogsaa den Tunghoriges Misforstaaelser eller den Kortsynedes Forvexlinger kunne blive komiske, fordi Selvbevidsthed og Selvvirksomhed dog til en vis Grad kunne forudsættes. — Det er altsaa dette modsigende Spil mellem det Bevidste og Ubevidste, det Frie og Ufrie, det Høie og Lave, der fremkalder den komiske Duplicitet og Forkerthed. Kommer nu Forstyrrelsen fra det anskuede Subjekts eget Indre (som en Selvskuffelse, en Indbildning, en Misforstaaelse eller falsk Opfattelse), saa falder Laanet let; thi da Bevidsthed, som ovenfor sagt, er Menneskets sande Væsen, saa ligger det nær at tillægge det anskuede Subjekt en dunkel Følelse af den rette Sammenhæng, en Blanding, en Sammensmelten af det Bevidste og Ubevidste, som vi saa ofte træffe i Livet. Kommer derimod den komiske Forstyrrelse udenfra, fra et Tilfælde, saa leder den naturlige Drift til at finde Bevidsthed overalt og den i Phantasien levende Tendents til Personifikation Tilskueren til i selve Tilfældet at see noget Planmæssigt og Bevidst. Deraf Tanken om gjækkende og drillende Naturaander; deraf den heftige og ved hyppigere Gjentakelse ligefrem personificerende komiske Forbittrelse mod den Gjenstand, hvorpaa man støder sig, eller som paa en eller anden Maade træder En hindrende i Veien; ja det er ikke blot ydre Tilfældigheder, men endog Yttringer af det Ufrie og Ubevidste hos os selv, som Glemsonhed, Distraktion, Tankeløshed, der kan synes os som

Virkninger af en udvortes Magt, og overhovedet, da Menneskets egentlige Grundvæsen er Selvbevidsthed, Besindelse, Sædelighed, Frihed, saa er Phantasien tilboielig til at tænke sig alle Yttringer af Ufrihed, Lidenskab og Daarskab som Indvirkninger udenfra, tragisk som en ond Aands, komisk som et drillende og spottende, men godmodigt Væsens Indflydelse. Udføres endelig den komiske Forstyrrelse efter bevidste Væsners aftalte Plan (som i Holbergs Jeppe paa Bjerget eller i den politiske Kandestøber), saa behøves der med Hensyn til det forstyrrende Moment intet Laan, men et Skin af Bevidsthed falder dog altid paa det komiske Subjekt, der maatte kunne være paa sin Post og tage sig iagt for sine Fjender.

Det er af det Foregaaende indlysende, hvor stor en Del det anskuende Subjekt har i den komiske Akt, hvor Meget han maa tilføie af sit Eget, og hvorledes altsaa begge Subjekter (det anskuende og det anskuede) kunne siges at forene sig til én Personlighed under den komiske Opfattelse. Det Komiske kan derfor i endnu høiere Grad end de andre Former af det Skjønne siges at være af subjektiv Natur¹⁾. Det, der bliver Gjenstand for Latteren, er altid, hvadsomhelst det end i det Enkelte gaaer ud paa, Ideens Forhold til den reale Existents i al dens Enkelthed, Tilfældighed, Ubevidsthed og Ufrihed, det er Aandens Begreb og dens empiriske Tilværelsesformer eller, som Schleiermacher siger, Modsætningen mellem det Virkelige og det, der egentlig derved skal repræsenteres. Hvor der findes Modsigelse i denne Retning, hvor Skindet vil være Væsenet, hvor det isolerede Phænomen vil træde i Ideens Plads, der

¹⁾ Carriere 271: Nichts ist an sich komisch oder lächerlich, sondern wird es erst im auffassenden Subjekt; erst der Geist macht es dazu.

er Stof til Komik og gjensidig Latter. Den Visere og Friere kan lee af de Andre som Daarer, men selv atter ved en ubeseiret Rest af Ufrihed i en enkelt Retning stille sig blot for Daarens Latter, og fra et høiere Standpunkt kan den hele menneskelige Tilværelse og Virksomhed, der er saa gennemtrængt af Tilfældighed, Ufrihed og Modsigelse, vise sig i et komisk Lys¹⁾. Men dette høiere metaphysiske Standpunkt vil ikke, saaledes som det rent ethiske Standpunkt i det Tragiske, domme og ophæve af Enkelthed og Indskrænkning, men meget mere opfatte den som noget inden visse Grændser Gjældende og Berettiget, som Noget, der i al sin Skrøbelighed dog har sin Betydning og bærer Ideen i sig²⁾. Deraf det Godmodige og Forsonende, det Glade og Veltilfredse, der ledsager den ægte Komik; deraf ogsaa den uendelige Frihed, hvormed Subjektiviteten i det Komiske bevæger sig, idet den kalder alt det Ophøiede, Alt hvad der vil gaac ud over sin Grændse, for sin Domstol. Ifølge denne Subjektivitetens væsentlige Ret og Betydning paa dette Gebet ville det Komiskes forskjellige Former nærmest beroe paa det Forhold, hvori denne stiller sig til sit Objekt, om den nemlig umiddelbart og relativ ubevidst gaaer op i dette, eller med Reflexion stiller sig udenfor det, eller endelig gennemreflekteret atter med bevidst Inderlighed gaaer ind i Objektiviteten.

Det objektiv Komiske eller Burleske. Lune.

Objektiv fremtræder den komiske Proces, naar det lystige Lune ligesom hengiver sig eller gaaer op i sit Ob-

¹⁾ Carriere 371: Für ein göttliches Auge wird unser ganzes irdisches Treiben eine grosse Komoedie sein.

²⁾ Det er dette, som Kjerkegaard i afsl. uvid. Efterskrift pag. 394 kalder at have Udveien in mente.

jekt, medens det giver sig Luft i den kaadeste Overgivenhed og den trangløseste sandselige Umiddelbarhed, saaledes som vi saa ofte see i Folkelivet og i de burleske Kunstfremstillinger med deres Pryglescener, legemlige Sammenstød, Fald, Pukler, Maver, ugenerte Naturligheder o. s. v. Men selv hvor det Burleske ikke fremtræder med den ubundne Sandselighed som i den egentlige Farce eller i Folkelivets Lystighed, har det altid noget Umiddelbart og Frit, Djærvt og Ugenert i sit Væsen og kan som saadant modsættes den finere, mere reflekterte Komik. Saaledes finde vi f. Ex. ofte hos Holberg ¹⁾ et burlesk Element, som viser sig i en ubunden Handling, dristige og usædvanlige Situationer, massive og drøie Indfald. Det Ophøiede, som fra dette Standpunkt negeres af det Komiske, er især noget Saadant, hvori Bevidstheden ogsaa spiller en underordnet Rolle, f. Ex. Lidenskabens, Anstandens eller den legemlige Skjönheds Sphære, men ogsaa høiere Sphærer i deres ydre Fremtrædelsesformer. Modstanden, hvorpaa dette Ophøiede bryder sig, kommer da især udenfra, men dog ogsaa fra det indre Livs lavere Regioner. Den hentes ikke sjelden fra Tilværelsens grovere og mere cyniske Former, ved hvilke der undertiden dvæles med en stor Uforbeholdenhed. Det Sandselige vil her gjælde i sin ubundne Frihed og umiddelbare Nøgenhed; det vil ingenlunde tilhylles eller dækkes ved det Yndige og Gratjose ²⁾. Dog dvæler det Burleske ikke med Vellyst ved det Cyniske for dettes egen Skyld ³⁾; det tager det med til sin Hen-

¹⁾ See Heiberg om Vaudevillen Pr. Skr. VI, 72—78.

²⁾ See Rötchers Aristophanes 6te Kap. Sinnlichkeit der attischen Komoedie.

³⁾ Ruge Pag. 195: Die Laune in ihrer Unbefangenheit schrickt vor keiner Abweichung der Erscheinung zurück, und der Cynismus

sigt og giver det kun Værd som Middel, som Opposition og Negation. Ogsaa ad denne Vei frigjør det Komiske. Det viser os vor Natursides Lavhed og Smudsighed, men dog som hørende til og uadskillelig fra vort Væsen. Det kæmper for den rene og frie Naturs Ret og opponerer mod al indbildt Aandelighed og blaseret Oversandselighed, mod al paatagen Vigtighed og Værdighed, mod forkert Dannelse, Forfinelse, falsk Delikatesse, kort mod al det Unaturlige, Fordreiede og Fordringsfulde, der paa saa mange Maader klæber ved Kulturlivet. Det Burleske er folkeligt, gemytligt og lystigt, djærvt, ja grovt, men uden saarende Bitterhed. Paa Grund af det Ubevidste og Umiddelbare, der svæver derover, kan det fra et høiere Standpunkt af Bevidstheden betegnes som naivt. I Virkeligheden forekommer det ofte blandet med andre Arter af det Komiske.

Det subjektiv Komiske. Vittighed og Ironi ¹⁾.

Istedenfor det Naive, Ubevidste og Umiddelbare, der ledsager den komiske Akt i det Burleske, indtræder i Vit-

wie die Zote, mit denen sie sich ohne Weiteres gemein macht, sind ihr nicht dieses Gemeine als solches, sondern das sich aufhebende, wie denn auch in Shakespeares und Rabelais' Zoten und Derbheiten sicher keine Seele versumpft ist. Det Burleske er paa Grund af sin ufordulgte Ligefremhed ofte uretfærdigt angrebet af en fornem og aandløs Finhed, som ofte overseer en virkelig, men bedre maskeret Usædelighed. See derom Heibergs Afhandl. om Vaudevillen. Ruge 196: Es ist kein geringer Mangel an Bildung, wenn die Burleske als eine Gemeinheit zurückgewiesen, und der dezente wollüstige Ausdruck in Schutz genommen wird.

¹⁾ Om Vittigheden og Ironien har Jean Paul i sin Vorschule der Aesthetik sagt meget Træffende og Sindrigt.

tigheden¹⁾ en høiere Bevidsthed og Reflexion, der paa sin Vis behandler det komiske Stof. Denne reflekterede Komik vil naturligvis antage en mindre sandselig og haandgribelig Karakter, overalt trænge ind i de finere og dybere liggende Modsigelser, overalt gjøre Livets indre Sider, Forstandens og Villiens Forkertheder til sit Stof, skjøndt den dog ogsaa kan opdage og behandle de lavere og mere ydre Livsphænomener. Idet Vittigheden forvandler sit Stof fra noget ydre Objektivt til noget indvortes tænkt og forestilt, betjener den sig væsentlig af Sproget som Fremstillingsmiddel, medens det umiddelbart Komiske undertiden kan lade det blive ved Gestikulation og Handling alene. Under denne Betragtning og Behandling af sin Gjenstand henter den fra Forestillingernes vidtudstrakte Regioner, ifølge en sikker og genial Griben, ved et Spring en Forestilling fra en fjern Kreds og kaster den i et Nu ind i samme Tanke-sphære som den foreliggende Gjenstand. Vittigheden er da som en Lynstraale, der smelter Tingene, vækker dem fra deres Inerti og indbyrdes Ligeegyldighed, bringer dem i flydende Tilstand og blander dem i mangfoldige Forbindelser; den er som en pludselig frembrydende Solstraale, som oplyser det Ophøiedes dunkle Halvmørke og lader os med ét Blik see de forskjelligste Gjenstande i samme Belysning. Skjøndt Vittigheden som en bestemt Form af det Komiske staaer paa Reflexionens Standpunkt, maa den enkelte Vittighed komme frem med Umiddelbarhedens Pludselighed. Denne paa engang fremtrædende Sammenhæng,

¹⁾ Allerede Navnene: Vid, Vittighed antyde en høiere Bevidsthed. Om Forskjellen mellem disse see Sibberns Psychol. pag. 263, som ogsaa omtaler en høiere Art af Vid, en Samvirken af Phantasi og Fornuft, som kaldes Aand, Aandrighed, Spiritualitet, der ofte nærmer sig til det Komiskes Sphære.

hvor man dog føler, at der i sig selv ingen er, denne Modsigelse, dette Fremmede og dog Bekjendte pirrer Forstanden ¹⁾ og vækker en vis Studsen, der snart reagerer i Latter. Korthed, Øieblikkelighed, Lynets Hastighed er derfor en Betingelse for Vittighedens Virkning. En Vittighed, der bærer Præg af Overveielse eller, for at forstaaes, kræver Forklaring, bliver altid kold og betydningsløs. Vittigheden slaaer sig løs; det er just det Umethodiske, Frie og Pludselige, som adskiller den fra Skarpsindigheden og giver den en æsthetisk Betydning. Den danner en Opposition mod Tingenes strenge Sammenhæng i den ordnede og regelmæssige Tænkning og stiller et kjækt Spil, en fri og flydende Strømning af Ideeassociationer og Phantasiforestillinger imod den regulerede Tæknings bundne Gang, idet den dog i sin dybeste Grund støtter sig til den Tanke, at der er en Enhed og skjult Sammenhæng i Alt, og at det samme Grundvæsen i Tingene gjentager sig under de forskjelligste og tilsyneladende mest afvigende Former. Medens den skarpe Tænkning opdager Tingenes sande, for det almindelige Øie forborgne Forbindelser, griber Vittigheden en selvskabt, for den blotte Forstandighed skjult Sammenhæng; den er da væsentlig en Phantasiakt ²⁾ og

¹⁾ Jean Paul Vorsch. § 44: Es wird der aesthetische Lichtschein eines neuen Verhältnisses hervorgebracht, indess unser Wahrheitsgefühl das Alte fortbehauptet und durch diesen Zwiespalt zwischen doppelten Schein jenen süßen Kitzel des erregten Verstandes unterhält, der im Komischen bis zur Empfindung steigt. Jean Paul kalder Vittigheden den forklædte Præst, der kopulerer ethvert Par. Dette har Vischer aandrigt udført videre saaledes: Vittigheden er Smeden i Gretna Green, som kopulerer alle de Par, hvem deres adstadige og fornemme Slægtninge: den strenge methodiske Tænkning ikke vil taale.

²⁾ See Sibberss Psychologi I, 263—264. Vittigheden kalder han en Samvirkning af Forstand og Phantasi eller et Phantasies Spil paa Forstandens Grundvold.

kommer saaledes ind under det æsthetiske Forum. Det Ophøiede, Vittigheden som komisk Akt negerer, er altsaa i ethvert Tilfælde Tænkingens strenge Alvor, Begrebernes stive og stramme Orden; som bidende Vittighed negerer den tillige en anden Høihed hos sin Gjenstand. Ved Siden af den Art af Vittighed, der vel nok undertiden kan kaste et uventet Lys over Tingene selv, men ofte dog væsentligst indeholder et let og frit Tankespil, stiller sig nemlig en anden Art af sværere Gehalt, den satiriske eller træffende Vittighed, der giver et Stofs Hæslighed eller Ideeløshed til Pris for Latteren. Den første Art af Vittighed er ofte noget indholdsløs; den anden, hvori Tankespillet ikke er Selvhensigt, men Middel, bliver undertiden stofartig, ja vel endog bitter, personlig og derved uæsthetisk.

Medens Vittigheden laaner sit Stof fra en Sphære, som er forskjellig fra det foreliggende Objekt, henter Ironien ¹⁾ sit Lys fra den Objektet modsatte Sphære. Ironien udtaler nemlig det Ideelle, der savnes i det komiske Objekt, som tilstedeværende i samme, netop for derved saameget mere at udhæve Modsigelsen ²⁾. Den sætter altsaa Phænomenet

¹⁾ Om Ironien har S. Kjerkegaard i den anden Del af sin Magisterdisputats om Begrebet Ironi sagt meget Træffende og Skarp-sindigt, som er benyttet i det Efterfølgende.

²⁾ Weisse I, 246: Ironie bedeutet das einfache Aussprechen derselben idealen Ergänzung der komischen Mangelhaftigkeit, die als Allgemeinbegriff des Verstandes schon in der blossen Anschau des Komischen vorhanden ist, als einer dem komischen Objekte inwohnenden um dadurch den inneren Widerspruch derselben aufhellender hervorzuheben. Jean Paul kalder Ironien den Schein des Ernstes und den Ernst des Scheines. See Ruges Forklaring 166. Vi anvende dog ogsaa undertiden en Ironi, der udtaler det Hæslige eller Ideeløse, der ikke findes hos Objektet, som tilstedeværende hos samme, men denne Art af Ironi er egentlig ikke komisk.

(her Ordet) som det, der ikke er Virkeligheden (her Tanken, Meningen), idet den tilsyneladende tillægger det hæslige Subjekt skjønne Egenskaber, Motiver og Handlinger, der ikke tilkomme det, men i Sagen selv spotter, dog med Finhed og Maadehold, saa at det ironiserende Subjekt bevæger sig i et Halvmørke og frembringer en vis Spænding og Usikkerhed, under hvilken han holder sig i negativ Frihed ligeoverfor den givne Virkelighed. Dog vil den diskrete eller punktuelle Ironi i Regelen forstaaes, om ikke af det tiltalte Subjekt, saa af Omgivelserne. Bliver den da totalt misforstaaet og taget for Alvor, vender den sig for det Meste høist komisk mod sin egen Ophavsmand og fremtræder som en Ironi over Ironikeren. I Forhold til sit Objekt kan Ironien yttre sig forskjelligt; ligeoverfor den tomme Begeistring kan den gaae ind paa denne Stemning, ja overbyde den; ligeoverfor den opblæste Visdom kan den lade uvidende og indskrænket, men i al Uskyldighed under Form af Trang til Belæring fremføre Indvendinger, hvorpaa den tilsyneladende Visdom strander. Dog vil ikke al Ironi forstaaes. Fra den omtalte Punktualitet kan den slutte sig sammen og koncentrere sig til en ironisk Stemning, der spiller et fornemt Inkognito, vil bringe Omverdenen paa Vildspor og i denne Isolation glæde sig ved at staae fri overfor Virkeligheden. Som en saadan Stemning adskiller den sig dog fra Falskhed og Forstillelse, idet Forstillelsen mere betegner en objektiv Akt, der sætter Disharmoni mellem Væsen og Phænomen og i Regelen har en udvortes Hensigt, medens Ironien, der betegner den subjektive Nydelse og Frigjørelse fra Virkeligheden, er Selvhensigt. Forstillelsen hører da mere til den ethiske Sphære, Ironien til den metaphysiske. Ironien lider imidlertid i sine fleste Former af den samme Mangel som den træffende

Vittighed, nemlig at den ikke har det Forsonende, som det ægte Komiske kræver, at det Skjæve, Forkerte, Smaalige, Forfængelige, som den tugter, ikke nyder sin relative Berettigelse. Ironien hengiver sig ikke, men bliver med en vis Fornemhed staaende udenfor. Det anskuende og anskuede Subjekt falde fra hinanden og smelte ikke, saaledes som det i det sande Komiske er Tilfældet, sammen til én Personlighed, hvori selve Forkertheden kommer til sin Ret som integrerende Del af den almindelige menneskelige Tilværelse, hvori ogsaa det anskuende Subjekt lever og færdes.

Da Ironien er et Begreb, som har faaet Plads og Indgang i det æsthetiske Gebet i flere forskellige Retninger, hvori dog én Grundbestemmelse kan findes, vil jeg her dvæle et Øieblik derved.

Man har saaledes talt om en objektiv Ironi, en Verdensironi, som viser sig, naar den tilsyneladende og selvindbildte Storhed svinder ind til det uendelig Smaa, naar Verdensbegivenhedernes Gang ret aabenbart har skuffet den menneskelige Klogskabs velberegnete Planer, saa at Verdensaanden maatte synes at gotte sig over den kortsy-nede Menneskeslægts Travlhed, dens frugtesløse Bestræbelser ¹⁾, falske Forventninger, tomme Indbildninger og spotte den selvtillidsfulde Visdom, der blotter sig som Daarskab. Dog maa denne Ironi ikke være Slutningspunktet eller Resultatet, hvori det Hele opløser sig; i det Endeliges Svag-hed og Tilintetgjørelse maa der aabnes Udsigt til dets Forherligelse, dets Opreisning og Optagelse i det Evige.

Vi vende nu tilbage til den subjektive Ironi. Vi have allerede seet, at det Punktuelle og Diskrete i Ironien kan

¹⁾ Horats's Oden III, 29: Deus ridet, si mortalis ultra fas trepidat.

sammenslutte sig til en kontinuerlig ironisk Stemning. Men denne kan antage endnu større Dimensioner og gaae over til en Livsanskuelse, idet den ikke vender sig mod dette eller hint, men mod den hele givne Virkelighed og bliver en absolut, uendelig Negation, der gaaer ud paa, at Tilværelsen overhovedet ingen Realitet har. Erkjendelsen af Altings Intethed og Tilværelsens Forfængelighed er heller ikke fremmed for den religiøse Stemning, men denne mangler ikke sit Støttepunkt; thi mod Verdens Tomhed sætter den det Guddommeliges Realitet. Ironien fremtraadte derimod i sin Tid som den, for hvem Intet havde en bestaaende Gyldighed, som den, der efter sin egen subjektive Frihed kunde konstruere og destruere, sætte og ophæve, skabe og tilintetgjøre Alt uden Hensyn til den givne Virkelighed, endelig som den, der ikke var bunden til nogen fast Livsopgave, men bevarede sig negativ fri i al sin Erkjendelse og Handling. En saadan Ironi, for hvilken der egentlig ingen sand Alvor, ingen substantiel Interesse gives, gjør Livet øde og tomt, vækker Ringeagt for al Sandhed og Sædelighed¹⁾ og ender i en tom genial Selvforgudelse. Med en saadan negativ Karakter fremtraadte Ironien ogsaa i Litteratur og Poesi (i den romantiske Skole), men ofte under høist forvirrede og uklare Former. Mod denne falske, Alt negerende Ironi stiller sig den ægte og berettigede, der negerer alle Overskridelser, veier og begrænder Alt mod hinanden og modsætter sig enhver udskeiende og fanatisk Hengiven i hvilkensomhelst Retning²⁾. I kunstnerisk

¹⁾ Denne Romantikens alt Objektivt ophævende Ironi forfølger Hegel paa flere Steder i sine Skrifter ubarmhjertigt og udleder dens Negativitet fra den sichteteske Philosophis Subjektivisme, der gjør Jeget til Herre og Mester og alt Andet til et Skin.

²⁾ I æsthetisk Henseende staaer altsaa Ironien nær ved Besindigheden, den styrende Magt, der ordner og modererer de for-

Henseende bevirker den, at der bevares Ligevægt og Ro i Kunstværkets Forhold, at Digteren svæver frit over sit Digt og behersker alle ensidige og lidenskabelige Overdrivelser. Ironien begrænder og giver netop derved Liv og Virkelighed. Den sande Ironi er derfor et væsentligt Moment i al ægte poetisk Virksomhed, ja i enhver ægte personlig og menneskelig Tilværelse, som den giver Sandhed, Karakter og Holdning. Den bevirker, at vi ikke lade os binde af det Endelige, som om det var det Absolute, den hindrer os fra saaledes at gaae op i enkelte og underordnede Interesser, at vi indsnøres deri og tabe det frie Blik; den gjør, at vi altid blive Herrer over Situationen og aldrig blindt henrives deraf; den danner en kraftig Opposition mod Fanatisme, Afgudereri med det Endelige, usand Begeistring, kort Extravagancer af enhver Art. En saadan ægte Ironi, som behersker og begrænder Alt, behersker og begrænder ogsaa sig selv. Den udarter derfor heller ikke til fornem Kulde og hjerteløs Spot¹⁾, men lader

skjellige Retninger under den kunstneriske Produktion, men den betegner noget mere Positivt, et høiere Trin af Bevidsthed, der seer enhver Overskridelse i et komisk Lys. Heiberg siger i sit Svar til Øhlenschläger, Pros. Skr. III, 254 om Ironien: Hvad som i ethvert Digtværk, det henhøre forresten til hvilkensomhelst Digtart, gjør det mest velgjørende Indtryk og især paatrykker det Poesiens Stempel, det er en Mangfoldighed af modsatte Bestræbelser, Retninger, Evner, Anlæg o. s. v., som alle begrænde hinanden indbyrdes, og hvis Resultat bliver, at den ene aldrig gaaer videre, end det kan bestaae med den anden. Sammesteds 252: Uden Ironi kan Ingen være dramatisk Digter for den nyere Tid; den Besindighed, hvormed Digteren skal omfatte sin Inspiration, lader sig næsten ganske henføre dertil. See overhovedet det hele meget interessante Sted hos Heiberg fra 248 til 256.

1) Sibbern om Poesi og Kunst I, 386. I sit Skrift om Ironien fremstiller Kjerkegaard Göthe og Heiberg som Digtere, hos hvem

sig fuldkommen vel forene med et rigt og varmt Gemyt, som den dog atter holder indenfor dets Grændser og ikke lader henfalde til fad Optimisme eller sygelig Følsomhed.

Det subjektiv-objektiv Komiske. Humor.

Vi have i det Foregaaende bemærket, at Vittighed og Ironi dels ere af punktuell Natur og momentan Betydning, dels lade det anskuende Subjekt og det anskuende falde fra hinanden og ikke smelte sammen til én Subjektivitet, hvori det Ringe og Lave ogsaa kommer til sin Ret. Disse Mangler hæves i det subjektiv-objektiv Komiske eller Humoren. Vittigheden og Ironien kan nemlig træffe det anskuende Subjekt selv, der da paa éngang bliver Latterens Subjekt og Objekt. Da Subjektet her i sig selv fuldender den hele komiske Akt, og det Ophøiede, som negeres, altsaa ikke hentes udenfra, maa det findes hos det anskuende Subjekt selv, og det som en Virkelighed, en personlig

en begrændset og behersket Ironi er en karakteristisk Egenskab. Som en saadan nævner Heiberg selv ogsaa Göthe Pros. Skr. II, 256. Den ægte beherskede Ironi fremtræder overalt hos Heiberg baade som Digter og som polemisk Kritiker. Som saadan kæmpede han med stor Energi saavel mod alle Overdrivelser og ensidige Retninger hos Digterne som mod den falske Enthusiasme, den blinde Begeistring og det Afgudereri med Navne, som vore Landsmænd ikke altid holde sig ganske frie for, om de end ellers ville, at aandelig Sundhed, Maadehold og aaben Sands for det Komiske skal være et væsentligt Træk i den nationale Karakter. Men for en overfladisk Bétragtning synes den ubegrændsede Begeistring og Iver at røbe et følede og varmt Hjerte, Ironien derimod et koldt, og derfor blev han bestandig Gjenstand for alle Enthusiasters Mistanke. Men de, der forstaae at læse hans Skrifter, og de, der kjendte ham selv, vide vel, at hans digteriske og menneskelige Personlighed netop fremstillede et faktisk Bevis for den ovenanførte Sætning, at en konsekvent gennemført Ironi saare vel lader sig forene med en fin Følelse, et varmt Hjerte, ja et blødt Gemyt.

Leven, altsaa som tilstedeværende i Følelsen, Gemyttet, Troen. Naar nu Humoren skal opstaae, maae vi tænke os dette Ædle og Ophøiede hos samme Subjekt parret med det Lave, Ufrie og Smaalige, som Livets almindelige Vilkaar og Byrder, ulykkelige Skjæbner, legemlige og aandelige Svagheder, Bevidsthed om Brøde og Synd fremkalde. Naar der da til en saadan nedtrykkende Bevidsthed knytter sig en levende Følelse af det Guddommelige i den menneskelige Natur og den Delagtighed i et høiere Liv, der er en momentan Anticipation af Saligheden, men ogsaa gjør det daglige Tryk af det Smaalige, det Urene og det Syndige føleligere, saa viser Livet sig i en dobbelt Skikkelse, svævende mellem Oploftelse og Smerte¹⁾. Fra det Tilværelsens Tryk og den Sjælens oprevne og sygelige Tilstand, som en bestandig Rugen over egen Svaghed og Syndighed vilde medføre, frigjør Humoristen sig ved at hæve sig fra det blot ethiske til et metaphysisk Standpunkt, hvor Modsætningerne fremtræde som dialektiske og ideligt gaae over i hinanden, hvor det Store og det Smaa, det Høie og det Lave vise sig som komiske Modsætninger, men tillige som inderlig sammenknyttede og sammenslyngede, indbyrdes betingende hinanden og voxende paa samme Grund. Dette Syn paa Livet er ikke flygtigt og forbigaaende; det er et vundet Resultat, en bevidst aandelig Besiddelse, bygget paa en under Prøvelser og Anfægtelser tilegnet Dannelse og moden Udvikling. Men skjøndt vunden gennem en personlig Erfaring, indskrænker Humo-

¹⁾ Jean Paul, der selv Humorist ofte taler meget træffende om Humor, siger i sin *Vorsch.* 172: Dieser Gaukler trinkt, auf dem Kopfe tanzend den Nektar hinaufwärts — er geht auf dem niedrigen soccus, aber oft mit der tragischen Maske, wenigstens in der Hand.

ren sig dog ikke til Subjektets personlige Kreds¹⁾). Modsigelsen hos Subjektet er blot en enkelt Aabenbaring af den store Verdensmodsigelse mellem det Uendelige og Endelige, mellem Idealet og Virkeligheden, den evige Nødvendighed og Livets Tilfældigheder. I dette store omfattende Blik har Humoristen et ligesaa aabent Øie for Ideens Uendelighed som for det Timeliges Intethed; disse Modsetninger ere hos ham inderlig sammensmeltede, og just derved adskiller hans Væsen sig fra Frækheden, der let-sindigt leger med det Hellige, og Fortvivlelsens Spot, der har tabt Troen paa Ideen. Netop hans omfattende og vidtstrakte Overblik, hans høie Standpunkt viser ham Alt i dets rette Betydning og Sammenhæng, den menneskelige Synd og Svaghed som Gjenstand for den guddommelige Naade, det Lave og Ringe som inderlig forbundet med og optaget i Ideens Høihed. Humoristen er derfor ogsaa overbærende med den Daarskab, han beleer; thi i den enkelte Daarskab seer han den almindelige og deri ogsaa sin egen; han er i Regelen kjærlig og elskværdig; han holder sig ikke fornemt udenfor²⁾), men gaaer indeufor

¹⁾ Ruge 193: Nicht das blosse Ich, sondern dieses mit der Substanz erfüllte, dessen allervereinzelste Erscheinung dennoch das Allgemeine darstellt, nur dieses hat Recht sich und seine Empfindung zu produciren.

²⁾ Ruge 192 ff. Jean Paul Vorsch. 171: Der Humorist kann seine eigene Verwandtschaft mit der Menschheit nicht leugnen, indess der gemeine Spötter, der nur einzelne ihm fremde aberitische Streiche des gemeinen und gelehrten Wesens wahrnimmt und aufzählt im engen selbstsüchtigen Bewusstsein seiner Verschiedenheit — als Hippocentaur durch Onocentauren zu reiten glaubend — desto wilder von seinem Pferde herab die Kapuzinerpredigt gegen die Thorheit hält als Früh- und Vesperprediger in hiesiger Irrenanstalt der Erde. O wie bescheidet sich dagegen ein Mann, der bloss über Alles lacht ohne weder den Hippocentaur auszuzehmen noch sich.

mellem det øvrige Selskab; han vinder Hjerterne, som den blot Vittige eller Ironikeren ofte saarer.

For at udtrykke sin komiske Bevidsthed om Verdensmodsigelsen kan Humoristen betjene sig af det Burleskes og Vittighedens forskjellige Former¹⁾, men med det Præg, som Humorens Høihed og Inderlighed paatrykker dem, og ofte spiller han kjækt med de vekslede Skikkelser, hvori det Høie og Lave, det Evige og Timelige saa dristigt kastes om mellem hinanden, hvor Jubel og Vemod, Latter og Taarer saaledes blandes, at den jævne, ædru og nøgterne Forstandighed ryster betænkelig med Hovedet²⁾. Humoren kan yttre sig umiddelbart som Lune og kraftig Lystighed uden at fordybe sig i Modsigelsen, som den kun dunkelt ahner. Naar Mennesket er sunket dybere i Svaghed og Sandselighed, kan den udtale sig som en Svæven mellen lystig Selvbesmykkelse og spottende Selvanklagelse (Falstaf, geniale Dagdrivere eller Drankere, som føle deres Selvfornedrelse)³⁾. Af en dybere og bit-

¹⁾ Naar Vischer I, 445 sætter Vittighed som en forud for Humor gaaende Form af det Komiske og tilføier, at dette ikke er saaledes at forstaae, som om et empirisk givet Subjekt først var vittig og derpaa skred frem til Humor, men at det kun er i Begrebet, at Humor forudsætter Vittighed, saa har han upaatvivelig Ret heri, men iøvrigt gives der dog en meget naturlig real Overgang, der med Verdenserfaring og dybere Tænkning fra Vittighed og Ironi kan føre til Humor. Forudsætningen, Retningen mod det Komiske er da given med Vittigheden og Ironien, som den fortsatte Udvikling modner til Humor. Hvor Processen bliver staaende og sætter sig fast, opstaaer let den uberettigede og Grændsen overskridende subjektive Ironi.

²⁾ Jean Paul Vorsch. 186: Der Humor ist, wie die Alten den Diogenes nannten, ein rasender Sokrates.

³⁾ Weisse I, 245: Selbst die Gemeinheit kann humoristisch sprechen und handeln, indem sie sich der Idee als einer ausserhalb ihrer individuellen Persönlichkeit seienden und dieser Persönlichkeit

trere Natur er den Humor, som findes hos begavede Aander, hvis Liv ved Lidenskaber og Sjælsuro er formørket (Byron, Heine), eller hos hvem Livets Fordring til rask og decideret Handling støder an imod en reflekterende Naturs Inderlighed (Hamlet). Der gives melankolske og hypokondre Humorister og sentimentale, hvis kjærlige Sind og Følelse for et idyllisk og fredeligt Livs Ro smertelig berøres af Verdens Kulde og Ligegyldighed, af den herskende Fordærvelse og af Livets raa Stridigheder og Kampe. Men ligesom Humor væsentlig tilhører den modnere Alder, saaledes tilhører den fornemmelig den modnere Tid, den christelige ¹⁾. Det christelige Gemyts Anskuelse af den menneskelige Naturs Fordærvelse og dog uendelige Værd, dets inderlige Følelse af Anger og Sønderknuselse, men ogsaa af hellig Glæde og Salighed, dets Bevidsthed om Menneskets dybe Fornedrelse ved Synden og Fortrøstning til Guds Kjærlighed og Naade er en frugtbar Jordbund for Humoren ²⁾.

Det Komiskes Forhold til Subjektet.

Det Komiske er en Negation af det Ophøiede α : det relativ Ophøiede, som i sig selv ikke altid behøver at ind-

als eines Organes um nach Aussen zu wirken sich bedienenden bewusst ist.

¹⁾ Ruge 186. S. Kjerkegaard, som kun indrømmer den Religiøse Humor som en Ytringsform, men ikke som en Existentssphære, sætter dog Humor i Konfiniet mellem det Ethiske og det Religiøse. Afsluttende uvidensk. Eftersk. pag. 384.

²⁾ Martensens Anm. af Heibergs nye Digte i Fædrelandet 1841: Det Humorige indeholder hele Ironien, den poetiske Retfærdighed over den faldne Verden, men tillige Kjærlighedens og Forsoningens Fylde. Det indeholder den hele Verdenssmerte

tage nogen meget høi Plads. En Følelse af dette Ophøiede maa altsaa være tilstede; men denne viger strax eller dog snart, naar man bliver det Smaalige vaer, der skjuler sig under det Ophøiedes Dække. Denne det Laves og Smaaliges ubetingede Seir og ugenerte Fremtræden vilde være uæsthetisk og hæsliq, hvis man ikke snart opdagede, at det Ophøiede havde fundet en Plads i det Smaalige selv, hvorpaa det havde brudt sig, ligesom et Skibsmandskab kan redde sig paa selve den lave Kyst, hvorpaa det strander. Nu viser Alt sig i sit sande Lys og i sin relative Berettigelse. Det Sandselige, Smaalige, Lave, der klæber ved Livet, bliver ikke længer absolut og ubetinget foragteligt. Ogsaa det hører med til den hele Sammenhæng; ogsaa det voxer paa samme Grund som det Store og Ophøiede. Dette Syn for Tingene har noget Lettende og Befriende. Medens Livets Forkertheder og det Endeliges Forvildelser ved at betragtes fra den alvorlige og rent ethiske Side blive uopløselige Gaader eller smertelige Tryk paa den sædelige Følelse, kunne de ved at komme under den komiske Belysning vise sig som latterlige Daarskaber, sig selv ophævende Modsigelser. Saaledes er det Komiske

overvunden i et Rigdoms Dyb af Glæde. Netop fordi den humoristiske Anskuelse betragter den hele Verden ikke blot gennem et moralsk, men et metaphysisk Medium, seer den alle Modsætninger som dialektiske; det samme Syndighedens Princip, som er i de Onde, seer den ogsaa i dem, der kaldes gode og fromme, det samme Endelighedens Præg i det, som kaldes ubetydeligt, seer den ogsaa i det, der kaldes stort og høit; det er Forfængelighed altsammen og det af den Grund, at det altsammen dog kun hører til denne skrøbelige Verden. Men den elsker denne Verden tiltrods for dens Skrøbelighed, og ligesom den lader hele Endeligheden uden Undtagelse gaae til Grunde og ophæver Forskjellen paa Stort og Smaat, saaledes redder den ogsaa og restituerer den hele Endelighed, det Mindste med det Største.

Afløsningen af en Byrde, og Latteren en Forfriskelse og Vederkvægelse fra Livets Tryk og den ethiske Alvor¹⁾. Denne Befrielse skjenker det Skjønne os overhovedet, men den komiske Lystfølelse adskiller sig derved fra Følelsen for det Skjønne i Almindelighed, at den fremtræder med den særegne Bestemmelse af en Kamp, en Negation af det hinsidige og Grændsen overskridende Ophøiedes Anmasselse. Den fulde komiske Nydelse og Seirsglæden over det uberegtigede Ophøiedes Tilbagevisning yttres sig i Organismen ved en indre Bevægelse, hvis physiologiske Væsen vi ikke tilfulde kjende, en Zittring²⁾, der først viser sig i de lavere Dele af Organismen, men derfra udbreder sig til de høiere og udvortes fremtræder som Latter. Det umiddelbar Burleske vækker hjertelig rystende Latter. Vittighed og Ironi virker paa en mere indvortes Maade pirrende og overraskende. Humoren gjenopvækker det Harmløse og Hjertelige, der findes i det Burleske, men dæmper og nedstemmer den komiske Følelses sandselige Udtryk fra Latter til Smil. Iøvrigt er det Latterlige ikke ligefrem synonymt med det Komiske. Paa den ene Side er det ikke alt Komisk, som vækker Latter³⁾; paa den anden kan det Sletteste og Flaueste fremkalde denne Virkning⁴⁾; ogsaa gives

¹⁾ Derfor kalder Solger i Erwin Th. I, 252 Latteren en forfriskende Dug fra Himlen, der fra Lavhedens Elendighed og fra den trættende Stræben efter det Høiere opreiser os til Skjønhedens lykkelige Ligevægt.

²⁾ Weisse I, 220.

³⁾ Hegel X, 3, 534.

⁴⁾ Latteren er noget meget subjektivt, beroende paa den forskjellige Dannelsesgrad, ja paa den forskjellige Stemning. Den indeholder noget meget Karakteristisk og Betegnende for Mennesket. „Durch nichts, siger Göthe, bezeichnen die Menschen mehr ihren Character als durch das, was sie lächerlich finden“.

der en Dumhedens Latter, en Haanlatter, en Fortvivlelsens Latter, som langt fjerner sig fra det Komiske, hvortil der væsentlig hører Aandsfrihed, Tilfredshed, Følelsen af at være veltilmode. Det Latterlige som saadant er ligesaa forskjelligt fra det Komiske, som det Sørgelige og Begrædelige fra det Tragiske.

Efterretninger

om

**Sorø Akademis Skole og Opdragelsesanstalt
i Skoleaaret 1861—1862**

af

Skolens og Opdragelsesanstaltens Rektor.

Skolens Disciple.

Til 1ste Juni 1861 var Antallet af samtlige Disciple 181, nemlig 86 Elever og 95 skolesøgende Disciple. I Aarets Løb ere 25 ved Dimission eller af andre Grunde udgaaede af Skolen, og 31 nye optagne. Det største Antal, som til samme Tid har været samlet i Skolen, har været 187, hvoraf 40 Realdisciple. De ledigblevne Elevpladser ere efterhaanden blevne besatte med skolesøgende Disciple. Skolens nuværende Disciple udgjøre til 1ste Juni 1862—187, nemlig 88 Elever og 99 skolesøgende Disciple. Disse ere saaledes fordelte:

VII Klasse	31		
VI —	15		
V —	25	V Realklasse	20
IV —	17	IV —	14
III —	23	III —	6
II Klasse	21		
I —	15.		

Skolens Lærere.

Efterat Adjunkt Frimodt under 7de Juni 1861 var udnævnt til Sognepræst ved Johanniskirken ved Kjøbenhavn, blev Cand. theol. Heiberg under 22de Aug. 1861 konstitueret til Lærer i hans Sted.

Paa Grund af vedvarende Sygelighed ansøgte Adjunkt Thomsen under 14de Aug. 1861 om Entledigelse, men afgik umiddelbart derefter ved Døden. Cand. philol. Møller, der allerede i længere Tid havde fungeret som Vikarius for Thomsen, blev under 26de Aug. s. A. konstitueret i hans Sted og under 30te Aug. beskikket til Adjunkt.

Skolens Syngelærer P. Heise erholdt under 19de Sept. 1861 Permission fra 1ste Okt. s. A. indtil Udgangen af Mai 1862 for at foretage en Reise i Udlandet. Hans Undervisningstimer ere besørgede af Cand. theol. M. Bredsdorff.

Skolens Tegnælærer, Landskabsmaler Harder, Medlem af Akademiet for de skønne Kunster, ansøgte under 4de Jan. 1862 om Entledigelse fra det Embede, som han nu i 40 Aar har bestyret. Under 28de Jan. s. A. behagede det hans Majestæt Kongen at entledige ham med Pension fra 23de Aug. d. A. at regne samt at forunde ham Titel af Professor.

Tilsynet i Opdragelsesanstalten og Skoleinspektionen har været ordnet ganske paa samme Maade som forrige Skoleaar.

Undervisningsgjenstande, Lærebøger og læste Pensa.

Dansk.

I Kl. To Diktatstile ere skrevne hver Uge. Efter at være gennemgaaede og rettede ere de jevnlige renskrevne (tildels hjemme). 3-4 Timer om Ugen ere anvendte til Læsning, Fortælling og Analyse. Bojesens Sprog-lære er gennemgaaet indtil Sætningslæren med For-

bigaaelse af de fleste Anmærkninger. Endel Digte ere gennemgaaede og lærte udenad.

II Kl. har hver Uge skrevet 2 Stile; i det første Halvaar efter Diktat, i det sidste dels efter Diktat, dels en Gjengivelse af forelæste Fortællinger. De øvrige tre Timer ere anvendte dels til Øvelse i Oplæsning, dels til Analyse efter Bojesens Sproglære, som er læst og repeteret. Hver Maaned er Klassen examineret i de i Stilene rettede Feil. Af og til ere udenadlærte Vers fremsagte.

III Kl. har havt to Timer om Ugen. Den ene er anvendt til Øvelse i Oplæsning og Analyse. Bojesens Sproglære er repeteret. Nogle Digte ere gennemgaaede og lærte udenad. Den anden Time er brugt til at gennemgaae og tildels skrive en Stil, dels Gjengivelse af et meddelt historisk eller beskrivende Stof eller af et læst Digt, dels Oversættelser fra Tydsk, dels lette Beskrivelser og Skildringer af historisk og naturhistorisk Indhold.

III Realklasse har skrevet 2 Stile om Ugen. Opgaverne til disse have dels været tagne af Krossings Stiløvelser, dels bestaaet i Gjengivelse af Fortællinger, smaa lette Opgaver, hentede fra Disciplenes Forestillingskreds, og dels i Oversættelse fra Tydsk. I to ugentlige Timer er Klassen øvet i Oplæsning og Analyse, Fremsigelse af Vers og sproglige Øvelser efter Krossings Opgaver. Bojesens Sproglære er repeteret.

IV Kl. Af to ugentlige Timer er den ene anvendt til Stil, saa at 1 Stil er skreven hver Uge. Den anden Time er dels benyttet til at gennemgaae den nordiske Mythologi efter Dorphs lille Mythologi og Oehlenschlägers Nordens Guder, dels til sproglige Øvelser og Op-

læsning i Holsts prosaiske Læsebog. Klassen har læst Hakon Jarl og en af Holbergs Komedier.

IV Realklasse. Den ene ugentlige Time er anvendt til Oplæsning og Analyse. (Holsts pros. og poet. samt undertiden Flors Læsebog). Efter Halvaarsexamen er en Del af den nordiske Mythologi mundtlig meddelt. Den anden Time er brugt til at gennemgaae og til dels skrive en Stil: Oversættelse fra Tydsk og Fransk, Gjengivelse af et meddelt beskrivende Stof eller af et oplæst Digt, Omskrivning fra Poesi til Prosa, Beskrivelser og Sammenligninger mest af naturhistorisk Indhold.

V Kl. Holsts prosaiske og poetiske Læsebog samt Flors Haandbog ere benyttede til Oplæsning. Af Forfattere er læst: Holberg: Den politiske Kandestøber, Jean de France og Rasmus Montanus; Oehlenschläger: Langelandsreisen, Vaulundurs Saga, Aly og Gulhundy, samt af oversatte Eventyr „Den stumme Kjærlighed“; Stykker af Schaldemoses Mikkil Ræv; Poul Møller: Scener i Rosenborg Have og Digte; og af Blicher Novellen Telse. 1 Stil ugentlig, i Reglen hjemme.

V Realklasse har havt to Timer om Ugen; 1 Stil er skreven hver Uge, som efterat være rettet hjemme er gennemgaaet med Klassen, dels specielt hver især, dels i Almindelighed. Af Borgens Veiledning ere Lektionerne i Trediverne benyttede for at øve Disciplene i Disposition. 1 Time om Ugen er anvendt dels til Læsning i Flors danske Læsebog, dels til Oplæsning af forskellige mindre Afhandlinger af fortællende og beskrivende Indhold for at udvide Disciplenes Forestillingskreds, til gramm. Analyse og græsk Mythologi

efter Brohms Afrids af den klassiske Oldtids Mythol. oversat af Riise.

VI Kl. Den nordiske Mythologi er gjennemgaaet efter Arentzens „Nordisk Mythologi“, med Jevnførelse af Grundtvigs „Nordens Mythologi“ 1808; hvorefter Oehlenschlägers Baldur hin Gode er oplæst. Af andre Forfattere er læst: Ewald: Lykkens Tempel og Balders Død; Baggesen: Ja og Nei eller den hurtige Frier; Hauch: Tiber og adskillige blandede Digte; Stykker af Poul Møller, H. C. Andersen og Paludan Müllers „Nye Digte“. Dernæst er, med et mere almindeligt Maal for Øie (see Program for 1859), blevet læst tvende Biografier af Plutark i dansk Oversættelse ved Tetens, Stykker af Homers Odyssee ved Wilster, samt Sofokles's Oedip ved Dorph. — 1 Stil ugentlig, i Reglen hjemme.

VII Kl. I de første tvende Maaneder af Skoleaaret er meddelt en Udsigt over det danske Sprogs Historie indtil Reformationen. Dernæst er af Litteraturhistorien bleven gjennemgaaet Reformationsperioden, det lærde Tidsrum, Holbergs Tidsalder og Begyndelsen af Oplysningens Tidsalder (indtil Ewald). Megen Tid er anvendt til Oplæsning af udvalgte Stykker af Forfatterne, navnlig af Holberg. I Slutningen af Aaret læses Svensk, hvortil i Aar er valgt en Afhandling i Nordisk Universitets Tidsskrift 1857—2det Hefte af G. Ljunggren „Om Fredmans Epistlar“, tilligemed et Udvalg af selve Epistlerne. — 2 Afhandlinger skrives om Maanedén.

Latin.

III Kl. Borgens Læsebog (midt i Mai indtil Fablerne).

- Madvigs kortere Bearbejdelse af Formlæren. 2 à 3 Stile om Ugen skrives paa Skolen.
- IV Kl. Sallusts Catilina og 2den Bog af Cæsars Bell. Gall. samt det for denne Klasse bestemte Udvalg af Madvigs Grammatik. 3 Stile ugentlig, skrevne paa Skolen; omtrent hver anden Uge er én af Timerne anvendt til mundtlig extemporal Stil.
- V Kl. Ciceros Tale pro Roscio Amerino og de catilinariske Taler samt det Halve af den tredie Bog i Virgils Æneide (til Vers 356). Af Grammatiken er læst det for denne Klasse bestemte Udvalg. 2 ugentlige Stile ere skrevne, den ene som Hjemmestil, den anden paa Skolen.
- VI Kl. Livius 2den og 5te Bog og Virgils Æneide 1ste Bog v. 378 til Enden samt 3die Bog. Madvigs Grammatik er stadig benyttet under Læsningen. 2 Stile ugentlig, den ene paa Skolen, hveranden Uge en Version. Af Bojesens romerske Antikviteter er læst til Regeringsformen under Keiserne. (S. 23-69).
- VII Kl. Horats's Oder 3die og 4de Bog samt ars poetica, Virgils Æneide 3die Bog, Cicero de officiis 1ste Bog, Livius 5te Bog. De romerske Antikviteter efter Bojesens Haandbog og den latinske Litteraturhistorie efter Tregders Haandbog ere gjennemgaaede i Sammenhæng, dog med Forbigaaelse af det mindre Vigtige. 2 Stile ugentlig, af og til ogsaa skriftlige Versioner. En ugentlig Time er anvendt til kursorisk Læsning efter Henrichsens Opgaver, enkelte Gange ogsaa til mundtlig Oversættelse fra Dansk til Latin. Enkelte Afsnit af Grammatiken (navnlig Prosodi og Metrik) ere gennemgaaede. Det ældre Parti har i særskilte Timer

repeteret det Meste af det tidligere i Skolen Læste og er deri bleven examineret.

Græsk.

- IV Kl. Det Vigtigste af Tregders Formlære er læst og indøvet ved Hjælp af Bergs græske Læsebog 1ste Kursus. I Slutningen af Aaret er læst Xenophons Anabasis 1ste Bogs 1ste og 2det Kapittel.
- V Kl. Xenophons Anabasis 1ste og 2den Bog og Homers Odyssee 8de Bog. Tregders Formlære er benyttet under Læsningen, men Syntaxens Hovedregler ere kun meddelte mundtlig.
- VI Kl. Herodots 5te Bog og Homers Odyssee 7de og 8de Bog. Tregders Formlære er benyttet under Læsningen, og under samme ere Syntaxens vigtigste Regler meddelte efter Madvigs Ordføiningslære. Bojesens græske Antikviteter ere benyttede til Henvisning.
- VII Kl. Homers Odyssee 6te, 7de, 8de og 9de Bog, Xenophons memorabilia Socratis 2den og 4de Bog, Herodots 5te Bog (Nogle 8de Bog). Af Tregders Litteraturhistorie og Bojesens Antikviteter ere de vigtigste Partier læste. Det Væsentligste af Syntaxen er meddelt mundtlig under Læsningen af Forfatterne. Med den ældre Afdeling er det tidligere i Skolen Læste repeteret.

Hebraisk.

- VII Kl. B. De 6 første Kapitler af Genesis, samt det Vigtigste af Formlæren efter Whittes Grammatik.

Tydsck.

- I Kl. Af Riises lille Læsebog er læst S. 1-75. Det Al-

- mindeligste og Vigtigste af Formlæren i Hjorts Grammatik. Daglig Øvelse i Analyse og Boining.
- II Kl. har havt 5 Timer om Ugen. Af Riises lille Læsebog er læst fra Pag. 118 til Enden, og af Hjorts store Læsebog fra Pag. 16-19 og 21-30. Af Hjorts Gramm. er Boiningslæren og Kjønreglerne læste og repeterede.
- III Kl. Hjorts Læsebog Pag. 21-78. — Af Hjorts Grammatik er det Vigtigste af Formlæren gennemgaaet. En Stil om Ugen, hveranden paa Skolen. Hveranden Uge 1 Gang Dansk-Tydsk (Wolles Materialier).
- III Realkl. Af Hjorts Læsebog er læst fra Pag. 21-56. Boiningslæren, inklusive de sammensatte Verber, er læst og repeteret efter Hjorts Gramm. Mundtlig Stil efter Holbechs og Petersens Stiløvelser og 1 skriftlig Stil om Ugen.
- IV Kl. Hjorts Læsebog Pag. 164-194; 324-329; 336-341; 362-367; 379-391. Formlæren efter Hjorts Grammatik. En Stil om Ugen, hveranden paa Skolen. Hveranden Uge 1 Gang Dansk-Tydsk (Wolles Materialier).
- IV Realkl. Hjorts Læsebog Pag. 113-122; 159-162; 164-173; 195-235. Formlæren efter Hjorts Grammatik. 1 Gang om Ugen Dansk-Tydsk (Wolles Materialier). 2 Stile om Ugen, af hvilke den ene paa Skolen.
- V Kl. Jürs og Rung: Deutsche Dichter Pag. 1-117 de med * betegnede Digte og nogle faa andre. Hjorts Læsebog Pag. 564-572; 612-621. Formlæren og Syntaxen efter Hjorts Grammatik. En Time om Ugen er anvendt til kursorisk Læsning (Freitag's Soll und haben); en Time hveranden Uge til mundtlig Oversættelse fra . Dansk til Tydsk, og ugentlig er der skreven en Stil, hveranden paa Skolen.
- V Realkl. Hjorts Læsebog Pag. 548-564; 586-598; 612-

621; 455-463. — Yngste Afdeling til Pag. 470. — Jürs og Rung: Deutsche Dichter: Lenore pag. 10 og de derefter følgende med * betegnede Digte til Pag. 117 foruden nogle faa andre. — Formlæren og Syntaxen efter Hjorts Grammatik. Ugentlig 2 Stile, hvoraf hver 4de paa Skolen. Kursorisk Læsning 1 Gang om Ugen (Freytags Soll und haben), og en Gang hveranden Uge mundtlig Oversættelse fra Dansk til Tydsk.

VI Kl. Hjorts Læsebog Pag. 599-602, desuden kursorisk: Briefe Pag. 564-586; Jürs og Rung: Deutsche Dichter Pag. 1-117, de Digte, der ikke ere betegnede med *. Formlæren og Syntaxen efter Hjorts Grammatik er repeteret. En Time om Ugen er anvendt til mundtlig Oversættelse fra Dansk til Tydsk, en Time hveranden Uge til kursorisk Læsning (Goethes Egmont, Götz von Berlichingen). 2 Stile om Ugen, hvoraf hver 4de paa Skolen. De fleste Maaneder er der af Disciplene bleven opgivet et Pensum af en tydsk Forfatter.

Fransk.

II Kl. Borrings Læsebog for Mellemlasser Pag. 1-37. Abrahams's Gramm. Artiklerne, Kjønnen efter Bemærkelsen, Kjønsbøiningen, Tallet, Adjektivernes Sammenligningsgrader, Grundtallene og Ordenstallene, Pronominerne, Hjælpeverberne og de regelrette Verber. Sibberns Stiløvelsers første Afsnit: den 1ste Halvdel af de ulige Nummere 1-21 inklusive.

III Kl. Borrings Læsebog for Mellemlasser Pag. 74-90, 128-132, 151-178, 185-188. Abrahams's Gramm. Formlæren til de uregelrette Verber. Sibberns Stiløvelsers første Afsnit: første Halvdel af de ulige Nummere 19-43 og af Num. 30.

- III Realkl. Det ældre Hold: Borrings Læsebog for Mellemkl. 40-53, 74-90, 106-116, 132-137. Abrahams's Gramm. Formlæren til § 124. Sibberns Stiløvelsers første Afsnit: første Halvdel af de ulige Num. 19-37 og af Num. 30. Det yngre Hold: I Læsebogen det Samme som III studerende Kl. I Gram. og Stiløvelser det Samme som det ældre Hold.
- IV Kl. Borrings Etudes litt. Pag. 1-10, 20-46, 133-148. Abrahams's Gram. Formlæren. Sibberns Stiløvelsers første Afsnit: den første Halvdel af de ulige Num. 51-83 og af Num. 50.
- IV Realkl. Borrings Etudes litt. Pag. 1-20, 46-62, 105-133, 173-196. Abrahams's Gram. Formlæren. Sibberns Stiløvelsers første Afsnit: den første Halvdel af de lige Num. 50-82.
- V Kl. Borrings Etudes litt. (6te Udgave) Pag. 62-98, 279-304. Lebers Handbuch den pros. Del Pag. 53-80, 137-194. Sibberns Stiløvelsers 2det Afsnit: de første 20 Linier af Nr. 2, 8 og 10, de første 10 Linier af Nr. 6, 14, 18, 20, 24, 26, 28, 38, 44. Det dertil Svarende i Abrahams's Gramm. Hver fjortende Dag er en Stil skreven paa Skolen, der i Regelen har bestaaet i en Oversættelse af de i Stiløvelserne læste Stykker. Kursorisk Læsning.
- V Realkl. Borrings Etudes litt. (6te Udgave) Pag. 62-98; 235-304. Sibberns Stiløvelsers 2det Afsnit: de første 20 Linier af Nr. 1, 7, og de første 10 Linier af Nr. 5, 11, 13, 15, 19, 21, 23, 25, 33, 41; de 11 sidste Linier af Nr. 29. Det dertil Svarende i Abrahams's Gram. Stil som i V studerende Klasse. En Time om Ugen er anvendt til kursorisk Læsning.

VI Kl. Lebers Handbuch den pros. Del Pag. 53-101; 106-120; 137-168; den poetiske Del Pag. 142-211. Sibberns Stiløvelsers 2det Afsnit de første 20 Linier af Nr. 61 og 74, de første 10 Linier af Nr. 63, 67, 68, 71, 75, 77, 78. Det dertil Svarende i Abrahams's Gram. Resten af Grammatiken er repeteret. Kursorisk Læsning. Stil som i V studerende Klasse.

Engelsk.

III Realkl. I Listows engelske Elementarbog ere alle de engelske Stykker læste og oversatte, og af de danske de 21 første oversatte paa Engelsk. Af Mariboers engelske Formlære er det Vigtigste læst til de uregelmæssige Verber.

IV Realkl. I Marryats: The Children of the New Forest er læst fra Pag. 191 til 220. Hele Bøiningslæren efter Mariboe. Listows Elementarbog er benyttet til mundtlig Oversættelse paa Engelsk. Øvelse i Diktatskrivning (efter læste Stykker) og senere Stilskrivning 2 Gange om Ugen.

V Realkl. I Dickens David Copperfield, 2det Bind, har ældste Afdeling læst fra Pag. 184 til 386 (deraf ere omtrent 90 Sider Repetition af det ifjor Læste). Yngste Afdeling har i samme Bog læst fra Pag. 184 til 270. Mariboers Formlære er repeteret. 2 Stile om Ugen. Hver 14de Dag kursorisk Læsning.

Religion.

I Kl. Luthers lille Katekismus. Det gamle Testamente efter Balslevs Bibelhistorie. Nogle Psalmer.

II Kl. Af Balles Lærebog 1-3 Kapitel; af Balslevs Bibel-

- historie det gamle Testamente. Af Katekismus ere Troesartiklerne repeterede.
- III Kl. Balles Lærebog 4de og 5te Kap. Herslebs Bibelhistorie forfra indtil Rigets Deling. Nogle Psalmer.
- III Realkl. Balles Lærebog 4-6 Kapitel; af Balslevs Bibelhistorie det nye Testamente.
- IV Kl. Balles Lærebog 7-8 Kapitel. Herslebs Bibelhistorie fra Pag. 91 til Pag. 176 samt Matth. Evang. Kap. 5. Nogle Psalmer.
- IV Realkl. Af Balles Lærebog 7de Kapitel (med Repetition af den derhen hørende Part af Katekismus) og 8de Kapitel. Balslevs Bibelhistorie er repeteret.
- V Kl. Herslebs Bibelhistorie forfra til Kongerne samt fra Pag. 185 til Apostlenes Historie. Af Apostlenes Gjæringer de 19 første Kapitler.
- VI Kl. Lærebog med Benyttelse af Fogtmann § 1-31. Herslebs Bibelhistorie fra Dommerne til Apostlenes Historie. Apostlenes Gjæringer Kap. 16-28 er gennemgaaet og tildels lært.
- VII Kl. B. Lukas's Evangelium Kap. 1-12. Lærebog med Benyttelse af Fogtmann § 32-62 og § 98-104.
- VII Kl. A. Lukas's Evangelium. Den christelige Troeslære med Benyttelse af Fogtmann.

Historie og Geographi.

- I Kl. *Historie.* Fædrelandets Historie fra Oldtid til Nutid, som Disciplene have gjengivet efter Lærerens Fortælling.
- Geographi.* Uden Afbenyttelse af nogen Lærebog er Europa gennemgaaet udførligere, Asien og Afrika mere kortfattet.
- II Kl. *Historie.* Af Kofods fragmentariske Lærebog fra det romerske Keiserdomme til Revolutionen.

Geographi. Efter Rimestads mindre Lærebog i Geographi læst Indledning og Europa.

III Kl. *Historie.* Bohrs Oldtidens Historie indtil de romerske Keisere.

Geographi. Europa fra Storbritannien og Irland, Asien til Siberien (Munthes Geographi).

III Realkl. *Historie.* Oldtidens Historie indtil de romerske Keisere er læst efter Kofod.

Geographi. Europa fra Storbritannien, Asien til Tartariet (Munthes Geographi).

IV Kl. *Historie.* Efter Bohr er læst Tidsrummet fra 30 f. Chr. F. til c. 1270 e. Chr. F. (gammel Hist. Pag. 177 til Middelalderens Hist. Pag. 125).

Geographi. Efter Munthes Geographi Asien fra det chinesiske Rige, Afrika, Amerika, Australien, Indledning og den danske Stat.

IV Realkl. *Historie.* Af Kofods fragmentariske Udsigt over Verdensbegivenhederne er læst Oldtidens Historie indtil det romerske Keiserdømme. Af Nissens Fædrelandshistorie er læst fra 1448 til Nutiden.

Geographi. Efter Munthes Geographi Asien fra Bagindien, Afrika, Amerika, Australien, Indledning (Pag. 1-20) og af den danske Stat Pag. 28 til 44 (Hertugdømmet Slesvig).

V Kl. *Historie.* Efter Bohrs Historie er læst fra Ligevægtssystemets Kampe i 15de Aarh. til 1648, og efter Allens Udtog af Danmarks Historie fra Begyndelsen indtil Christopher II's Død.

Geographi. Efter Munthes Lærebog er læst fra Preussen til Arabien inkl.

V Realkl. *Historie.* Fædrelandets Historie efter Nissens

Lærebog, Verdenshistorien efter Kofods fragmentariske Udsigt.

Geographi. Hele Geographien efter Munthes Lærebog.

VI Kl. *Historie.* Af Bohrs Historie er læst Afsnittet fra 1715 til 1799. Af Allens Udtog fra 1660 til vore Dage.

Geographi. Hele Geographien efter Munthes Lærebog.

VII Kl. B. *Historie.* Oldtidens Historie og Middelalderens Historie indtil c. 1270 (Bohr Pag. 125) er læst efter Bohr.

Af Allens Danmarkshistorie er læst forfra til Aar 1103 (Pag. 33).

VII Kl. A. *Historie.* Med Benyttelse af Allens og Bohrs Lærebøger er der givet Klassen et Kursus over Fædrelandets Historie og den almindelige Verdenshistorie.

Mathematik.

I Kl. Flertallet af Klassen har regnet de fire Regningsarter i brudne Tal. — Nogle enkelte have kun regnet med hele Tal. Én Time om Ugen er bleven anvendt til at forklare og indøve Methoden. Mundts Apparat er benyttet.

II Kl. Efter Mundts Apparat har Klassen gennemgaaet de fire Regningsarter i brudne Tal. — Adskillige af Disciplene have regnet med sammensatte Størrelser og Reguladetri. — Én Time om Ugen er bleven anvendt til at forklare og indøve Methoden.

III Kl. Mundts Regnebog er lært lektievis og repeteret indtil XXII (inkl.). Det Vigtigste af det Lærte er indøvet ved Tavleregning, især efter Mundts Apparat, for det Meste i 2 Timer ugentlig.

III Realkl. har læst Mundts Ledetraad ved Regneundervis-

ningen indtil XXII inklusive (Kvadratrodens Uddragning) med Undtagelse af XVI-XIX. Det Læste er indøvet ved praktisk Regning efter Mundts Apparat.

IV Kl. Steens elementære Arithmetik med Undtagelse af § IV (Proportioner) og Anhang. Øvelse i Bogstavregning og Løsning af Ligninger af 1ste Grad. Mundts Geometri (fjerde Udgave) indtil femte Kapitel (Forhold imellem Linier).

IV Realkl. Steens elementære Arithmetik indtil § IV (Proportioner). Mundts Geometri (ældre Udgave) indtil Nr. 239 (Mangekanter). Mundts Regnebog XVI-XIX. Geometrisk Tegning 1 Time ugentlig.

V Kl. Et Pensum i Arithmetik, svarende til Jürgensens Lærebog §§ 7, 10, 11, 13-16. Øvelse i at løse Ligninger af 2den Grad. Mundts Geometri (ældre Udgave) fra Cirklen indtil Enden. I Regelen 1 skriftlig Udarbeidelse ugentlig.

V Realkl. Den yngre Afdeling har læst § IV, V og Anhanget i Steens elementære Arithmetik, § 1-3 af samme Forfatters elementære Algebra og Mundts Geometri Nr. 232-574.

Den ældre Afdeling: Steens elementære Algebra § 4-6, Mundts Geometri Nr. 544-622 og repeteret det tidligere Læste. — Begge Afdelinger have desuden anvendt ugentlig 1 Time til praktisk Regning, 1 Time til geometrisk Tegning og skrevet en Udarbeidelse hjemme.

VI Kl. Jürgensens Arithmetik Nr. 82 (om 0 og ∞), Nr. 105 (Differentsrækker) og 106 (Kvotientrækker), §§ 18, 19, 20 og 23 (Ligninger og Logarithmer). Regulære Polygoners Beregning. Geometrisk Konstruktion. Ef-

ter Halvaarsexamen er Plantrigonometrien læst efter Ramus med adskillige Forbigaaelser, og Klassens hele Pensum repeteret. 1 skriftlig Udarbeidelse ugentlig.

VII Kl. B. Af Mundts Geometri: Tillæg om Lighedannedhed; Mundts Stereometri; Ramus's Plantrigonometri og Grundformlerne af sphærisk Trigonometri. Repetition af det tidligere Læste, saavidt vi kunde komme. 1 skriftlig Udarbeidelse ugentlig.

VII Kl. A. har læst Kjedebrøk, ubestemte Ligninger, Kombinationer og Permutationer samt Binomialformlen efter Jürgensen, dog uden at ville opgive disse Ting til Examen. Det hele matematiske Pensum repeteret. 1 skriftlig Udarbeidelse ugentlig.

Physik.

IV Realkl. Ligevægtslæren efter Ørstedes mekaniske Physik til § 205 med Forbigaaelse af, hvad der forudsætter Kundskaber, som Disciplene i denne Klasse ikke kunne være i Besiddelse af.

V Realkl. Silfverbergs chemiske Physik. Den ældre Afdeling har i særskilte Timer læst af Ørstedes mekaniske Physik (2den Udgave) § 206-7, 212, 218-45, 252, 255, 262-65, 270-71, 338, 354-55, 357-66, 375-79, 402-405, 410-425, samt Johnstrups chemiske Grundstoffer og repeteret hele Physiken.

VII Kl. B. Ørstedes mekaniske Physik.

VII Kl. A. Müllers chemiske Physik med Undtagelse af Varmelæren, af Ørstedes mekaniske Physik den almindelige Bevægelseslære (§ 222-272), Pendulet og Stødet (§ 278-306), Bølgebevægelsen (§ 360-476), samt Jørgensens Astronomi.

Naturhistorie.

- I Kl. Pattedyrene, Rovfuglene, Spurvefuglene og Klattrefuglene.
- II Kl. Hønsfuglene, Strudsfulene, Vadefuglene og Svømmefuglene, desuden har Klassen repeteret Pattedyrene og de 3 første Fugleordener.
- III Kl. Fiskene og Leddyrene. Det linneiske System er gennemgaaet, og Øvelser foretagne i at kjende og bestemme Planter.
- III Realkl. Denne Klasse har læst samme Pensum som tredie studerende Klasse.
- IV Kl. Det menneskelige Legems Bygning. Pattedyrene. Første Afsnit af Vaupells Lærebog i Planteriget's Naturhistorie samt 16 Familier henhørende til de tofrøbladede Planter.
- IV Realkl. Denne Klasse har læst samme Pensum som fjerde studerende Klasse.
- V Kl. Tredie Afsnit af Vaupells Lærebog samt Fuglene, Krybdyrene, Fiskene og Bløddyrene.
- V Realkl. b. I Botanik er læst samme Pensum som i 5te studerende Klasse.
- I Zoologi Leddyrene og Bløddyrene.
- a. Det tidligere Læste saavel i Zoologi som i Botanik er repeteret.
- VI Kl. Det tidligere Læste saavel i Zoologi som i Botanik er repeteret.

I *Vokalmusik* have omtrent 100 Elever og Skolesøgende havt Undervisning. Af Eleverne have 12 havt ugentlige Timer i Instrumentalmusik.

I *Tegning* have de to nederste Klasser samt Realklasserne havt Undervisning dels efter Fortegninger, dels efter Naturgjenstande, med stadig Opmærksomhed paa Perspektivet. Et Tegneapparat af Prof. Helsted er anskaffet.

I *Gymnastik* ere i Vintermaanederne alle Klasser blevne underviste. VII, VI og V-Klasse (studerende og Realklasse) tillige i Hugning og Exercits med Gevær; I, II og III Klasse (studerende og Realklasse) tillige i Dands. I Sommermaanederne ere alle Skolens Disciple daglig øvede i Svømning, saavidt Veirliget har tilladt det. Ligeledes have de i Vintermaanederne havt Leilighed til daglig at øve sig i Skøiteløben under Gymnastiklærerens Tilsyn, naar Isens Beskaffenhed har tilstedet det.

I *Skrivning* er der som sædvanligt givet Undervisning i de fire nederste studerende Klasser samt Realklasserne; i fjerde studerende og femte Realklasse dog kun 1 Time om Ugen. Ligeledes er der ved jevnlige Gjennemsyn af de skriftlige Udarbejdelser søgt at forhindre, at Haandskriften fordærvs ved en altfor skjodesløs Behandling af disse.

S c h e m a,

der fremstiller det Antal Timer, som hvert Lærefag
har havt i hver Klasse.

1861—62.	VII			VI	V			VR			IV	IV R	III	III R	II	I	Summa
	a	b	ab		a	b	ab	a	b	ab							
Dansk	„	„	2	2	„	„	2	„	„	2	2	2	2	4	5	6	29
Latin	„	„	9	8	8	8	1	„	„	„	9	„	10	„	„	„	53
Græsk	„	„	5	4	„	„	5	„	„	„	5	„	„	„	„	„	19
Hebraisk . .	2	2	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	„	4
Fransk	„	„	„	3	1	1	2	„	„	4	2	4	3	4	5	„	29
Tydsk	„	„	„	3	1	1	2	1	1	3	3	4	3	4	5	6	37
Engelsk . . .	„	„	„	„	„	„	„	„	„	5	„	4	„	3	„	„	12
Religion . .	2	2	„	2	2	2	„	„	„	„	2	2	2	2	2	3	23
Mathematik og Reg- ning . .	4	5	„	4	„	„	4	3	3	2	4	4	5	5	5	6	54
Gm. Tegning	„	„	„	„	„	„	„	„	„	1	„	1	„	„	„	„	2
Naturlære og Astronomi .	5	4	„	„	„	„	„	2	2	1	„	2	„	„	„	„	16
Historie . . .	4	3	„	3	„	„	2	„	„	3	2	2	3	2	3	3	30
Geographi . .	„	„	„	2	2	2	„	„	„	1	2	2	2	2	2	2	19
Naturhistorie	„	„	„	3	2	2	„	1	1	2	2	3	2	3	2	2	25
Skrivning . .	„	„	„	„	„	„	„	1	1	„	1	2	2	3	3	4	17
Tegning . . .	„	„	„	„	„	„	„	2	2	„	„	2	„	2	2	2	12
Gymnastik . .	„	„	2	2	„	„	2	„	„	2	2	2	2	2	2	2	20
Summa . . .	17	16	18	36	16	16	20	10	10	26	36	36	36	36	36	36	401

Anm. Sangtimerne i alle Klasserne og Undervisningen i Instrumentalmusik ligge udenfor den egenlige Skoletid. Nogle af Disciplene i 7de Klasse have efter eget Ønske faaet Undervisning i Fransk.

Skolens Beneficier.

Gratistpladser have iaar været tildelte 14 Elever, som saaledes have nydt fri Undervisning, Kost, Vadsk o. s. v.

Det Müllerske Legat har været tildelt 19 Elever i Portioner paa 50 Rdl. aarlig til hver.

Nedsættelse af 40 Rdl. i det aarlige Elevkontingent 175 Rdl. er tilstaaet 10 Elever.

Fritagelse for Erlæggelse af Skolepenge 40 Rdl. er tilstaaet 30 skolesøgende Disciple.

Af den særlige Stipendiefond for Sorø, Frederiksborg og Roskilde lærde Skoler have 3 Disciple (1 Elev og 2 skolesøgende Disciple) nydt det høieste Stipendium eller 50 Rdl., 1 Elev det laveste eller 20 Rd.

Forskjellige Efterretninger.

Bibliotheket.

Bibliotheket, som nu er fuldstændig opstillet, er i det forløbne Aar kun bleven forøget med 178 Bind, da en Del af den normerede Sum er bleven anvendt til Trykning af Fortegnelsen over Manuskripterne og til Anskaffelse af Papir til en Seddelkatalog. Men da Bibliotheket nu udgjør c. 31,000 Bind, og den Hjælp, der søgtes til Forfattelsen af Seddelkatalogen, af Rigsdagen blev nægtet, skrider Arbejdet, som maa bestrides ved egne Kræfter, kun langsomt frem. Af Dubletter er i Aar intet solgt; hvorimod der af det tidligere Indkomne er anvendt 78 Rd. 24 Sk. til An-

skaffelse af Bøger, som manglede i Bibliotheket. Beholdningen er nu 62 Rd. 68 Sk. Udlaan og det specielle Tilsyn med Bibliotheket besørger af Overlærer J. H. Bang.

Den naturhistoriske Samling

er i dette og det foregaaende Skoleaar forøget med følgende Gjenstande:

Mycetes ursinus. Udst. Brasilien.	*Falco Islandicus. M. Udst. Gl.
Macroglossus minimus. Udst.	Grønland.
Sundaøerne.	* --- --- M. Over-
— — Hovedskal —	gangsdragt. Grøn.
Myoxus glis. Udst. Sydeuropa.	* — — M. Ung Fugl. —
— — Hovedskal. —	*Strix nyctea. Gammel Fugl. —
Mus musculus. Udst. Danmark.	* — — Ung Fugl. —
— agrarius. — —	Sylvia cyanomela. Udst.
Lepus timidus. — Amager.	Trochilus leucura. — Brasilien.
Dipus jaculus. — Rusland.	Troglodytes Europæus. Danmark.
— — Hovedskal. —	*Emberiza Lapponica. Grønland.
Phascolumys Vombat. Udst. Ny-	* — nivalis —
holland.	*Fringilla linaria. —
Manis brachyura. Udst. Ostindien.	Cocothraustes vulgaris. Danmark.
— — Hovedskal. —	Corvus corone. Udst. Saxen.
Cervus Elaphus. En Tak fra en	Perdix cinerea. M. og F. Udst.
Mose ved Sorø Lade-	Sjælland.
gaard. Givet af For-	*Tetrao Reinhardtii. M. Udst.
pagter Grave.	Grønland.
— capreolus. Takker be-	*Phalaropus cinereus. M. og F.
klædte med Hud. Gi-	Udst. Grønland.
vet af Elev Colding.	*Charadrius hiaticula. M. Udst. —
Sus torquatus. Udst. Brasilien.	*Tringa maritima. — —
Delphinus phocæna. Unge, udst.	*Numenius Phæopus. — —
Issefjord.	Sula alba. Udst. Ringkjøbing-

Anm. De med * betegnede Gjenstande ere givne af Kolonibestyrer Jensen i Grønland. M. = Han; F. = Hun.

egnen. Givet af Amtm. Grev Schulin.	*Alca torda. M. Grønland.
*Lestris parasitica. Udst. Grønland.	Testudo Græca. Udst. Sydeuropa.
*Larus marinus. — —	Chelonia esculenta. Udst. America.
* — glaucus. — —	— — Skelet. —
* — eburneus. — —	Boa constrictor. Udst. Brasilien.
Gammel og ung Fugl.	Givet af V. Sarauw.
* — leucopterus. Udst. Grønland.	Perca fluviatilis. Udst.
*Anas Barrowii. F. —	Trachinus Draco. — Kattegat.
* — boschas. M. —	Cottus scorpio. — Øresund.
* — glacialis. M. og F. —	Anarrhichas Lupus. —
* — histrionica. M. og F. —	Lophius piscatorius. —
*Mergus serrator. M. og F. —	Echeneis remora. — Atlanterhavet.
*Colymbus septentrionalis. M. Udst. Grønland.	Squilla mantis. Middelhavet.
*Uria alle. Udst. —	Loligo vulgaris. Æg.
* — grylle. — —	Oreaster gigas. Givet af Elev V. Larsen.
* — Brünnichii. M. —	

I Programmet for 1860 er meddelt, at Apotheker Riise paa St. Thomas har forøget Samlingen med værdifulde Gaver. Her meddeles Fortegnelsen over de fra ham modtagne Naturalier.

Pattedyr.

Dasyprocta Aguti. St. Thomas.

Fugle.

Eulampis chlorolaemus. M. St. Thomas.

— — F. —

Lamparius aurulentus. M. —

— — F. —

Orthorhynchus exilis. F. —

Crotophaga Ani. —

Krybdyr.

Chelonia imbricata. St. Thomas.

Crocodylus acutus. Venezuela.

Crocodylus sp. Orinoco.

Cnemidophorus lemniscatus. St. Thomas.

Anolis cristatellus. —

— Antillensis. St. Croix.

— pulchellus. M. St. Thom.

— — F. —

— dorsomaculatus. M. —

— — F. —

— fasciatus —

— — Vieques.

— — Unger. St. Thomas.

Platydaetylus rapicauda. St.

Croix.

Eumeces mahonia. St. Thomas.	Octopus rugosus. I Spiritus.
Sphaerodactylus sp. —	St. Thomas.
Amphisbaena punctata? St. Jan.	Sepioteuthis sepioidea. I Spiritus.
— alba. Venezuela.	St. Thomas.
Typhlops Richardii. St. Thomas.	Spirula Peronii. Skal. —
Dromicus Antillensis. —	
— — —	
i Begreb med at sluge en Kolibri.	<i>Snegle.</i>
Elaps decoratus. Trinidad.	Pterocera chiragra. Ind. Ocean.
— Antillensis. Venezuela.	— crocata. —
Leptophis liocereus. Trinidad.	Strombus pugilis. St. Thomas.
Tropidonotus sp. —	— tricornis. Røde Hav.
	— lentiginosus. Indisk Ocean.
<i>Padder.</i>	— auris Dianæ. —
Cystignatus ocellatus. St. Thom.	— variabilis. —
Bufo sp. Orinoco.	— Luvianus. —
	— urseus. —
<i>Fiske.</i>	— vittatus. —
Gymnotus electricus. Orinoco.	— gibba. —
	— accipitrinus. Æen Tortola.
<i>Krebsdyr.</i>	Struthiolaria papulosa. Indisk Ocean.
Pagurus granulatus. M. og F. St. Thomas.	Conus spurius. St. Thomas.
Gelasinus palustris. M. og F. St. Thomas.	— verrucosus. —
Pericera bicornuta. —	— mus. —
Hepatus angustatus. M. og F. St. Thomas.	— peplum. Ind. Ocean.
Cyamus Ceti. Af en Hval fra Sydhavet.	— sulcatus. China.
	— eburneus. Ind. Ocean.
<i>Orme.</i>	— erythracensis. Røde Hav.
Ditrupa subulata. Madeira.	— mediterraneus. Middelhavet.
Terebella sp. St. Thomas.	— fustigatus. Singapore.
	Pleurotoma coccinea. St. Thomas.
<i>Blæksprutler.</i>	— bicolor. —
Argonauta Argo. Skal.	— lymnciformis. —
— oryzata. — Stille Hav.	— vexillum. —

<i>Pleurotoma albocincta.</i>	St. Thom.	<i>Columbella scripta.</i>	Ind. Ocean.
— <i>catenata.</i>	—	<i>Nassa Antillarum.</i>	St. Thomas.
— <i>trifasciata.</i>	—	— <i>ambigua.</i>	—
— <i>balteata.</i>	—	— <i>Guadalupensis</i>	—
— <i>scalpta.</i>	—	— <i>Jacksoniana.</i>	Singapore.
<i>Fusus cochlidium.</i>	Singapore.	— <i>concinua ?</i>	—
— <i>Maroccanus.</i>	Middelhavet.	— <i>neritea.</i>	Middelhavet.
<i>Fasciolaria tulipa.</i>	St. Thomas.	— <i>Cuvieriana.</i>	Bahama.
<i>Murex pomiformis.</i>	—	— <i>plicata.</i>	Rode Hav.
<i>Tritonium parvus.</i>	—	— <i>cancellata.</i>	Christiania.
— <i>Cantraine.</i>	—	— <i>reticulata.</i>	Middelhavet.
— <i>lanceolatus.</i>	—	— <i>incrassata.</i>	—
— <i>labiosa.</i>	—	<i>Buccinum pusio.</i>	St. Thomas.
— <i>clathratum.</i>	—	— <i>auritula.</i>	—
— <i>nodulus.</i>	—	<i>Terebra hastata.</i>	—
— <i>pileare.</i>	—	— <i>aciculata.</i>	Antill.
<i>Purpura trapa.</i>	St. Thomas.	— <i>cinerea.</i>	St. Thomas.
— <i>patula.</i>	—	— <i>Lamarkii.</i>	Ind. Ocean.
— <i>rustica.</i>	—	— <i>maculata.</i>	Singapore.
— <i>bicostalis.</i>	—	— <i>dimidiata.</i>	—
— <i>Persica.</i>	Ind. Ocean.	— <i>crenulata.</i>	—
— <i>Caillandia.</i>	Rode Hav.	<i>Cassis vibex.</i>	Ind. Ocean.
— <i>plicata.</i>	St. Thomas.	— <i>quadrata.</i>	—
— <i>stellata.</i>	Ind. Ocean.	— <i>ventricosa.</i>	St. Thomas.
<i>Ricinula turbinella.</i>	St. Thomas.	— <i>rufa.</i>	—
— <i>nodulosa.</i>	—	— <i>glauca.</i>	—
<i>Columbella obesa.</i>	—	<i>Dolium pennatum.</i>	—
— <i>pulchella.</i>	—	<i>Mitra caeligena.</i>	—
— <i>cribrarium.</i>	—	— <i>puella.</i>	—
— <i>ovulata.</i>	—	— <i>sulcata.</i>	—
— <i>laevigata.</i>	—	— <i>nodulosa.</i>	—
— <i>nitida.</i>	—	— <i>Barbadensis.</i>	—
— <i>mercatoria.</i>	—	— <i>episcopalis.</i>	Singapore.
— <i>rustica.</i>	Middelhavet.	<i>Oliva Brasiliana.</i>	Brasilien.
— <i>striata.</i>	Cap Verd.	— <i>Peruviana.</i>	Panama.
— <i>fulgureus.</i>	Singapore.	— <i>episcopalis.</i>	Ind. Ocean.
— <i>subcostata.</i>	St. Thom.	— <i>emicator.</i>	—

<i>Oliva porphyretica.</i>	Ind. Ocean.	<i>Marginella pellucida.</i>	St. Thomas.
— <i>elegans.</i>	Singapore.	— <i>albolineata.</i>	—
— <i>irisans.</i>	—	— <i>catenata.</i>	Bahama.
— <i>reticularis.</i>	Antill.	— <i>minima.</i>	St. Thomas.
— — <i>var. alb.</i>	Bahama.	— <i>monile.</i>	Røde Hav.
— <i>exigua.</i>	Antill.	— <i>fasciata.</i>	Senegal.
— <i>oryza.</i>	Bahama.	— <i>glabella.</i>	—
— <i>minuta.</i>	Antill.	— <i>gracilis.</i>	St. Thomas.
<i>Olivina myriadina.</i>	St. Thomas.	— <i>miliaris.</i>	Øen Canas?
<i>Ancillaria glabrata.</i>	Curacao.	<i>Turritella terebra.</i>	Ind. Ocean.
— <i>Mauritiana.</i>	Ind. Ocean.	— <i>ungulina.</i>	Danmark.
<i>Harpa minor.</i>	—	<i>Cerithium Petitii.</i>	St. Croix.
<i>Cypraea exanthema.</i>	St. Thomas.	— <i>gibberulum.</i>	St. Thom.
— <i>succincta</i>	—	— <i>terebellum.</i>	—
— <i>spuria.</i>	—	— <i>modestum.</i>	—
— <i>pediculus.</i>	—	— <i>rugulosum.</i>	—
— <i>subrostrata.</i>	—	— <i>reticulatum.</i>	Æro.
— <i>rotunda.</i>	—	— <i>lima.</i>	Middelhavet.
— <i>suffusa.</i>	—	— <i>vulgatum.</i>	—
— <i>globosa.</i>	—	— <i>costomum.</i>	Cuba.
— <i>nivea.</i>	—	— <i>asperum.</i>	Ind. Ocean.
— <i>undata.</i>	Ind. Ocean.	— <i>algicola.</i>	St. Thomas.
— <i>carneola.</i>	—	— <i>semiferrugineum.</i>	—
— <i>arabica.</i>	—	— <i>litteratum.</i>	—
— <i>mus.</i>	Curacao.	— <i>atratum.</i>	—
<i>Erato Maugeriac.</i>	St. Thomas.	— <i>septemstriatum.</i>	—
<i>Ovule ascicularia.</i>	—	— <i>nigrinum.</i>	—
— <i>gibbosa.</i>	—	— <i>zonale?</i>	—
<i>Marginella apicina.</i>	Antill.	— <i>septemstriatum.</i>	} —
— <i>pellucida.</i>	—	— <i>var. min.</i>	
— <i>subcaerulea.</i>	—	— <i>litteratum.</i>	} —
— <i>longivaricosa.</i>	—	— <i>& jun.</i>	
— <i>interrupta.</i>	St. Thom.	<i>Paludina bulimoides.</i>	Ægypten.
— <i>pallida.</i>	—	— <i>unicolor.</i>	—
— — <i>var.</i>	Antill.	— <i>vivipara.</i>	Germ.
— <i>subtriplicata.</i>	St. Thomas.	— <i>impura.</i>	Danmark.
		— <i>psittacina.</i>	Corinth.

<i>Paludina flumincensis.</i>	Dalmat.	<i>Valvata cristata.</i>	Danm.
— <i>miliaria.</i>	—	— <i>obtusa.</i>	England.
— <i>unicolor.</i>	Nilen.	<i>Scalaria lamellosa.</i>	St. Thomas.
— <i>bulimoides</i>	—	<i>Natica canrena.</i>	—
<i>Amnicola crystatina.</i>	St. Thomas.	— <i>lactea.</i>	—
<i>Hydrobia baltica.</i>	Danmark.	— <i>manilla.</i>	Singapore.
— <i>Kieloencis</i>	—	— <i>sp.</i>	St. Thomas.
<i>Bithynia sp.</i>	Calcutta.	<i>Onustus trochiformis.</i>	—
<i>Lithoglyphus fusus.</i>	Carniola.	<i>Hipponyx antiquata.</i>	—
<i>Melania fasciolata.</i>	Ægypten.	— <i>subrufa.</i>	—
— <i>Hollandri.</i>	Carniola.	<i>Calyptraea equestris.</i>	—
— — <i>var. eleg.</i>	—	<i>Crepidula plana.</i>	Nordamerika.
— — <i>— costulata.</i>	—	<i>Infundibulum Candeanum.</i>	St. Thomas.
— — <i>— afra.</i>	—	<i>Pyramidella dolatrata.</i>	—
— — <i>— parvula.</i>	—	— <i>terebellum.</i>	—
<i>Melanopsis Esperii.</i>	—	— <i>lineata.</i>	—
— <i>ocularis.</i>	—	<i>Chemnitzia ?</i>	—
— <i>cariosa.</i>	Hispania.	<i>Vermetus gigas.</i>	—
— <i>lineolata.</i>	Jamaica.	— <i>lumbricalis.</i>	—
<i>Planaxis nucleus.</i>	St. Thomas.	— <i>triqueter.</i>	—
— <i>lineatus.</i>	—	— <i>irregularis.</i>	—
— <i>planicostatus.</i>	Panama.	<i>Caecum ?</i>	—
— <i>lineatus. var.</i>	St. Thom.	<i>Nerita varia.</i>	—
<i>Rissoa tervaricosa.</i>	—	— <i>variegata.</i>	—
<i>Littorina Peruviana.</i>	Peru.	— <i>peloronta.</i>	—
— <i>obtusata.</i>	Norge.	— <i>polita.</i>	—
— —	Liverpol.	— <i>quadricolor.</i>	—
— —	Ærø.	<i>Neritina turriculata.</i>	St. Croix.
— <i>muricata.</i>	St. Thomas.	— <i>virginea.</i>	—
— <i>ziczac.</i>	—	— <i>pupa.</i>	—
— <i>carinata.</i>	—	— <i>tristis.</i>	—
— <i>guttata.</i>	—	— <i>viridis.</i>	St. Thomas.
— <i>angulifera.</i>	—	— <i>succinea.</i>	Cuba.
— <i>tuberculata.</i>	—	— <i>Matoni.</i>	Brasil.
— <i>nodulosa.</i>	—	— <i>Baltica.</i>	Danm.
<i>Solarium cylindraceum.</i>	—	<i>Turbo niger.</i>	Chili.
<i>Valvata pisinalis.</i>	Danm.		

<i>Turbo creniferus.</i>	Rode Hav.	<i>Dentalium Antillarum.</i>	St. Thom.
— <i>Spenglerianus.</i>	St. Thom.	<i>Aplysia acifera.</i>	—
— <i>tuber.</i>	—	<i>Bulla maculosa.</i>	—
— <i>caelatus.</i>	—	— — <i>jun.</i>	—
<i>Phasianella umbilicata.</i>	—	— —	Cuba.
<i>Delphinula cruenta.</i>	—	— <i>physis.</i>	St. Thomas.
— <i>tuberculosa.</i>	—	— <i>undata.</i>	—
<i>Trochus niloticus.</i>	Singapore.	— <i>Guildingi.</i>	—
— <i>fasciatus.</i>	St. Thomas.	— <i>Antillarum.</i>	—
— <i>livido-maculatus.</i>	—	— <i>Ceylanica.</i>	Ceylon.
— <i>Hollessarianus.</i>	—	<i>Vaginulus occidentalis.</i>	St.
— <i>excavatus.</i>	—	—	Thomas.
— <i>sp.</i>	Det ydre Lag af- slebet.	— <i>Cubensis.</i>	Cuba.
<i>Rotella vestiaria.</i>	Ind. Ocean.	<i>Téstacella haliotoidea.</i>	Madeira.
— <i>elegans.</i>	Philipp.	<i>Vitrina virens.</i>	Bahia.
— <i>rosea.</i>	Singapore.	<i>Succinea Pfeifferi.</i>	Tydskl.
<i>Monodonta modolus.</i>	St. Thom.	— <i>putris.</i>	Götheborg.
<i>Stomatia picta.</i>	—	— <i>oblonga.</i>	Danm.
<i>Stomatella coccinea.</i>	—	— <i>approximans.</i>	Port.
<i>Haliotis fulgens.</i>	Californ.	—	Rico.
— <i>asinia.</i>	Ind. Ocean.	— <i>Barbadensis.</i>	St. Croix.
<i>Emarginula octoradiata.</i>	St. Thomas.	— <i>Riisei.</i>	—
<i>Fissurella nodosa.</i>	—	<i>Simputosis Portoricencis.</i>	Port.
— <i>graeca.</i>	—	—	Rico.
— <i>Barbadensis.</i>	—	<i>Helix cicatricosa.</i>	China.
— <i>fascicularis.</i>	—	— <i>vittata.</i>	Ostind.
— <i>larva.</i>	—	— <i>nivosa.</i>	Madeira.
— <i>gemmaata.</i>	—	— <i>Bulweri.</i>	—
— <i>cancellata.</i>	—	— <i>muscarum.</i>	Cuba.
<i>Patella testudinalis.</i>	Danm.	— <i>vortex.</i>	St. Thomas.
— <i>puncturata.</i>	St. Thom.	— <i>subaquila.</i>	—
— <i>melanosticta.</i>	—	— <i>Gundlachii.</i>	—
<i>Chiton undatus.</i>	—	— <i>sp.</i>	—
— <i>salamander.</i>	—	— <i>nemoralina.</i>	—
<i>Dentalium Domingense.</i>	—	— <i>incerta.</i>	—
		— <i>Santacruzensis.</i>	St. Croix.
		— <i>incerta.</i>	St. John

<i>Helix concolor.</i>	Port. Rico.	<i>Helix sagittifera.</i>	Philipp.
— <i>lima.</i>	—	— <i>carioscula.</i>	Oran.
— <i>Carocolla.</i>	—	— <i>Luquilliana.</i>	Port. Rico.
— <i>Marginella.</i>	—	— <i>formosa.</i>	Antigua.
— <i>angulata.</i>	—	— <i>undulata.</i>	St. Domingo.
— <i>Isabella.</i>	Barbados.	<i>Proserpina opalina.</i>	Jamaica.
— <i>invalida.</i>	Jamaica.	<i>Achatina octona.</i>	St. Thomas.
— <i>sinuata.</i>	—	— <i>virginea.</i>	St. Domingo.
— <i>auricoma.</i>	Cuba.	<i>Achatinella vulpina.</i>	Sandwichs
— <i>Bonplandia.</i>	—		Øerne.
— <i>Cooekiana.</i>	Jamaica.	— <i>decora.</i>	—
— <i>Jayana.</i>	—	— <i>pulcherrima.</i>	—
— <i>Cubensis.</i>	Cuba.	<i>Azeca tornatellina.</i>	Madeira.
— <i>Roissyana.</i>	Philippin.	— <i>tridens.</i>	Hessen.
— <i>haemastoma.</i>	Ceylon.	<i>Bulimus marmoratus.</i>	Venezuela.
— <i>planata.</i>	Phillipp.	— <i>fulminans.</i>	—
— <i>globulus.</i>	Cap.	— <i>exilis v. unifasciata.</i>	St. Thomas.
— <i>desertorum.</i>	Ægypten.		
— <i>cariosa.</i>	Nordafrika.	— — <i>v. trifasciata.</i>	—
— <i>Constantina.</i>	—	— — <i>v. unicolor alb.</i>	St. Thomas.
— <i>alternata.</i>	Nordamerica.		
— <i>barbula.</i>	Fayal.	— <i>tenuissimus.</i>	—
— <i>abjecta.</i>	Porto Santo.	— <i>microdon.</i>	—
— <i>paupercula.</i>	—	— <i>octonoides.</i>	—
— <i>Pouzolzi.</i>	Dalmat.	— <i>Swiftianus.</i>	—
— <i>intermedia.</i>	Carniolia.	— <i>hortensis.</i>	—
— <i>verticillus.</i>	Triest.	— <i>gracillima.</i>	—
— <i>Schmidtii.</i>	Carniol.	— <i>elongatus. v. strigata.</i>	St. Thomas.
— <i>acies.</i>	Dalmat.		
— <i>Vindebonensis.</i>	Østerrig.	— — <i>v. fasciata.</i>	—
— <i>submaritima.</i>	Venedig.	— — <i>v. carnea.</i>	Tortola.
— <i>turrita.</i>	Sicilien.		
— <i>hortensis.</i>	Nestved.	— — <i>v. fasciata.</i>	—
— <i>fulva.</i>	Søndermark.	— — <i>v. Kemmereri.</i>	St. Croix.
— <i>Fraseri.</i>	Australien.		
— <i>dubiosa.</i>	Philippin.	— <i>Riisei.</i>	—
— <i>inversicolor.</i>	Mauritia.	— <i>extinctus.</i>	—

<i>Bulimus tenuissimus.</i>	St. Croix.	<i>Bulimus solitarius.</i>	} Schweiz.
--- <i>tenebraster.</i>	Port. Rico.	<i>v. conoideus.</i>	
--- <i>turricola.</i>	Cuba.	--- <i>Dardanus.</i>	Caucasus.
--- <i>Guildingii.</i>	Tortola.	--- <i>gibber.</i>	Taurien.
--- <i>zebra.</i>	Jamaica.	<i>Anostoma globulosum.</i>	Brasil.
--- —	Venezuela.	<i>Pupa bicolor.</i>	St. Thomas.
--- <i>obscurus.</i>	Danm.	--- <i>servilis (Riisei)</i>	—
--- <i>montanus.</i>	Tydskl.	--- <i>fallax.</i>	St. Croix.
--- <i>tridens.</i>	—	--- <i>rudis.</i>	—
--- <i>zebriulus.</i>	Lille Asien.	--- <i>striatella.</i>	Port. Rico.
--- <i>Tournefortianus.</i>	Brussa.	--- <i>chrysalis.</i>	Cuba.
--- <i>ventrosus.</i>	Bermuda.	--- — <i>v. major.</i>	—
--- <i>pupa.</i>	Secilia.	--- <i>detrita.</i>	Florida.
--- <i>obtusus.</i>	Østerrig.	--- <i>avenacea.</i>	Tydskl.
--- <i>spoliatus.</i>	Grækenland.	--- <i>megaehelos.</i>	Como.
--- <i>cincinnatiiformis.</i>	Philipp.	--- <i>umbilicata.</i>	Frankrig.
--- <i>polychrous.</i>	—	--- <i>dolium.</i>	Carniolia.
--- <i>luzonicus.</i>	—	--- <i>Farinesii.</i>	Pyrenæerne.
--- <i>mindorensis.</i>	—	--- <i>pagodula.</i>	Illyrien.
--- <i>auris leporis.</i>	Bahia.	--- <i>Kokeidii.</i>	—
--- <i>Caracasensis.</i>	St. Dom.	--- <i>avenacea.</i>	Altorf.
--- <i>Lattreii.</i>	Centralam.	--- <i>frumentum.</i>	Illyrien.
--- <i>ablongus.</i>	Syd Am.	<i>pallida.</i>	Genua.
--- <i>marmoratus.</i>	—	--- <i>fuscus.</i>	Mauritia.
--- <i>rosaceus.</i>	Chili.	--- <i>uva.</i>	Curacao.
--- <i>sinuatus.</i>	Venezuela.	<i>Cylindrella pallida.</i>	St. Thomas.
--- <i>durus.</i>	Brasil.	--- <i>cordata.</i>	St. Croix.
--- <i>derelictus.</i>	Peru.	--- <i>Riisei.</i>	Port. Rico.
--- <i>vimineus.</i>	Brasil.	--- <i>Portoricensis.</i>	—
--- <i>onager.</i>	—	--- <i>marmorata.</i>	Cuba.
--- <i>albicans.</i>	Chili.	--- <i>elegans.</i>	—
--- <i>Philippinensis.</i>	Philipp.	--- <i>Poeyana.</i>	—
--- <i>Alhersii.</i>	Mindora.	--- <i>variegata.</i>	—
--- <i>Bengalensis.</i>	Bengal.	--- <i>seminuda.</i>	Jamaica.
--- <i>Socotorensis.</i>	Socotora.	--- <i>elongata.</i>	—
--- <i>fasciolatus.</i>	Lille-Asien.	--- <i>nobilior.</i>	—

<i>Cylindrella sanguinea.</i>	Jamaica.	<i>Planorbis tumidus.</i>	Vieques.
— <i>brevis</i> v. <i>columna.</i>	Jamaica.	— <i>exustus.</i>	Coromandel.
— — v. <i>obesa.</i>	—	— <i>corpulentus.</i>	Nordam.
<i>Clausilia tridens.</i>	Porto Rico.	— sp.	Calcutta.
— <i>filograna.</i>	Østerrig.	— <i>contortus.</i>	Danmark.
— <i>plumbea.</i>	Transsylvania.	<i>Cylostoma megachila.</i>	Curacao.
— <i>Dalmatina.</i>	Dalmatien.	— <i>Tortolense.</i>	Tortola.
— <i>birugata.</i>	Syrien.	— <i>Wilhelmi.</i>	St. Dom.
— <i>vibex.</i>	Dalmatien.	— <i>Creplini.</i>	Zanzibar.
— <i>fallax.</i>	Transsylvania.	— <i>Popayana.</i>	Ny Gran.
— <i>leucostigma.</i>	Italien.	— <i>elegans.</i>	Danmark.
— <i>fimbriata.</i>	Carniolia.	— <i>obscurum.</i>	Pyrenæern.
— <i>Kulschigii.</i>	Vergoran.	— <i>maculatum.</i>	Illyrien.
<i>Melampus coffea.</i>	St. Thomas.	— <i>striatum.</i>	—
— — v. <i>eximia.</i>	Vieques.	— <i>patulum.</i>	Carniolia.
— <i>pusillus.</i>	St. Thomas.	— <i>Antillarum.</i>	St. Thom.
— <i>luteus.</i>	Philippin.	— <i>Newcombianum.</i>	—
— <i>Floridanus.</i>	Bahama.	— —	St. Croix.
<i>Alexia Bermudensis.</i>	Bermudas.	— <i>basicarinatum.</i>	—
— <i>reflexilabris.</i>	Peru.	— <i>chordiferum.</i>	—
<i>Pedipes mirabilis.</i>	St. Thomas.	— <i>rufilabrum.</i>	—
<i>Carychium minimum.</i>	Danmark.	— <i>cylindraceum.</i>	Port. Rico.
<i>Lymnaea baltica.</i>	—	— <i>lineolatum.</i>	—
— <i>trunculata.</i>	Christiania.	— <i>Poeyanum.</i>	Caba.
— <i>coarctata.</i>	Sumatra.	— <i>Riisei.</i>	Port. Rico.
— <i>fulvus.</i>	Carniolia.	— <i>decussatum.</i>	—
— <i>brevispiratus.</i>	Africa.	— <i>megachilos.</i>	Curacao.
— <i>emarginata.</i>	Nordam.	— <i>armatum.</i>	Jamaica.
— <i>Cubensis.</i>	Port. Rico.	— <i>fecundum.</i>	—
— <i>nebulosus.</i>	Cuba.	— <i>columnna.</i>	—
<i>Physa Sowerbyana.</i>	St. Thomas.	— <i>varians.</i>	—
— <i>Jamaicensis.</i>	Jamaica.	— <i>Jaganum.</i>	—
— <i>Cubensis.</i>	Cuba.	— <i>pictum.</i>	Cuba.
<i>Planorbis Mac Nabianus.</i>	Jamaica.	— <i>rugulosum.</i>	—
— <i>lucidus.</i>	Port. Rico.	— <i>crenulatum.</i>	Antigua.
— <i>Guadalupensis.</i>	—	<i>Helicina subfusca.</i>	St. Thomas.

Helicina foveata.	St. Thomas.	Artemis Chinensis.	China.
— trochulina.	Porto Rico.	— Kroyerii.	St. Thomas.
— Sagraina.	Cuba.	Donax denticulata.	—
— phasianella.	Vieques.	Tellina Antonii.	—
— palliata.	Jamaica.	— interrupta.	—
— major.	—	— radiata.	—
Trochatella regina.	Cuba.	— — v. unimaculata.	St. Thomas.
— pulchella.	Jamaica.	— fausta.	—
Ampullaria eximia.	Maracaibo.	— Grunerii.	—
— corparidis.	—	— punicea.	Antill.
<i>Vingenegele.</i>		— striata.	St. Croix.
Hyalaea uncinata.	Atl. Ocean.	— carnaria.	Vieques.
— longirostris.	—	— piciformis.	Antill.
— inflata.	—	— virgata.	Singapore.
Cuvieria columella.	—	— triangularis.	Cap.
Atlanta Peronii.	—	— truncata.	Guinea.
<i>Muslinger.</i>		— baltica.	Danmark.
Venus Listeri.	Tortola.	— solidula.	—
— mercenaria.	Nyork.	— tenuis.	—
— rugosa.	St. Thomas.	— —	Middelh.
— Ziczac.	—	— bimaculata.	St. Thomas.
— paphia.	—	— — v. unicolor alb.	—
— granulata.	—	— — v. unic. violacea.	St. Thomas.
— pygmaea.	—	— — v. unic. flava.	—
— Malabarica.	Ostindien.	— — v. glauco-radiata.	St. Thomas.
— undulata.	—	— — v. alboradiata.	—
— radiata.	Rode Hav.	— laevis.	Tortola.
— impressa.	China.	— Martinicensis.	St. Thom.
Cytherea maculata.	St. Thomas.	Sanguinularia coccinea.	—
— trigonella.	Vieques.	— dichotoma.	Rode Hav.
— hebraea.	Tortola.	Amphidesma reticulata.	St. Thomas.
— affinis.	St. John.	— purpurascens.	—
— circinata.	—		
— mactroides.	Pl. Rico.		
— dione.	—		

<i>Maetra fragilis.</i>	St. Thomas.	<i>Lucina Pensylvanica.</i>	St. Tho-
<i>Cyrena cor.</i>	Ægypten.		mas.
<i>Capsa Brasiliensis.</i>	Brasil.	— <i>aurantia.</i>	—
— <i>media.</i>	Port. Rico.	— <i>muricata.</i>	—
<i>Cyclas riviculum.</i>	Tydskl.	— <i>tigrina.</i>	—
<i>Petricola lapicida.</i>	St. Thomas.	— <i>quadrilucata.</i>	—
— <i>typica.</i>	—	— <i>occidentalis.</i>	—
<i>Osteodesma sp.</i>	—	— <i>granulosa.</i>	—
<i>Corbula nasuta.</i>	—	— <i>Antillarum.</i>	—
— <i>striata.</i>	Danmark.	<i>Crasatella Guadaloupensis.</i>	—
<i>Ervilia nitens.</i>	St. Thomas.	<i>Arca umbonata.</i>	.
<i>Neaera costata.</i>	—	— <i>Domingensis.</i>	—
<i>Mya arenaria.</i>	Nordam.	— <i>Listeri.</i>	—
<i>Solen obliquus.</i>	Port. Rico.	— <i>Deshayesii.</i>	—
<i>Solecurtus bidentatus.</i>	St. Thom.	— <i>Zebra.</i>	Porto Rico.
<i>Pholas striata.</i>	—	— <i>foliata.</i>	Røde Hav.
<i>Gastrochaena hians.</i>	—	— <i>setigera.</i>	—
— <i>rostrata.</i>	—	— <i>scapha.</i>	—
— <i>hians siddende i</i>	—	— <i>rhombosa.</i>	—
— — <i>i Spiritus ud-</i>	—	<i>Pectunculus decussata.</i>	Tortola.
— — <i>tagen af Koralst.</i>	—	— <i>undata.</i>	—
<i>Cardium spinosum.</i>	St. Thomas.	— <i>pectinata.</i>	—
— <i>muricatum.</i>	—	<i>Nucula Tellinoides.</i>	Venezuela.
— <i>leucostomum.</i>	—	<i>Mytilus exustus.</i>	St. Thomas.
— <i>citrinum.</i>	—	<i>Modiola tulipa.</i>	—
— <i>medium.</i>	—	— <i>divaricata.</i>	—
— <i>balticum.</i>	Æro.	<i>Dreissenia polymorpha.</i>	Tydskl.
— <i>rusticum.</i>	Middelh.	<i>Lithophagus fuscus.</i>	St. Thomas.
— <i>flavum.</i>	Ind. Hav.	— <i>dactylus.</i>	—
— <i>graniferum.</i>	St. Thomas.	— <i>niger.</i>	—
<i>Chama floridella.</i>	—	— <i>appendiculatus.</i>	St. Thomas.
— <i>sordida.</i>	—	— <i>caudigerus.</i>	—
— <i>macrophylla.</i>	—	<i>Margaritifera radiata.</i>	—
— <i>sinuosa.</i>	—	<i>Perna alatum.</i>	—
— <i>arcinella.</i>	—	<i>Pecten irradians.</i>	Nordam.
<i>Lucina Iamaicensis.</i>	—	— <i>nodosus.</i>	St. Thomas.

Pecten septemradiatus.	Christiania.	Luidia clathrata.	St. Thomas.
— nucleus.	St. Thomas.	Astropecten variabilis.	—
— exspiratus.	—	— Antillensis.	—
— Ziczac.	—	Asteriscus folium.	—
— ornatus.	—	Oreaster gigas.	—
— sulcatus.	—	Ophioderma brevicauda.	—
— senatoris.	Ostindien.	— Antillarum.	—
Lima scabra.	St. Thomas.	— serpens.	—
— tenera.	—	— virescens.	—
— Caribaea.	—	— rubicunda.	—
Plicatulus spondyloides.	—	Ophiomyxa flaccida.	—
Spondylus fimbriatus.	—	— Caribaea.	—
Ostrea coccinata.	Røde Hav.	Ophiolepis impressa.	—
— frons.	St. Thomas.	— paucispina.	—
— sp.	Africa.	Ophionereis reticulata.	—
		Amphiura tenera.	—
		Ophiactis Krebsii.	—
		— Mülleri.	—
		— Suensonii.	—
<i>Pighude.</i>		Ophiocoma Riisei.	—
Holothuria sp. i Koralkalk.	St. Thomas.	— pumila.	—
— sp.	—	— crassispina.	—
— sp.	—	— placentigera.	—
— sp.	—	Ophiotrix Ørstedii.	—
Echinus variegatus.	—	— violacea.	—
— Blainvillii.	—	— Caribaea.	—
— ventricosus.	—	Ophidiaster ornithopus.	—
Echinometra serrata.	—	Af Slangestjernerne findes	
— lobata.	—	Exemplarer baade tørrede og i	
Echinoneus ovalis.	—	Spiritus af hver Art.	
Clypeaster rosaceus.	—	Pentacrinus Agassizii.	Tydskl.
Mellita hexapora.	—	Pentacrinites pentagonalis.	
Spatangus carinatus.	—		Bayern.
— columbaris.	—	Encrinites liliiformis.	Brunsvig.
Cidaris diadema.	—	Apiocrinites ellipticus.	Danmark?
— metularia.	—	Protoocrinus jp.	Frankrig.

Mosdyr.

Hornera frondiculata.	Norge.
— —	Middelh.
Palmipora alcicorna.	St. Thom.
— Solanderi.	Frankr.
Eschara fuscata.	Ostindien.
— costata.	Frankr.
Myriopora truncata.	Middelh.
Cricopora verticillata.	Frankrig.
— tetragona.	—
— elegans.	—
Cellepora sp.	—
Retapora cellulosa.	—
Fron dipora reticulata.	—
Thalamopora —	—
Chrysaora Damaecornis.	—
Lichenopora sp.	—

Koraldyr.

Lobophyllia sp.	Frankrig.
— Buvignieri.	—
— incubans.	—
— sp.	—
— cylindrica.	—
— flabellum.	—
— sinuosa.	St. Thomas.
— semisulcata.	Frankr.
— angulosa.	St. Thom.
— aspera.	Frankr.
— rudis.	?
Cyathophyllum ceratites.	Frankr.
— dianthus.	—
— sp.	—
— plicatum.	—
— vermiculatum.	—
	Frankr.
— flexuosum.	—

Cyathophyllum Caespitosum.

	Frankr.
— sp.	—
— quadrigenum.	—
	Tydskl.
Seriatopora subulata.	Ostind.
Pocillopora verrucosa.	—
— stigmataria.	—
— acuta.	—
— Damaecornis.	—
— sp.	—
	fra Galatheas Expedition.
Heliopora caerulea.	Ostind.
— Defrancii.	Frankr.
— Blainvillii.	—
Heteropora sp.	Ostind.
Millepora comfera.	Frankr.
— dumetosa.	—
— agaricites.	—
— pyriformis.	—
Nullipora byssoides.	—
— sp.	—
Cellepora incrassata.	—
Cateniapor a Gothlandica.	—
— Escharoides.	—
Chactites radians.	Rusland.
Caryophyllia atophyllum.	Singapore.
— cyathus.	Middelh.
— Altavillensis.	Tert. for. Tydskl.
— truncata.	—
— laccra.	St. Thom.
Trochocyathus Bellingorianus.	—
	Frankr.
— plicatus.	—
— conulus.	—

Trochocyathus sinuosus. Frankr.	Sarcinula fascicularis. Røde Hav.
— undulatus. —	— Lapeyrousiana. Van-
— versicostatus. —	— ckouw.
Turbinolia compressa. Tydskl.	Anthophyllum distortum. Frankr.
— clavus. Tert. form. —	— pyriforme. —
— sinuosa. —	Trachyphyllia amarantum. China.
— didyma. —	Symphyllia Guadalupensis. St.
Sphenotrochus pulchellus. —	— Thomas.
— crispus. —	Manicina praerupta. —
Ceratotrochus multispinosus. —	— areolata. —
Flabellum apendiculatum. —	— dilatata. —
— pavonicum. China.	Diploria cerebriformis. —
Oculina varicosa. St. Thomas.	Astraea raristella. Piemont.
— virginea. Middelhavet.	— diverciformis. Frankr.
— Solanderi. Frankrig.	— depravata. —
— crassoramosa. —	— panicea. —
Trochosmilia compressa. —	— rotularis. —
Cysticosmilia Altavillensis. —	— Ellisiana. —
Eusmilia aspera. St. Thomas.	— sp. Würtemb.
Stylocaenia monticularia. Frank.	Astrocaenia ornata. Turin.
Cricophyllia truncata. —	Synastraea ambigua. Frankr.
Montivaultia caryophyllata. —	Parastraea fragum. St. Thomas.
— Lotharinga. —	Pavonia tuberosa. Frankr.
— pateriformis. —	Tubastraea viridis. Ostind.
— Lesuerii. —	Cladocora candalabrum. St.
Alveopora microsolenia. —	— Thomas.
— ramosa. —	— caespitosa. Middelh.
Calamophyllia articulata. —	Fungia agariciformis. Ostind.
— pseudostylina. —	— pileus. —
Thecosmilia trichotomum. Wür-	— limacina. —
— temberg.	— orbitalites. Frankr.
Cyathina pseudoturbinolia. Frnk.	Polophyllia talpa. —
Acervularia ceratites. —	Cyclolites hemisphaerica. —
Lithodendrum funiculum. —	— numismalis. —
— flabellum. —	— deformis. —
— laeve. —	— elliptica. —
Rhipidogyra Daniana. Ostind.	Agaricia infundibuliformis. —

3. To Beaumés Flydevægte.
4. Et Apparat til at vise Rigtigheden af den Mariotteske Lov.
5. Et Metronom.
6. Et Monochord.
7. En akustisk Blæsebælg med en Oktav Floitepiber af Træ, to af Tin og en Tungepipe.
8. Et Apparat til Lydbølgers Interferents.
9. En Leidner-Flaske med løse Belægninger.
10. Fechners Elektrometer med Kondensator.
11. Et Apparat til Glødning af Metaltraade og Kul.
12. Et Apparat til Frembringelse af de Nobiliske Farveringe.
13. Ampères elektromagnetiske Apparat med Gyrotrop.
14. Wheatstones Rheostat.
15. Lenz Apparat til at vise Varmeudviklingen i tynde Ledere.
16. De la Rives elektromagnetiske Svømmer.
17. En Turmalintang.
18. Et Apparat til optiske Interferents-Forsøg.
19. Et Debuskop.
20. Et Phenakistoskop.
21. En Berzelius-Blæserørs Lampe.
22. Tre Glasrør, iaddelte i Kubik-Centimetre.
23. En Agatmørtel.
24. En Messing-Maalestok.

Det specielle Tilsyn med Samlingen er overdraget Overlærer Johnstrup.

Disciplenes Morskabsbibliothek.

Disciplenes Morskabsbibliothek, der staaer aabent baade for Elever og skolesøgende Disciple, har været flittigt be-

nyttet især i Maanederne fra Oktober til Måi. Før Adgangen til Afbenyttelsen af Bibliotheket betales der ikke, da dertil er normeret en Sum af 50 Rdl. af Akademiets Midler, hvilken Sum dog er meget indskrænket, naar deraf baade skal afholdes Reparationer af Bøgerne og Anskaffelsen af nye. Tilgangen af nye Bøger har derfor i Aarets Løb kun været ringe og væsenligst indskrænket sig til Anskaffelsen af Hertz's Komedier og nogle enkelte i Aarets Løb udkomne Nyheder. Udlaan har fundet Sted to Gange om Ugen, nemlig Mandag og Torsdag. Tilsynet med Samlingen er betroet Adjunkt Liebenberg.

Lovsangssalen er bleven dekoreret i forrige Sommer. Spisesalens Loft, der syntes at ville synke noget, er bleven støttet ved 6 svære Jernsøiler, og dette Lokale er bestemt til at dekoreres i indeværende Aar. Til Fortsættelse af den i de foregaaende Finantsaar begyndte Restauration og Udsmykning af Akademibygningens Hovedlokaler er ved Finansloven for 18^{62/63} tilstaaet 1452 Rdl.

Det forrige Bibliothekslokale er nu omdannet til 3 Værelser tilligemed en Korridor. Et af disse er bleven forsynet med det til Undervisningen nødvendige Inventarium.

Ved Finansloven for 18^{62/63} er der udenfor den sædvanlige Sum til Inventariets Vedligeholdelse indrømmet 452 Rdl. 32 Sk., nemlig til et Gymnastikapparat i Akademiets Gaard til Brug for Disciplene i deres Fritid 75 Rdl., til Hømadratser i 32 af Elevernes Senge 77 Rdl. 32 Sk. og til Reparation af Akademiets Stole og Stolesæder 300 Rdl. Af disse Gjenstande ere Gymnastikapparatet og Hømadratserne allerede anskaffede, og Reparationen af Stolene under Arbeide.

Under 16de Novbr. 1861 har Ministeriet efter Indstilling af Gymnastikdirektøren bestemt, at saasnart Øvelse i Riffelskydning bliver indført i de lærde Skoler, bortfalder den egentlige Gymnastik i 7de Klasse, saaledes at Undervisningen i bemeldte Klasse indskrænkes til Hugning, Exercits og Riffelskydning.

Under 21de Novbr. 1861 har Ministeriet tilskrevet mig, at det Müllerske Legats Renteindtægter nu tilstede, at der fra 1862 kan uddeles en 19de Stipendieportion.

Ved Finantsloven for 1862/63 er der tilstaaet 1700 Rdl. til et fuldstændigt Vandforsyningssystem, hvorved Akademiets Hovedbygning kan sikkes mod Fare i Ildebrandstilfælde.

Skolen har iaar modtaget tvende Gaver, nemlig fra Konferentsraad Ingemanns Enke den Afdødes Signet, hvilket den vil opbevare som en kjær Erindring om sin fordums mangeaarige Lærer, og fra Hr. I. Rasmussen i Slagelse en stor og smuk Model af et Skib, som han selv har forfærdiget.

Afgangsexamen

a) fra de studerende Klasser.

Den fuldstændige Afgangsexamens 2den Del tilfendtebragtes i Juli 1861 af 8 Elever og 3 skolesøgende Disciple, nemlig Frits Oskar Thorvald Everlöf, Son af svensk Generalkonsul Everlöf i Kjøbenhavn, Jakob Johannes Theodor Bojesen, Son af Distriktslæge Bojesen i Sorø, Ludvig Thomas Trojel, Son af Overlærer Trojel i Sorø, Christian Ditlev Fasting, Son af afg. Skovrider Forstraad Fasting i

Rønne, Mogens Edvard Nyeberg, Son af Byfoged Justitsraad Nyeberg i Grenaa, Preben Charles Bille-Brahe, Son af Kammerherre Grev Bille-Brahe, dansk Minister i Wien, Emanuel Christian Georg Lassen, Son af afg. Overpræsident Lassen i Flensborg. Villiam Alexis Jørgensen, Son af Prokurator, Kancelliraad Jørgensen til Dyrchavegaard, Frederik Christian Nielsen, Son af Kammerraad Nielsen til Vindbyholdt, Niels Jakob Engberg, Son af Brændevinsbrænder Engberg i Ringsted, Andreas Frederik Walter Toxverdt, Son af Byfoged Kammerjunker Toxverdt i Storehedinge. Til den fuldstændige Afgangsexamens 2den Del, som afholdes i Juni og Juli d. A., agte 10 Elever og 4 skolesøgende Disciple at indstille sig. Samtidig hermed ville 12 Elever og 3 skolesøgende Disciple af Skolens VI Klasse indstille sig til den fuldstændige Afgangsexamens 1ste Del, for derefter at oprykkes i VII Klasse, saafremt de ved Censuren efter den afholdte Hovedexamen maatte blive erkjendte for modne til Opflytning.

b) fra Realklasserne.

Ved Afgangsexamen fra V Realklasse i Juli 1861 dimitteredes 2 Elever og 3 skolesøgende Disciple, nemlig Johan Ditlev Friderichsen, Son af afg. Justitsraad Friderichsen til Nøbbøllegaard, Theodor Christian Modeweg, Son af Agent Modeweg i Brede, Poul Richard Grave, Son af Forpagter Grave paa Bødstrup, Michael Klassen Lange, Son af afg. Proprietair Lange til Eiegod, Christian Gerhard Mariager, Son af afg. Isenkræmmer Mariager i Kjøbenhavn. Til Afgangsexamen, som afholdes i Juni og Juli d. A., agte 5 Elever og 4 skolesøgende Disciple at indstille sig.

Schema over Afgangsexamen og Hovedexamen i Aaret 1862.

Den skriftlige Afgangsexamen.

Mandag den 23de Juni.

Kl. 9. VII Kl. Latinsk Ver- sion. — 9. V Realkl. Dansk Stil (et bekjendt Stof).		Kl. 4. VII Kl. Geometrisk Opgave. — 4. V Realkl. Regning.
--	--	---

Onsdag den 25de Juni.

Kl. 9. VII Kl. Latinsk Stil. — 9. V Realkl. Geometrisk Opgave.		Kl. 4. VI Kl. Tydsk Stil. — 4. V Realkl. Tydsk Stil.
--	--	---

Torsdag den 26de Juni.

Kl. 9. VII Kl. Dansk Stil. — 9. V Realkl. Dansk Stil (fri Opgave).		Kl. 4. VII Kl. Arithmetisk Opgave. — 4. V Realkl. Arithme- tisk Opgave.
--	--	--

Fredag den 27de Juni.

Kl. 9. V Realkl. Geometrisk Tegning.		Kl. 4. V Realkl. Engelsk Stil.
---	--	--------------------------------

Den mundtlige Afgangsexamen.

Lørdag den 28de Juni.

Kl. 8. V Realkl. Tydsk.		Kl. 3. V Realkl. Fransk.
-------------------------	--	--------------------------

Mandag den 30te Juni.

Kl. 8. V Realkl. Historie og Geographi.		Kl. 3. V Realkl. Mathematik.
--	--	------------------------------

Tirsdag den 1ste Juli.

Kl. 8. V Realkl. Naturkæde.

Torsdag den 3die Juli.

Kl. 8. V Realkl. Engelsk.

Lørdag den 5te Juli.

Kl. 8. V Realkl. Naturhistorie.

Torsdag den 10de Juli.

Kl. 8. VII Kl. Naturlære og Astronomi.		Kl. 3. VII Kl. Historie.
— 8. VI Kl. Fransk.		

Fredag den 11te Juli.

Kl. 8. VII Kl. Græsk.		Kl. 3. VI Kl. Tydsk.
-----------------------	--	----------------------

Lørdag den 12te Juli.

Kl. 8. VII Kl. Latin.		Kl. 3. VII Kl. Hebraisk.
		— 3. VI Kl. Naturhistorie.

Tirsdag den 15de Juli.

Kl. 8. VII Kl. Arithmetik.		Kl. 3. VII Kl. Geometri.
— 8. VI Kl. Geographi.		

Torsdag den 17de Juli.

Kl. 8. VII Kl. Religion.

Hovedexamen.

Mandag den 7de Juli.

Kl. 8-11. VII Kl. b. Dansk Stil.		Kl. 3-5. VII Kl. b. Hebraisk.
— 8-11. VI Kl. Latinsk Stil.		— 3-6. VI Kl. Geometrisk Udarbeid.
— 8-11. V Kl. Dansk Stil.		— 3-6. V Realkl. b. En- gelsk Stil.
— 8-11. V Realkl. b. Tydsk Stil.		— 3-6. IV Kl. Tydsk Stil.
— 8-11. IV Realkl. Engelsk Stil.		— 3-6. III Kl. Latinsk Stil.
— 8-11. II Kl. Dansk Stil.		— 3-6. III Realkl. Dansk Stil.
— 12-1. I, II, III, III Realkl. Svømming.		

Tirsdag den 8de Juli.

Kl. 8-11. VII Kl. b. Latinsk Stil.		Kl. 3-6. VII Kl. b. Geomtr. Udarb.
— 8-11. VI Kl. Latinsk Ver- sion.		— 3-6. VI Kl. Arith. Udarb.
— 8-11. V Realkl. b. Arith- metisk Udarbeid.		— 3-6. V Kl. Tydsk Stil.
— 8-11. IV Kl. Dansk Stil.		— 3-6. V Realkl. b. Geo- metrisk Udarb.
		— 3-6. IV Kl. Tydsk.

Kl. 8-11. IV Realkl. Dansk Stil. — 8-11. III Kl. Tydsk Stil. — 8-11. II Kl. Fransk. — 12-1. IV, IV Realkl., V, V Realkl., VI og VII b Kl. Svømning.	Kl. 3-6. III Realkl. Tydsk Stil. — 3-6. I Kl. Dansk Stil.
--	--

Onsdag den 9de Juli.

Kl. 8-11. VII Kl. b. Arithm. Udarbeidelse. — 8-11. VI Kl. Dansk Stil. — 8-11. V Kl. Latinsk Stil. — 8-11. V Realkl. b. Dansk Stil. — 8-11. IV Realkl. Matematik. — 11-12. III Realkl. Arithmetik. — 8-11. II Kl. Historie.	Kl. 3-6. VII Kl. b. Latinsk Version. — 3-6. VI Kl. Historie. — 3-6. V Realkl. b. Skriftlig Regning. — 3-6. IV Kl. Latinsk Stil. — 3-6. IV Realkl. Tydsk Stil. — 3-6. III Kl. Dansk Stil. — 3-5. I Kl. Regning.
--	--

Torsdag den 10de Juli.

Kl. 8-11. VII Kl. b. Religion.	Kl. 3-6. V Kl. Arithmetik. — 3-5. V Realkl. b. Engelsk. — 3-5 ^{1/2} . III Kl. Matematik.
--------------------------------	---

Fredag den 11te Juli.

Kl. 8-11. V Kl. Latin. — 8-11. IV Realkl. Naturlære. — 8-11. II Kl. Naturhistorie.	Kl. 3-6. IV Kl. Religion. — 3-6. III Kl. Historie. — 3-6. III Realkl. Tydsk. — 3-6. I Kl. Tydsk.
--	---

Lørdag den 12te Juli.

Kl. 8-11. VII Kl. b. Matematik. — 8-11. V Kl. Græsk. — 8-11. III Kl. Fransk. — 8-11. III Realkl. Historie og Geographi. — 8-11. I Kl. Historie og Geographi.	Kl. 3-5. V Realkl. b. Fransk. — 3-6. IV Kl. Græsk.
--	---

Mandag den 14de Juli.

Kl. 8-11. VII Kl. b. Historie. — 8-11. V Kl. Naturhistorie.	Kl. 3-6. V Realkl. b. Naturlære.
--	----------------------------------

Kl. 8-11. IV Kl. Latin.
— 8-11. II Kl. Tydsk.

Kl. 3-6. IV Realkl. Natur-
historie.
— 3-5. III Kl. Regning.
— 3-5. III Realkl. Regning.
— 3-5 $\frac{1}{2}$. I Kl. Dansk.

Tirsdag den 15de Juli.

Kl. 8-11. V Kl. Religion.
— 8-11. IV Realkl. Fransk.
— 8-11. III Realkl. Fransk.

Kl. 3-5. V Realkl. b. Natur-
historie.
— 3-6. III Kl. Geographi.
— 3-6. II Kl. Dansk.

Onsdag den 16de Juli.

Kl. 8-11. VII Kl. b. Græsk.
— 8-11. V Kl. Historie.
— 8-11. IV Kl. Fransk.
— 8-11. III Kl. Tydsk.

Kl. 3-6. VI Kl. Religion.
— 3-6. V Kl. Geometri.
— 3-5. V Realkl. b. Tydsk.
— 3-6. IV Realkl. Engelsk.
— 3-6. III Realkl. Engelsk.

Torsdag den 17de Juli.

Kl. 8-11. V Kl. Tydsk.
— 8-11. III Kl. Naturhistorie.
— 8-11. II Kl. Geographi.

Kl. 3-6. VI Kl. Græsk.
— 3-6. IV Kl. Naturhistorie.
— 3-6. IV Realkl. Historie
og Geographi.
— 3-5 $\frac{1}{2}$. I Kl. Religion.

Fredag den 18de Juli.

Kl. 8-11. VI Kl. Matematik.
— 8-11. V Kl. Fransk.
— 8-12. IV Kl. Historie og
Geographi.
— 8-11. III Kl. Latin.

Kl. 3-6. VII Kl. b. Naturlære.
— 3-6. V Realkl. b. Historie
og Geographi.
— 3-5. IV Realkl. Religion.
— 3-6. III Realkl. Religion.
— 3-5. II Kl. Regning.

Lørdag den 19de Juli.

Kl. 8-11. VII Kl. b. Latin.
— 8-11. V Kl. Geographi.
— 8-11. IV Kl. Matematik.
— 8-11. III Kl. Religion.
— 8-10. II Kl. Religion.

Kl. 3-6. VI Kl. Latin.
— 3-6. V Realkl. b. Ma-
thematik.
— 3-6. IV Realkl. Tydsk.
— 3-6. III Realkl. Natur-
historie.
— 3-6. I Kl. Naturhistorie.

Tirsdagen den 22de Juli, Formiddag Kl. 8, foretages Omflytningen. De nye til Skolen indmeldte Disciple prøves enten Mandagen den 21de Juli, Kl. 3 Eftermiddag, eller Lørdagen den 23de August, Kl. 8 Formiddag.

Til at overvære Examen indbydes herved ærbødigst de af Disciplenes Fædre eg Foresatte samt andre Skolens Velyndere, som dertil maatte have Leilighed.

E. Bojesen.

